L. FENESTELLAE, DE MAGISTRATIBVS, SAcerdotijsq; Romanorum Libellus, iamprimum nitori reſtitutus.

Pomponij Læti itidem de magiſtratibus & ſacerdotijs, & præterea de diuerſis legibus Romã.

Item Valerij Probi grammatici de literis antiquis opuſculum.

LVTETIAE, in officina Chriſtiani VVechel, ſub ſcuto baſilienſi, in uico Iacobæo.

1 5 2 9.

BIBLIOTECA NAZIONALE ROMA

VALENTINVS CVRIO LECTORI SALVTEM.

NActi nuper Feneſtellæ cuiuſdam collectanea, libellum ſanè utilem, ſed mire corruptum, hunc nos, quo ſtudioſis cōmendabiliorē redderemus, ex autoribus illis, è quibus ille ſua mutuauit, multis ĩ locis reſtituimus. Porrò quis hic Feneſtella fuerit, non ſatis habemus compertum, apparet certe illum non eſſe hiſtoricum, cuius ſubinde Plinius, atq; alij pleriq; teſtimonio utuntur: quando ipſe cum Pliniũ et alios etiam poſteriores citat, tum epiſcoporum atq; archiepiſcoporum mentionem facit alicubi. Vnde haud obſcurum eſt, recentiorem hunc eſſe Feneſtellam. Adpreßimus huic Pomponij quoq; libellum, atq; Valerij Probi, propterea quòd conuenire non male uidebantur, atque ſtudioſi hoc ſpectare ſoleant, ut libros eiuſdem argumenti libenter coniunctos emant.

Bene Vale.

L. FENESTELLAE DE SACERDOTIIS ROMANORVM LIBELLVS PRIOR.

BIBLIOTECA NAZIONALE ROMA

DE PANOS SACRIS atq; ſacerdotibus. Caput I.

OMNIVM deorum, quos
uetus Romanorum religio
excoluit, prima Pani Lycæo, Lycæus.
ſeu Faunum illum, ſeu poti- Faunus.
us Syluanum uocari placet, ꝑ
Lupercos rem diuinam, lu- Luperci.
percaléſque ludos feciſſe a-
pud uetuſtatis aſſertores cõ- Euander.
ſtat. Ea quidem ſacrorum genera ab Euandro rege,
qui ex Arcadia profugus, in eum locum uenerat, qui
tandẽ Romanæ præfuit arci, ad noſtros primũ delata,
ac celebrata fuiſſe ferũtur. Hũc Pana nudos paſtores,
quorũ tunc præcipuũ numen fuit: ac deinde quos ſũ-
mos etiã uiros uenerari mos fuit, loraq; pro manibus
ferre, quibus quoſq; cæderent, laruiſq; tectas facies Pana quare
portare. Cur aũt nudi hũc deũ colerẽt, pleraq; è cur- nudi colue-
riculo uetuſtatis ad nos uſq; delapſa referuntur. Siue rint.

enim quod ipſi deo, qui nudus fingitur, ſuæ celeritati eo pacto longe aptior, nudos etiam habere miniſtros placeat, ſiue quòd Arcades omnium populorum, qui Græciam coluerunt, longe uetuſtiſsimi, feris adhuc ſimilem uitam ſyluis ac montibus agentes, legis expertes, artiſq;, primo hunc deum uenerati patrium cultũ, auitóſque nudos habitus ſignantes referre uoluerũt, haud ſatis conſtat. Nonnulli uero Iolen uxorem Herculis ab hoc Fauno uiſam, ac per ardorem libidinis cõcupitam aſſerunt. Forte enim per ſyluas & amœna nemorum, æſtus leuandi cauſa unà cum dilectiſsima coniuge Hercules uagabatur. Videt ergo elegantiſsima forma mulierẽ ab altæ rupis ſpecula ſenex deus, ergo illorum ueſtigia eminus, ✕ licet obſeruare inſtituit. Illi autem per ſyluas ducendæ nocti aptiſsimum locum petunt. Interea mulier dum quieſcendi tempus aduenit, pellem leonis Herculis ritu de more aptat humeris, claua etiam in illius manu aſſumpta. Tali habitu præditam ſomnus aggreditur: erant autem duo parati coniugibus lecti, eo quòd poſtridie libero patri rem diuinam facturi erant, ſeorſum cubituris. Noctu ergo Syluanus fallendi cuſtodis occaſionem nactus clam thalamum ĩgreditur, primóq; congreſſu fortunatus futurus puellæ torum tenet, manúq; tentans, ùt noctu fit, horridum leonis tegmen inuenit. Ratus ergo cubare ibi Herculẽ, ad aliud cubile ire pergit, quod cũ ſenſiſſet mollibus ſtratum, puerilibúsq; delitijs aptius, ſtragula ueſte ſenſim amota, dum libidine ardẽs manu palpat

✕ alias: ilicet.

palpat Herculem, ac uix dum hirti corporis horrorem hauſerat, experrectus Hercules manu reiectum toto antro fuſum iaculat, quo pro ſtrepitu ſomnio puella diſcuſſa lumina accendit. Lumine ergo Syluano prodito, luſus ac ſemiruptus uix attollens humo humeros, in ſyluas detruſus, ea ergo ratione perpetuo execratis ueſtibus quibus tam turpiter luſus eſſet, eaſdem ſuis à ſacris procul abſore conſtituit. Plerique tamen huiuſce rei cauſam aſsignant Romulo, quòd eadem ſacra celebrante, medioq; ſolis ardore corpus exercente, cum nunciatum fuiſſet latrones prædas agere, ita ut erat nudus accurrerit, comprehenſisq; prædatoribus pecora abacta redemerit. Eius facinoris, quod nudus geſſerat perpetuum argumentum, corporum ſacra celebrantium nuditatem eſſe placuit. Vt cũque ſeſe res habuerit, ⚹ in ipſa tantũ uſque C. Iulij huiuſcemodi obſeruationem perueniſſe conſtat. Ea enim ſacra cum ſedens Cæſar dictator ſpectaret, atque inter eos qui ſolennia celebrarent, curreret, M. Antonium, is qui poſtea triumuir fuit, aiunt lauream coronam, cui diadema annexum eſſet, capiti Cæſaris imponere conatum fuiſſe, quod cum Cæſar ⚹ amoto capite reieciſſet, ſtatuæ ipſius cunctis frementibus impoſuiſſe. De nomine uero Lupercalium, non etiam ſatis conuenit. Plerisq; enim inditum hoc nomen, quòd huius inuocatione lupi à ſtabulis arcerentur, uiſum eſt. Alij tẽplum ipſum in quo hic deus colitur, Lupercal uocãt, quo circa Verg: Et gelida, inquit, monſtrat ſub rupe

⚹ in tẽpora uſq;.

⚹ moto

Lupercales unde.

Lupercal.

Lupercal,eique loco à lupa Romuli nutrice, quòd eo in loco Romulum & Remum paruulos educare reperta ſit,factum nomen Lupercalis putant. Nec deſunt,qui à Lycæo Arcadiæ monte,ubi præcipue ea religio peruiguit:cum enim quem nos lupum, illi λύκον uocant,ipſum cognominatum eſſe arbitrentur.Præcipuam uero huic deo,dicatisq; ſacerdotibus uenerationem ea ex parte tributam ferunt: quòd quæ mulieres ex ſuis uiris uel concipere,uel conceptos fœtus ædere nequirent,ad Lupercos confugiebant. Quæ ubi loris ex tergore hirci ſectis cæſæ fuiſſent,eueſtigio grauidæ aut effœtæ efficiebantur. Hæc ſolennia quintodecimo

Faſt.2. Cal. Februarias celebrari, ut Ouidius in Faſtorum libris refert,moris fuit.

DE POTITIIS ET PINARIIS Herculis ſacerdotibus. Cap. II.

EAdem tempeſtate,Euandro ſcilicet palatiũ tenente,Herculem, Geryone interempto, per eadem loca mira ſpecie boum armẽta abegiſſe commemorãt. Ac cum prope Tyberim fluuiũ, quia præ ſeſe armentum ferens tranſiecisſet,ubi loco herbido reficeret boues,ipſéque in itinere defeſſus procubuiſſet, & eundem uino ciboque grauatum ſopor oppreſſiſſet. Cacus paſtor loci accola uiribus ferox, captus pulchritudine boum, prædam auertere inſtituit:ac ne ſi prædam agendo in ſpeluncam compuliſſet,ueſtigia ipſa eò quærentem dominum ducerent,

auer-

*auerſos eximium quemque pulchritudine in ſpelun=
cam traxit. Hercules uerò ad primam auroram ſom=
no excitus, cum gregem perluſtraſſet oculis, partém=
que numero abeſſe ſentiret: perrexit ad proximã ſpe
luncam, ſi forte eò ueſtigia ferrent, quæ ubi omnia fo
ras uerſa uidet, nec in partem aliam ferre, confuſus,
atque incertus animi ex infenſo loco agere porrò ar=
mentum cœpit. Inde cum actæ boues forte, ut fit, ad
deſiderium relictarum mugiſſent, reddita incluſa=
rum ex ſpelunca boum uox, Herculem conuertit.
Quem cum uadentem ad ſpeluncam Cacus ui prohi=* Caci cædes.
*bere conatus eſſet, ictus claua, fidem paſtorum ne=
quicquàm inuocans morte occubuit. Euander qui tunc* Euander.
*temporis ex ea Peloponneſo profugus, autoritate ma
gis quàm imperio regebat loca, uenerabilis uir mira=
culo literarum rei nouæ inter rudes artium homines,
uenerabilior diuinitate matris Carmentæ, quam fati=* Carmenta.
*loquam ante Sibyllæ in Italiam aduentum miratæ gen
tes fuerant, concurſu paſtorum trepidãtium circa ad=
uenam manifeſtæ cædis reum excitus, poſtquàm faci=
nus, facinoriſq; cauſam audiuit, habitũ, formámq; uiri
aliquanto ampliorẽ auguſtiorémq; quàm humanã in=
tuens, rogitat qui uir eſſet. Vbi nomen patremq; ac
patriã audiuit. Ioue nate Hercules, ſalue, inquit, te mi=
hi mater ueridica interpres deũ aucturũ cœleſte numẽ
cecinit, tibiq; arã hic dicatã iri, quã opulentiſsimã olim
in terris gens maxima uocet, tuoq; ritu colat. Dextra
Hercules data, accipe ſe omẽ, impleturum ſe fata, ara*

condita ac dicata ait: Ibi tamen primum boue eximia capta de grege ſacrum potitijs ac Pinarijs, quæ tum familiæ maxime inclytæ ea tenebant loca, dedit. Factum forte ita euenit ut Potitij, ut ait Liuius, ad tempus præſto eſſent, hisque exta apponerentur, Pinarij extis adeſis ad cæteram uenirent dapem. Inde inſtitutum manſit: donec Pinarium genus fuit, ne extis eo ſolennium die ueſcerētur. Potitij ab Euandro edocti antiſtites per multas ætates huius ſacris præfuerunt, donec tradito ſeruis publicis ſolenni familiæ miniſterio, Potitiorum ac Pinariorum omne genus perijt. Id enim Appius Claudius, cum eſſet cenſor, effecit hiſce familijs infenſus, ob idq́; ira deorum (ut creditur) luminibus orbatus eſt.

Liuius libr. pri. ab ur. ad uerbum.

Appi. Claudius.

DE SACERDOTIO fratrum Arualium. Cap. III.

FRatres aruale s, ut fruges ferrent arua, ueteres cō ſuluiſſe Romanos memoriæ traditū eſt. Huius uero religionis Romulū ipſum patrē urbis, autorē extitiſſe reperio. Nam cum Acca Laurentia nutrix Romuli corpore ſuo quæſtum in uulgus faceret, eóq; pacto grandem pecuniam conſtipaſſet, ex duobúsque liberis quos ſuſceperat, unū morte amiſiſſet, Romulū in demortui locū adoptionis iure ſubſtituiſſet, decedēs tamen populum Romanum inſtituit hæredem. Cuius tandē liberalitatis regiæq; affinitatis memor populus Ro.

Ro. mulieris nomen in Faſtis retulit, liberos fratres
aruales à ſerendo, & ab aruis appellauit. Ex quo
tempore ſacerdotium manſit fratrum arualium, hique
duodecim numero dicuntur, eiq; ſacerdotio inſigne tri
buit albas infulas, & ſpiceam coronam.

DE AVGVRIIS. CAP. IIII.

EOdem ferè tempore, & diſciplina,
& religio augurandi ex Ethruſcis,
penes quos ea diſciplina præcipua, ac
longè peculiaris fuit, ad Romanos cõ-
migrauit. Virum enim quempiã, cuius
nomen uetuſtate obſoleuiſſe Naſo poëta ait, aſyli (ut Faſt. 2.
reor) alliciente inductione, exulem Ethruria Romã ue
niſſe perhibent. Cuius opera Romulũ Remúmq; uſos,
cum de imponẽdo urbi nomine unà contenderent opi-
niõe deducor, q̃q̃ M. Cicero in his libris quos inſcripſit Lib. primo
de diuinatione, etiam ipſum Romulum iſtam ipſam
auguralem diſciplinam ✗ præcoluiſſe aſſerit. A Numa
uerò qui Romulo ſucceſsit, perpetuũ ſacerdotij inſigne ✗ ꝑcalluiſſe
conſtitutũ eſt. De ritu uerò inaugurandi ſi unum in ca-
ſum pleraq; dixero, eadem ad omnes cæteros facile fi- Inaugurã-
eri poterunt. Ea quidem quantum ex ueterum monu- di ritus.
mentis collegi, huiuſcemodi fuit obſeruatio. Augur in
arce ſiue in editum quendam locum ad inaugurandum
aſcendens, debebat ſedere ſuper lapidem meridiem
uerſus, atque ad læuam ſedens baculum in manu recur Lituum.

uum

uum, quod lituum uocant, tenet. Inde *ubi proſpectu in urbem agrúmq; capto, deos precatus, regiones ab oriente ad occaſum determinat, dextras ad meridiem, læuas ad ſeptentrionem partes eſſe dicit. Signũ quod cõtra oculi cõſpectum longiſsime ferunt, animo definit: tum lituo in læuam tranſlato dextra in caput eius, qui inauguratur poſita, ita precatur.* Iupiter *pater ſi fas hunc* Numã Pompilium, *cuius ego caput teneo, regem* Romæ *eſſe, uti nobis ſigna certa ac clara ſint inter eos fines quos feci, tum peregit uerbis auſpicia quæ mitti uellet, quibus miſsis* Numa *de tẽplo (ita enim deſignatas lituo æthereas regiones uocãt) declaratus rex deſcendit.* Quam *quidem declarãdi ſeu inaugurandi regis formulam: ad cætera quoq; ut dixi, trahi facilè licet.* Huic *diſciplinæ, peritia* Actij Nauij *auguris permultũ fidei, autoritatiſq; acceßit.* Nã *cum* Priſcus Tarquinius *aliqua præter maiorum inſtituta inaugurato mutare, pleraq; etiam de nouo condere pergeret: negare* Actius Nauius *inclytus ea tẽpeſtate augur, inauſpicato ea fieri oportere.* Quare *ira regi mota, ludens artem, ut ferunt: agedum, inquit, diuina in augurio, fieri ne poßit, quod ego nunc mente concipio.* Cum *ille in augurio rem expertus, fieri poſſe dixiſſet: atqui hoc animo agitaui, inquit, te nouacula cotem diſcißurũ.* Cape *ergo hoc, & perage, quod aues tuæ fieri poſſe portendunt.* Tum *illum incunctanter diſcidiße conſcripſerunt, ſtatuámq;* Actij Nauij *capite uelato, quo in loco res acta eſt in comitio, in ipſis gradibus ad læuam*

Ex Liuio ad uerbum.

Actius Nauius.

læuam poſitam fuiſſe, coteq; eadem cum illa ipſa noua- cula in manibus poſita, ut eius rei etiam apud ueteres monumentum exiſteret. Augurijs ergo, ſacerdotióq; augurum, ut ait Liuius, *etiamq; in libris de diuinatione* Cicero, *tantum autoritatis & uenerationis acceſſit, ut nihil domi foriſq; poſtea, niſi auſpicato gereretur.* Et *ad ſapientiæ nobilitatiſq; primarios quoſq; id ſacerdotium deferretur. Et cum* Tiberius Gracchus *pater* Tiberij, *&c. Gracchorum comitia conſularia habuiſſet, dicerentque* Ethruſcă *augures rem in augurio experti, uitio conſules creatos fuiſſe,* Gracchúſq;, *ut ineptos, inſanóſq;* Ethruſcos *incæſſeret, abiens in prouinciam ſenatui reſcripſit: ueridicos, non autem inſanos* Ethruſcos *eſſe, qui conſules præſentes uitio à ſe creatos dicerent. Nă cum ſe collegiſſet, meminiſſe ſe locum tabernaculo extra pomœrium præter maiorum conſuetudinem delegiſſe.* Quamobrem *abdicare ſe cõſulatu compulſi ſunt.* Vt *autem ueneratio huic ordini autoritáſq;, ita & numerus ipſe adeo creuit, ut collegium augurum coleretur.* Nam *cum ab initio tres tantum creari cœpiſſent, ex tribus ſcilicet tribubus* Rãnenſium, Tatienſium, & Luceru, *& obtinuiſſent, cũ mutaretur numerus, impari tantum numero creari, utcunq; tamẽ id fieret, quatuor numero præter maiorũ conſuetudinẽ creari cœpti ſunt.* Tandem *cum plebs quorumlibet honorum partẽ ſuam in ſenatu & in foro nacta eſſet, p tribunos egit, ut ad ſacerdotia quoq; uelut ad cætera, curſus aperirentur. Idq; poſt multa certamina*

Augurum collegium.

certamina, uariasq́; ſeditiones obtinuit; ut ad quatuor ſcilicet patritios, quinq; ex plebe adijcerētur. Factumq́; hoc fuit M. Valerio, & Q. Apuleio conſulibus.

DE FLAMINE DIALI. CAP. V.

FLaminem Dialem primus Numa Pōpilius Romæ rex creauit, cum antea reges, pontificúmq; regúmq; promiſcue munera obirēt, ut de Priamo & Aenea apud Vergiliū cernimus. Rex etiā Anius, ut idē poëta ait: Rex idē hominū Phœbiq́; ſacerdos fuit. Idq́; etiam à minoribus deinceps, ut à C. Cæſare, diuo Auguſto, multisq́; deinceps principibus, quos pontificatus maximi titulis inſignitos uidemus, obſeruatum eſt. Cæterum Numa plures in urbe Romulo, quàm ſibi ſimiles reges fore ratus, qui relicta religionis cura, bellorum potius negotijs detinerentur, ſacerdotes quatuor quos appellauit Flamines, qui rei diuinæ iugiter adiecti eſſent, multis deorum alligauit. Flaminem unū Ioui, quē dialem uocant, Marti duos, Quirino unum. Dictus autem flamen Dialis eſt, ut Varro ait, quòd in Latio capite uelato erat, & caput filo lanæ præcinctum habebat, à quo Flamen appellabatur. Dialis autem à Dioue, quod eſt iuuans deus. Cæteri Flamines eius, cui præſident numini, decorātur titulis. Hunc Dialem, præſertim inſigni ueſte, curuliq́; ſella adornauit. Hic ſolus, ut Varro ait, album

Ver. locus Aeneid. 3.

Pontificis maximi titulus.

Flamē unde dictus.

Dialis.

habet

habet galerum, uel ex eo quòd maximus eſt, uel Ioui immolationem alba ueſte fieri oporteat, pleraque etiã huic pontificio iure tributa ſunt, ut A. Gellius in commentarijs noctium atticarum ſcriptum reliquit. Equo enim uehi flaminem eſt religio. Item iurare Dialem fas nunq̃ eſt. Ignem è flamma, niſi ubi ſacrum eſt, efferri ius non eſt. Vinctũ ſi ædes eius introierit, ſolui neceſſarium eſt, & uincula per impluuium in tegulas ſubducta, atq; inde foras mitti debent. Nodum in apice atq; in cinctu, neque in alia parte ullum habet. Si quis ad uerberãdum ducatur, ſi ad pedes eius ſupplex decubuerit, eo die uerberari piaculum eſt. Capillum Dialis niſi qui liber eſt, non detonſet. Capram & carnem incoctam, & hederam, & fabam, neque tangere Diali mos eſt, neque nominare. Propagines è uitibus altius prætentis non ſuccidet. Pedes lecti, in quo cubat, luto tenui circumlitos eſſe oportet, & in eo lecto cubare aliquem fas non eſt. Vngues Dialis & capillorum præſegmina ſubter arborem ⁎ ſiliccm terra operiuntur, neque ad eius lecti fulcrum, capſam eſſe cum ſtrue atque ferro fas eſt. Dialis quotidie feſtalis eſt, ſine apice ſub dio eſſe licitum non eſt, ſub tecto utiliter etiam & à pontificibus conſtitutum. Farinam fermento imbutam attingere fas non eſt. Neque tunicam intimam, niſi in locis tectis exuiſſe, ne ſub cœlo tanquàm ſub oculis Iouis nudus ſit. In conuiuio eius haud quiſquam niſi rex ſacrificulus accubabit. Matrimonium Flaminis niſi morte dirimi nõ eſt fas. Locum ubi buſtum fit, nunq̃ ingreditur

⁎ *alias ſilicam, uel ſelicem.*

tur.Hos Flamines cũ ab initio conſecrãtur,captos duci à patribus , uelut ab hoſtibus mos fuit.Totidem uerò Flaminibus,quot deos colerent uſos ueteres,M. Varro in his libris quos inſcripſit de origine linguæ Latinæ , teſtis eſt. Vt Dialem, Martialem, Quirinalem, Vulcanalem,Furialem , & Falacrum . Et præterea complures,qui,ut noſtrum inter ſacerdotium gradus nonnihil intereſt,ut epiſcopum,archiepiſcopũ,cardinalem,patriarcham,& metropolitanum: ita apud illos Flaminium,prothoflaminium,& archiflaminium differentiam fuiſſe idonei teſtes ſunt.

DE VESTALIBVS VIRGINIBVS. CAPVT VI.

VEſtalis originem cultus , quemadmodum pleraq; omnia, Numa Pompilius intulit,& ſi eius initia uſq; adeò uetera ſũt,ut ex Troianis ad Albanos Aenea duce longè commigrauerint, cuius rei meminit Vergilius his uerſibus.

Sic ait,& manibus uittas,Veſtamq; potentem,
Aeternumq; adytis effert penetralibus ignem.

Ver.locus Aenei.li. 2.

Deæ huic Veſtæ,quam terrã eſſe, eandemq; deorũ matrẽ uolebant,perpetuo uigil ignis conſecrari ſolebat.Eius obſeruatiõi ac cultui pleræq; uirgines è primoribus patrũ electæ præſidã,quarũ negligẽtia,ſi forte ſanctus ignis reſtinctus eſſet, flagris à Pont,maximo cædi iubebãtur,ut à P.Licinio Craſſo Pont. maximo in eã quæ negligentius ignẽ cuſtodierat, Valerius

ſcriptum

ſcriptum reliquit. Inceſti uerò crimine damnatam, uiuam ſuffodi inſtitutum eſt. Virginem Veſtalem, ut Labeo Antiſtius ſcripſit, minorem q̃ ſex annis, maiorem q̃ annis decem natam negauerunt, capi fas eſſe. Itemq; non patrima ſit & matrima. Itemq; & quæ lingua debili, ſenſuq; aurium diminuta eſſet, alia nec corporis labe inſignita ſit. Item cuius parentes alter ambóue ſeruitute ſeruiuerint, aut in negotijs ſordidis uerſantur, eámue cuius ſoror ad id ſacerdotium lecta ſit, excuſationem mereri aiunt. Item cuius pater Flamẽ uel augur, aut qui decemuir ſacris faciundis, aut qui ſeptemuir epulonum, aut alius eſt. Sponſæ quoque pontificis, & regis ſacrorum filiæ, uacatio à ſacerdotio iſto tribui ſolet. Neq; eius legendam filiam, qui domicilium in Italia non haberet, conſtitutum eſt, ut Capito Atteius ſcriptum reliquit, & excuſandam eius qui liberos tres haberet. Item edicto prætoris Virginẽ Veſtalem, Dialémue nõ cogi, ſæpe reſcriptũ eſt. Verba prætoris hæc ſunt: uirginem Veſtalem, & Flaminẽ Dialẽ, ait præco, ut in omni mea iuriſditione iurare non cogam. De eligenda autem uirgine Veſtali hæc obſeruatæ ſunt. Lege Papia cautum eſt, ut arbitratu pontificis maximi uiginti è populo uirgines legerentur, ſortitióq; ex hoc numero fieret in concione. Cæterum, inquit, ea lex uetuſtate, ut pleræque aliæ, exoleuit: ſatiſque ei lectioni fieri cœptum eſt, ſi quis honeſto loco natus pontificem maximum adeat, offerátque ei ad ſacerdotium filiam, cuius duntaxat ſaluis obſeruationibus religionis

Val. Max. lib. 1. t. p.

Salius.

religionis ratio haberi poßit, gratiam enim Papiæ le=
gis per ſenatum fieri aiunt. Hanc uirginem à pontifi=
ce maximo, uelut ab hoſtibus capi moris fuit. Verba aũt
quibus tunc pontifex utitur, hæc ſunt. Sacerdotem Ve=
ſtalem ſacra facere quæ iußi, pro populo Ro. Quiri=
tibúsq;, uti optima lege fuit, ita te Amata capio. Ama=
tæ enim nomine appellari omnes conſueuerunt, quòd
ea quæ prima capta eſt à Numa rege, fuiſſe hoc nomi
ne perhibeatur. Simul atque igitur capta, atq; in ea ar
ce Veſtæ deducta eſt, illico ſine emancipatione, ac ca=
pitis diminutione, exit patriam poteſtatem, & ius te=
ſtamenti faciundi adipiſcitur. In commentarijs autem
Labeonis quos ſuper duodecim tabulas compoſuit, ita
ſcriptum repertum: Virgo Veſtalis, neque hæres eſt
cuiquàm inteſtato, neque inteſtatæ quiſquam, ſed bona
eius tum redigi in publicum aiunt.

Amatæ nomen.

DE SALIIS MARTI
dicatis. Caput VII.

INter cætera ſacrorũ genera inſtituta à Numa rege, à poſteris etiã in honore habita, id quidẽ in minoribus fuit, qđ Marti ſalicet Gradiuo uouit. Duodecim enim ad hæc uiros legit, quos à ſolẽni ſaltu, quo in ſacris utebãtur, Salios appellauit. His alios duodecim Tullus Hoſtilius mox adiecit, cũ Romanis in aciẽ cõtra Fidenates eductis, Albani à Romanis per ſpeciẽ proditiõis duce Metio deſciſcere. Datũ autẽ his

Salij.

ſupra

ſupra tunicam inſigne, æneum pectori tegmen, cœleſtiáque arma, quæ uocantur ancylia portare, ac per urbem canentes carmina cum tripudijs, ſolenníque ſaltu incedere, inſtitutúmque ut in finem omnium carminum ſuorum, Mamurium appellarent. Hunc Mamurium inclytum ea tempeſtate fabrum fuiſſe, & cũ ancyle cœlo lapſum eſſet, Numa Pompilio, Quiritibúſque rem diuinam agentibus, huic Mamurio negotium datum eſſe, complura huius ſimilia ancylia effingendi tradunt. Quod quidem opus, cum ille exquiſitiſſima abſoluiſſet arte, optionem utrum à ſe uellet poſtulari artifici Numam obtuliſſe, quod ex eo peteret: Nam exhibiturum ſe id pollicebatur: artificem uero nõ pecuniam, ſed gloriã pro mercede petiſſe, quod eius nomen à Salijs in finẽ quorumlibet carminũ recitaretur, idq; per multa tempora in ſacris & comitijs (ut ait Liuius) obſeruatum eſt. Eò autem huius ordinis ſacerdotium numero creuiſſe, ut ad collegium, & collegij ſacerdotum magiſtratum redactum fuerit.

Ancylia.

Mamurius.

DE COLLEGIO PONTIFICVM & Pontifice maximo. Cap. VIII.

Pontifices, ut pleraque alia ſacerdotia, ab ipſo Numa ortos, apud Liuiũ ſatis cõſtat, eoſdem diu præterq̃ à patribus creari non licuit. Fuerũt aũt ab initio hi numero quatuor: poſt q̃ uero maximorũ quorũq; honorũ partẽ plebs tribunitijs rogatiõibus obtinuit, ad ſacerdotia quoq;, ſacroſãctaſq;

poteſtates patere ſibi aditum uoluit. Quatuor ergo a- lios creari ex plebe pontifices placuit, M. Valerio & Q. Apuleio conſulibus. Omnibus unus præfectus fue- rat à Numa Pompilio, isq; Pontifex maximus appella batur. Hic habet ex ſe ſacra omnia excripta exſigna- táque, quibus hoſtijs, quibus diebus, ad quæ templa ſa cra fieri deberent, eiuſmodíque diuinis in rebus, un- de erogandæ pecuniæ ſumptus fieri debeat, curæ Ponti ficiá eſt, cæteráque omnia ſacra publica, priuatáque ſa cris Pontificis ſubiecta ſunt. Cum uero de religione, déque ſacris diſſenſio eſt, populus illū conſulere per- git. Perutile illud fore ratus eſt Pompilius eius ſacerdo tij autor: ne ius diuinum negligendo, patrios ritus pe- regrinisque aſciſcendo, turbaretur: nec cœleſtes modo cæremonias ducere, ſed iuſta quoque funebria, placan dósque manes eiuſdem Pontificis. Apud eum quoque tabula eſſe dicitur, ī qua Solis & Lunæ defectus, quo- ties lumini caligo fit, & anni menſium faſtorúmque ratio perſpicitur. Pontifices, ut Varro ait, Q. Muti- us Scæuola à poſſe & facere appellatos eſſe dicere ſo lebat: ſed ea denominatio à M. Varrone haud ſatis probari uidetur. Nam & à ponte, & à facio Pontifi ces appellatos putat, eo quòd ab his primū pons Sub- litius factus, ac ſæpe reſtitutus eſſe perhibeatur.

Pontifices unde appel lati.

DE FOECIALI SACERDOTE.

Caput. IX.

FOecialis ſacerdotij nuſquàm apud Romanos ue- tuſtiorē uſum fuiſſe, quàm Tullo Hoſtilio Romæ regnāte

regnante reperi: quem tamen ut ab Hoſtilio creatũ nõ affirmauerim, ita ne quidem negauerim à Numa Pompilio omnium religioſiſsimo rege creari potuiſſe. Vtcunque id tandem fuerit, de nomine prius, quàm de M. Valerio fœciali, regnante Tullo Hoſtilio, apud Liuium mentio eſt. Fœcialis uero partes in eo uerſabantur, ut fidei publicæ inter populos præeſſet, neque iuſtum aliquod bellum fore cenſebatur, niſi id per fœcialem fuiſſet indictum. Cum uerò pugnare deſitum eſt, fœdere fides pacis conſtituebatur, quæ fœdera aliunde fidera appellata ab Ennio, quòd fidei faciundæ cauſa ✗ traducta ſunt, M. Varro teſtis eſt, fœcialemque ipſum à fide, & faciendo dictum eſſe idem exiſtimat. Forma uero feriendi per fœcialem fœderis huiuſmodi eſt, qua nulla (ut Liuio placet) uetuſtior eſſe memoratur. Fœcialis, inquit, regem Tullum ita rogauit. Iubes ne me rex cum patre patrato populi Albani fœdus ferire? Iubente rege, ſagmina inquit te rex poſco. Rex ait, puram tollito, fœcialis ex arce graminis herbam puram attulit, poſtea regem interrogauit. Rex, facis ne tu me regium nuncium po. Ro. Quiritium? Rex reſpõdit: quod ſine fraude mea Po. Ro. Quiritiúmue fiat, facio. Fit ergo tunc fœdus, multiſq; id uerbis peragit. Legibus inde recitatis: Audi inquit, Iuppiter, audi pater patrate po. Albani, audi populeAlbane audi, ut illa palam prima poſtremáue ex illis tabulis ceráue recitata ſunt ſine dolo malo, utique ea hodie rectiſsime intellecta ſunt, hic illis legib. po. Ro.

Fœcialis munus.

Fœdera unde appellata

✗ Introducta alias.

Feriendi fœderis ritus.

 prior

prior non deficiet: ſi prior defecerit publico conſilio, dolo malo, tu illo die Iuppiter ita po.Ro. ferito, ut ego hunc porcum hodie feriam: tantoq́; magis ferito, quāto magis potes pollésq́;. Vbi id dixit, porcum ſaxo ſilice percuſsit. Eodem modo pars altera per ſuum ſacerdotem, ſuúmque dictatorem peragit. Cum autem bellum per Fœciales indicunt, hoc more utuntur. Fœcialis haſtam ferratam, præuſtam, aut ſāguineam ad fines eorum, quibus bellum indicit, defert: nec minus puberibus tribus præſentibus adijcit, quod populi priſcorum Latinorū, hominésue priſci Latini aduerſus populum Ro. Quiritium fecerunt, deliquerunt, q̃ po.Ro. bellum cum Latinis priſcis fieret. Ob eam rem ego po. q́; Ro. populo priſcorum Latinorum, hominibúsque Latinis bellum indico, facióque. Vbi dixit haſtam in fines eorū emittit, ex quo bellū iuſtum eſſe intelligitur.

Belli indicē di mos.

DE SACERDOTIO PATRIS *patrati.* Cap. X.

PAtris patrati ſacerdotium, & ſi apud Liuium à Fœciali haud differre uidetur, aliquanto etiam lōgè abfuiſſe apparet: tamen quod & nomen iſtius, illiúsque atque officium nonnihil intereſſe uideatur, utique & de utroque ſeorſum dicere uiſum eſt. Vtcūque eſſet, his deſcriptis nō certe ✱ officiū immoueri, ſed partes plures duntaxat adſcripſerim. Patris patrati uſus eodem tempore, quo Fœcialis apud Ro. prodit: nam & inde feriendis à fœciali fœderibus,

✱ Officio immutauerim: aliâs.

deribus, Patris *patrati opera autoritáſq; exigebatur. Ad patrandum enim, id eſt, ſanciendum iuramentũ, ubi de fœderibus conuenerant, admitti conſueuere.* Creauit autẽ M.Valerius *primus fœciales.* Sp.Fuſiũ, *primum patrem patratum eo bello quod* Tullus Hoſti*lius cum priſcis* Latinis *geſsit, uerbena caput capillóſque ãngens. Alias præterea partes, ſcilicet repetendi, patri patrato dedit* Ancus Martius, *eum morem ab antiquiſsima* Equiculorum *gente repetens. Eius rei formula antiquiſsima, eſt huiuſcemodi.* Legatus *idémque pater patratus, ubi ad fines eorum uenit, unde res repetunt capite uelato filo, lanæ uelamen eſt:* Audi Iuppi*ter, ĩquit, audite fines cuiuſcũnque ſint gentis, numina audiant fas.* Ego *ſum publicus nuncius* Po.Rom. *pie iuſtéque legatus uenio, uerbis meis fides ſit.* Peragit *deinde poſtulata, inde* Iouem *teſtem facit. Si ego iniuſte, impiéque illos homines illásque res dedier* Po.Ro. *mihíque expoſco, tũ patriæ cõpotem me nũq̃ ſinas eſſe.* Hæc, *cũ fines ſupraſcãdit, hæc quicunq; ei primus uir obuius fuerit, hæc portã ingrediẽs, hæc forũ ĩgreſſus, paucis uerbis carminis, cõcipiẽdique iuriſiurãdi mutatis. Si nõ deduntur quæ expoſcit, diebus tribus & 30. (tot enim ſolẽnes ſunt) pactis, bellum ita indicit:* Audi Iuppiter, *et tu* Iuno, *ac* Quirine, *diiq; omnes cœleſtes, uos terreſtres, uósq; inferni audite.* Ego *uos teſtor, populũ illũ (qcunq; eſt nominat) iniuſtum eſſe, neq; ius pſoluere. Sed de iſtis rebus in patria maiores natu conſulemus, quo pacto ius noſtrum adipiſcamur.* Cum his

Patris patrati ptes.

nuncijs Romam ad conſulendum redit. Cõſeſtim rex,
dictator, conſul, ſiue quis alius ſenatum habuerit, ex
his fermè patres conſulit uerbis. Quarum rerum, li-
tium, cauſarum conduxit pater patratus po.Ro. Qui-
ritium patri patrato priſcorum Latinorum, homini-
búsque priſcis Latinis, quas res nec dederunt, nec fe
cerunt, nec ſoluerunt, quas res fieri, dari, ſolui opor
tuit. Dic (inquit ei, quem primum ſentẽtiam rogat) qd
cenſes? Tum ille, puro pioq; duello quærẽdas cenſeo.
Itaq; conſentio cõſiſtoq;. Inde alij ordine rogabãtur,
quandóq; pars maior eorum qui aderant, in eãdẽ ſen
tentiam ibant, bellum erat conſenſu fieri ſolitum, ut
fœciales in iactu haſtæ, ut dictum eſt, bellum indice
rent.

DE SACRORVM REGE. CAPVT XI.

Sacrificulus.

REx ſacrorum, qui et ſacrificulus dici
tur, creari cœptus eſt Iunio Bruto, et
M. Valerio primis cõſulibus. Eius cre
andi occaſionem dedit, quòd cum nu
per exactis regibus pleraq; ſacra à ſo
lis regibus obiri conſueta, regum exactione uacare ui
derentur, idq; moleſte admodum populus ferret, utpo-
te quòd cultui diuino regum exactione uideretur de-
rogatum, ſacerdotem creari placuit, quem, quo minus
eidem autoritatis ✱ ineſſet, regio nomine decora-
runt,

✱ Deeſſet *alias.*

runt, ſacrorum regem appellantes. Subiecerunt tamē Pontifici maximo, ne ✱ ſimilius dictioni fuiſſet ſuppoſitus, iam exacti reges, reducti reges eſſe uiderentur, uel crederentur. Quæ uero huic parti iniunctæ eſſent nunc temporis minime reperiuntur.

✱ *Ne ſi nullius ditioni: alias.*

DE SIMVLACRI TRAiectione matris deorū. Cap. XII.

GAllos quidem Berecynthiæ, ſiue illam deorum matrem dicere mauis, dedicauit antiquitas, cámque religionem ut pleraſq; alias, è Phrygia Romā reduxit, & eo quidem tēpore, quo huiuſmodi carmen ex libris Sibyllinis relatum eſt. Mater abeſt, matrem iubeo Romane requiras. Cum ueniet caſta eſt accipienda manu. Hoc reſponſum cum diu torqueret patres (quæ enim mater eſſet, aut unde petenda, nō ſatis reperire poterant Phyſici) Apollinis oraculū conſultū miſere, miſſi huiuſmodi reſponſa attulerunt. Diuûm, Apollo inquit, arceſſite matrem, quam Idæo quidem iugo reperietis. Miſſi ergo in Aſiam Legati, datum negocium ut perquiſitum ac tandem compertum deæ ſimulacrum Romam reducerēt. Sed cum Attalus rex Aſiæ, comperti à Legatis ſimulacri traiectionē negaret, Romanis fruſtra iam abire parantibus, uocē eiſdē et creditam eſſe deæ ferūt. Ipſa inquit peti uolui, Romámq;, quod deorū omniū dignum do-

micilium eſt, deduci. Quo *miraculo exterritus* Attalus, Romanis *illico ſimulacri tranſlationem conceßit.* Mari *ergo tranſiecto* Romam, *ut traditum eſt, cum* Tyberi *nauis ſimulacro onuſta uectaretur, omni genere hominum ex urbe prodeunte cum carminibus, ſacrisque in ſicco littore adhæſiſſe ferunt.* Et *cũ omnis multitudo funibus iniectis, ſummo conatu adniteretur, nulla tamen ui auellere hærentem ualuit.* Erat *autem in turba* Romanorum *Claudia* Quinta *Veſtalis uirgo præſtantißimæ formæ, cuius exquiſito habitu, multisq; pleno illecebris, uiolatæ eius uirginitatis publica ſuſpicio circunferebatur.* Procubuit *ergo puella ad pedes ſimulacri orans, obteſtánsque deam, ſic inquit:* Læſæ *uirginitatis me ream criminantur, tuum dea teſtimonium, uti rem indices, quæſo, ut ſi tuo damnata teſtimonio dea fuerim, admiſſa morte luam: ſin hac labe puram argueris, tũ tu caſtißima caſtas manus proſequere obſecro.* Vbi *hæc dixit, reſte qua alligata erat nauis, manu arrepta, manu puellæ admodum parum conantis, facile tractum proſecuta eſt, hoc pacto in urbem.* Scipio Naſica *ſolus dignus, cuius manibus tangeretur, reciperetúrque ſimulacrum, indicatus eſt.*

Gallorum ſacerdotum origo.

Datum ergo Scipioni *negotium, ut tẽplum deæ magni ficæ ſtrueret, & eius cultui ſacerdotes dedicaret, quos more deæ uetuſto* Spadões *oportebat nõ alio pacto ad id ſacerdotiũ legãdos.* Cuius *qdẽ inſtituti, hoc in cauſa fuiſſe cõmemorãt, dilexiſſe* Cybelẽ *puerũ quẽdã* Phrygiũ, *dilectóque hanc conditionẽ adieciſſe, ne caſtitate*

polluta

polluta admitteretur, puerum tamen nympham Sangaridem deperiſſe, & cum apud eam ſub arbore ei nymphæ dicata, unà quieſcerent nocte dormientes, deã arborẽ cũ ipſa nympha trucidauiſſe, adoleſcentem metu ferè exanimatũ, in uicinum montem, cui nomen Didyma eſt, confugiſſe, doloreq; amentẽ, pudoreq; admiſſi facinoris, membrũ quo deliquerat, abſcidiſſe. Hac ratione facti dea memor, per eiuſmodi homines perpetuo ſibi miniſtrari uoluit. Gallorum uero nomen à flumine Phrygiæ uetuſto, quod templo huius deæ uicinũ eſt, tractũ ferũt: cuius, ut ferũt, fluuialis undæ ea uis eſt, ut potantes inſanire compellantur.

DE DVVMVIRIS SACRO. Cap. XIII.

Dvumuiri ſacrorum, quanto monumenta ueterum legendo conſequi ualui, ſacris libris legẽdis, carminibusq; Sybillæ, fatisq; Po. Ro. interpretandis præerant, ut Apollinis ſacrarúmque cæremoniarum Antiſtites erant, & quoties prodigia magnos aliquos rerum euentus auſpicantia emerſiſſent, lectiſternijs ad puluinaria deorum factis, ut illorũ minas auerterent, ſupplicijs ſacriſq; placabant. Eorum etiam ritu proſpere geſtis rebus decernebantur. Huius ſacerdotij nullam ante mentionem reperi, quàm tempore quo ædes Caſtori, per filium Poſthumi ſecũdi dictatoris, qui tunc duumuir, dedicata eſt. Latino enim bello pater ipſe dictator uouerat. Cæterum cum mul-

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Decemuiri è duûmuiris.

to tempore, duo ad hoc ipſum ſacerdotium uiri creati eſſent, ac plebs de ſuo quoq; corpore creare conſules pergeret, neq; ad ipſum ſatis uirium eſſet, obtinuit tandem, ut qui duûmuiri in eam diem creati fuiſſent, decemuiri crearentur, quinque ex patribus, totidẽ ex plebe electis. Quare ex duûmuiris, decemuiri appellari cœpti ſunt.

DE SEPTEMVIRIS Epulonum. Cap. XIIII.

SEptemuiratum epulonũ, q̃q̃ ut cõiectari poteſt, genus eſſe ſacerdotij præſumitur: propterea q̃d cum de uocatione Veſtalis ſacerdotij agitur, filiæ Auguris, decẽuiri ſacrorũ, Flaminis, Septẽuiri epulonũ ſacrorum, ab hoc ſacerdotio excuſationẽ mererentur, inter ſacerdotia hoc ipſum ſubiungitur. Vtcunq; id fuerit, quoniam nihil quicquam de hac re mediocris etiam fidei, autoritatiſq; reperi, quod huic ordini officium cõmiſſum eſſet, auſus aſſerere nõ fui. Plinius tamen cum eſſet orationẽ habiturus, cum quaſi propter futuros aſtantes timeret, dixit: Stabat medio conſularis, modo ſeptemuir epulonum. Sunt adhuc Romæ in Pyramide quadrata inciſa hæc uerba. Opus abſolutum diebus CXXX. è teſtam. C. Cornelij. tr. pl. Septemuiri epulonum.

L. FENESTELLAE DE ROMANORVM MAGISTRATIBVS LIBELL. ALTER.

SED QVONIAM nūc de reliquis magiſtratibus, quæ ad religionem non pertinent tractare intendimus, alij quidem omnium magiſtratuum maiores, alij uero minores ſunt. Qui maiores, quiue minores eſſent, paucis animaduertēdum eſt. Nā A. Gellius pleraq; hac in re ex M. Meſſalæ auguris libris dicta reliqt, cuius uerba hæc ſunt: Patriciorū auſpicia ī duas poteſtates diuiſa ſunt, maxima ſunt prætorum, conſulum, cenſorum: neque tamen eorum omniū inter ſe eadem, aut eiuſdem poteſtatis ſunt, ideóque collegæ non ſunt cenſores conſulum aut prætorum. Prætores collegæ conſulum ſunt, ideóque neque prætores aut conſules cenſoribus, neque conſulibus cenſores aut prætoribus turbāt, aut retinent auſpicia. At cēſores inter ſe, rurſus prætores conſuléſque inter ſe et uitiāt, & obtinēt. Prætor & ſi collega cōſulis eſt, neq; pretorē, neq; conſ. iure rogare poteſt, ut quidem nos d Gell. li. 13. ca. 14.

ſuperio

ſuperioribus accepimus, aut ante hæc tempora obſeruatum eſt. Et in commentario 13. C. Tuditani patet, *quia imperium minus prætor, maius habet conſul, & à minore imperio minor, à maiore autẽ maior collega iure rogare non poſſunt.* Nos his temporibus prætores prætore creãte, ueterum autoritatẽ ſumus ſecuti, neq; his ✕ auſpicijs in comitio fuimus. Cenſores æque nõ eodem rogantur auxilio, auſpicioq;, atque conſules et prætores. Reliquorum uero magiſtratuũ minora ſunt auſpicia, ideo illi maiores, hi minores magiſtratus appellantur. Maiores centuriatis, inquit, comitijs fiunt: minores creandis magiſtratibus tributis comitijs magiſtratus, ſed iuſtius curiata datur lege. Ex omnibus his Meſſalæ uerbis, inquit, manifeſtum fit, qui ſint minores magiſtratus, & quamobrem minores appellentur. Sed & collegam eſſe prætorem conſuli docet, quod eodem auſpicio creantur. Maiora autem auſpicia dicuntur habere, quia eorum auſpicia magis rata ſunt, quàm aliorum. Conſul ab omnibus magiſtratibus & comitiatum, & concionem auocare poteſt: prætor & comitiatum, & concionem uſquequaque auocare poteſt, niſi à conſule minores magiſtratus nuſquam neque comitiatum, neque concionem auocare poſſunt. Ea re, qui eorum primus uocat ad comitiatum, is recte agit. Quoniam bifariam cum populo agi non poteſt, nec auocare alius alij poſſet, ſi concionem habere uolunt uti ne cum populo agant, quamuis multi magiſtratus ſimul concionem habere poßint. Ex his uerbis

✕ Comitijs in auſpicio.

Meſſalæ

Meſſalæ manifeſtum eſt, aliud eſſe cum populo age-re, aliud concionem habere. Nam cum populo agere eſt rogare qd populũ, ad qđ ſuffragijs ſuis iubeat, aut uetet. Concionem autem habere, eſt uerba facere ad populum ſine ulla rogatione.

Cũ populo agere.

Concionem habere.

DE SENATORVM ORIGINE. CAPVT PRIMVM.

SEnatorum originem à Romulo inſtitutam eſſe, nemo ambigit. Quippe qui urbis parens & conditor, cum iam nouam ciuitatem, uiribus & robore iuuenũ affatim à ſe munitam cerneret, haud minoris momenti fore ratus, ſi eandẽ conſilij ope fulciſſet, ex primoribus patrũ, qui tũc aderant, ciuibus cẽtum numero elegit: quos ob honorẽ patres, ob ætatẽ ſenatores appellauit, ut apud Lacedæmonios ſenes appellari eos, qui ſummum quendam magiſtratum gerunt ✱ C. ait. Qui uerò ex his primoribus centum patribus geniti ſunt, patritij nuncupati ſunt. Hunc ordinem mox Tullus Hoſtilius expleuit, Alba à ſe diruta, Albaniſq; in urbem inductis. Tum Tullios, Seruilios, Quintios, Geganios, Clodiósque ſenatores accepit. Exactis autem regibus Brutus conſul, exhauſtum bonis uiris ſenatum intuẽs, primores equeſtris ordinis adſcribi in ſenatores operam dedit, illósq; conſcriptos patres appellauit, ex quo tẽpore patrũ cõſcriptorum appellatio locũ habere inſtituit. Penes hos qdẽ ſenatores

Patres.

Senatores

✱ alij habẽt Cicero

Patritij.

Patres conſcripti.

res adcò ſemp̄ totius reip. ſumma innixa eſt: ut ne reges quidem, conſules, aut dictatores, aut alius quiſpiam magiſtratus, inconſulto ſenatu quippiam moliretur, adeò ut cum Tarquinius Superbus pleraq; præter ſenatus autoritatem decerneret, tum demum amiſſo regio nomine, tyrannus appellaretur. Senatores uerò triplicis ordinis fuiſſe reperi, alij enim patricij, alij pedarij, nonnulli uerò conſcripti appellabantur. Patritij ſunt hi maxime, qui antum illis patribus à Romulo lectis geniti ſunt. Conſcripti uerò ſenatores, hi qui regum, conſulum, cenſorúmue decreto in ſenatum lecti ſunt. Pedarios autem ſenatores uarijs rationibus appellatos inuenio, alij enim quòd hi non haberent ſententiæ dictionem in ſenatu, ſed in aliorum ſententias pedibus irent, dictos pedarios putant. Alij, quod eſſent pleriq;, qui magiſtratus curules adepti, ſella curuli in ſenatum ueherentur: qui uero pedibus iter facerent, pedarij nominabantur. M. autem Varro equites quoſdam eſſe ait, quibus amplioribus magiſtratibus functis, nōdum tamen à cēſoribus in ſenatores lectis, non eſſet ius dicendæ in ſenatu ſententiæ, cum tamen in ſenatum uenire liceret. Sed quas ſententias principes dixerant, in eas deſcendebant. De ordine uero ac ratione conſulendi ſenatus, quæ huc uſque reperi, ea potiſſimum adducam. Aliquando enim primo rogari mos fuit, qui princeps in ſenatu à Cenſoribus poſitus fuerat, nonnunquàm uerò ut eſſent hi prius rogarentur, qui Conſules deſignati eſſent, inſtitutum eſt.

Patritij. Cōſcripti. Pedarij.

Ordo conſulēdi ſenatus.

eſt. Cicero autem in eo libro, quem inſcripſit Catonem maiorem de ſenectute, tantum aliquando ſenectuti honoris tributum ſcribit: quod ut quiſque natu grandior eſſet, ita prior in ſenatu ſententiam rogaretur. Vſu tandem introductum eſſe dicitur, ut quem conſul ipſe rogaſſet, is prior ex ſententia uerba faceret, alium tamen quàm conſularem uirum rogari fas fuiſſe negant. Ex qua ſanè conſuetudine C. Iulius Cæſar in eo conſulatu, quem geßit M. Bibulo, treis duntaxat uiros extra ordinem rogaſſe dicitur M. Craſſum, Cn. Pompeium, & M. Catonem. Poſt M. Craſſum Cn. Pompeium, ubi filiam ſibi in matrimonio collocauit, rogare primum cœpit. Cum uero M. Catonem rogaret, atque idem cum conſulebatur de repub. nimis fortè diceret, longioréque proinde oratione uteretur, qua omne ferè tempus, quod eſt habendum ſenatui, tereret, Cæſar uiatorem uocauit, M.q; Catonem, quoniam finem non faceret, prehendi loquentem, & in carcerem trahi iußit. Catonẽ cum imperio pareret, ſenatus conſurrexit, & ad carcerem proſequebãtur. Cuius rei quaſi inuidia motus Cæſar deſtitit, atq; emitti iußit. De more autem habendi ſenatus M. Varro rogatu Pompeij librum ædidit, cum ille primum conſul cum M. Craſſo fuiſſet deſignatus. Creditur quia foris militiæq; ad eam ætatem occupatus, uellet ciuilis conſuetudinis, cuius expers erat, fieri peritior. Sed eum librum in ipſa Varronis ætate perijſſe, idem ipſe in epiſtola ad Opianicum ſcripſit. Qua in epiſtola multa

Varronis li. de more habẽdi ſenatũ

ta ſcribere Varronem id genus A.Gell.in commenta-rijs noctiū Atticarum refert.Primum ibi ſcriptū fuiſſe per quas perſonas haberi ſenatum liceret, nominat dictatorem,conſulem,prætorem,tr.pl.interregē, præfectum urbi,neque ullis alijs ius fuiſſe ſenatum frequētem fieri iubere aſſerit. Addit deinde extra ordinario iure tribunos militares,qui pro conſulibus eſſent.Item decemuiros,quibus imperium conſulare tum eſſet.Item triumuiros reip.conſtituendæ cauſa creatos, conſulendi ſenatum ius habuiſſe. De præfecto urbi Latinorū, utrum ſenatum habere liceret,non ſatis conuenire ait, qui licere negauit, quod ne ille quidem ſenator ſit: proinde ius dicendæ in ſenatu ſententiæ nō habeat,in rationem adducunt,eáque ætate,quæ nondum ſenatoria ſit,creari.M.autem Varro, & Atteius Capito,ius eſſe præfecto urbi,ſenatus habendi aiunt. Quandoquidem & tri.pl.quanquàm non eſſent ſenatores,ante ✕ Acinium plebiſcitum ius ſenatus habendi eſſet. Scripſerat etiam de intercesſionibus,illis uidelicet ius intercedendi fuiſſe,qui uel ea poteſtate,uel maiori fuiſſent, ijs qui ſenatusconſultum aut plebiſcitum, uel aliud decretum rogarent. De loco habendi ſenatus, aut ſenatusconſulti rogandi,niſi in locis per augures conſtitutis, quæ templa appellabant,haberi rogariue poſſe negabant.Vnde & in curia Hoſtilia,in Pōpeia, & poſt in Iulia,cum profana eſſent loca, templa per augures ſunt conſtituta,ut in ijs ſenatusconſulta more maiorū iuſta fieri poſſent.De tēpore uerò habēdi ſenatus

Gell.li. 14. 7.ca.

✕ aliâs: Atinium.

Locus ſenatus habēdi.

natus, ita diſſerit. Ante exortum, inquit, ſolē, aut poſt eius occaſum, ſenatusconſultum irritum eſſe, opus etiam cenſorum fuiſſe, per quos, & quo tempore factū eſſet ſenatusconſul. De ætate autem ſenatoria etiam adoleſcentibus ſenatorū, ſenatum ingredi licuiſſe, ueterum monumenta legentibus apparet. Quo minus uero tandem in ſenatum illi ætati uenire liceret, Papyrij prætextati factum in cauſa fuit, ut Valerius Maximus ſcriptum reliquit. Tunc igitur conſtitutum, ne cui paucioribus. 25. annis nato ſenatum ingredi liceret, ut eſt apud Plutarchum in uita Magni Pompeij. Item apud ius ciuile Romanorum, quo nos etiam hoc tempore utimur, ſicale conſpirari licet. Qui uero ſenatus habiturus eſſet, auſpicari primo atque immolare hoſtiam debere, idem Varro cenſebat. Docuit & de diuinis rebus, priuſquam de humanis ad ſenatum eſſe referendum. Item ſenatusconſul. duobus modis fieri, aut per diſceſſionem, ſi conſentiretur, aut ſi res dubia eſſet, per ſingulorum ſententiam. De pignore quoque capiendo, de multa irroganda ſenatori, qui pro tempore in ſenatum uenire debuit, non interfuerit. Quantum uero ad ſenatorum familiam pertinet, ſenatoriarum perſonarum appellatione, & uxores contineri decretum eſt. Adoptiuos autem filios, & ſi ante q̃ patres in ſenatū eſſent ducti, ſeſe in adoptionē dediſſent ſenatores eſſe placuit. Si quis autē ex patritiorū ordine, plebeio hominu ſe in adoptionē dederit, patritiū tamē manere cautū eſt, quā legē ea tem-

Tēpus habē di ſenatus.

Senatoria ætas.

Senatoriæ perſonæ.

In Pand. lib. 1. tit. de ſenatoribus hæc traduntur.

 peſtate

peſtate nullam fuiſſe arbitror, cum P. Clodius uir patritius, quo tempore tribunitia poteſtate fungeretur, qua aduerſum Cic. factione uteretur, plebeio homini ſe adoptandum præbuit. Contrà ſenatorum filiæ, niſi quæ ſenatorijs hominibus nuptui traditæ eſſent, clariſſimarum fœminarum nomine non continerentur. Senatoris uerò filium à patre emancipatum, & ſi filij nomen iure ciuili amittit, ſenatoriam tamẽ retinere dignitatem creditur. Poſthumi autem, q̃uis poſt patris mortem naſcuntur, ſenatorij tamen homines appellabãtur: eum uero qui poſt q̃ pater ſenatu motus eſt concipitur & naſcitur, non eſſe ſenatoris filium Proculus, & Pegaſus opinabantur. Si quis uerò ante conceptus fuerit, q̃ eius pater ſenatu amoueretur, non nocebit filio caſus patris, quo minus ſenatoris filius cenſeretur: ſed ſi pater anteq̃ conciperet filium, ſenatoriam dignitatem amiſerit, ac deinde deceſſerit, filij autem in aui poteſtate ſenatoris reciderent, etſi non quaſi ſenatore patre nati uideantur, ſenatorij tamen eſſe cenſebãtur. Mulieres autem ſenatoribus primo, deinde inferioris ſortis hominibus matrimonio collocatæ, clariſſimarum ordinis non ſunt. Itaq; impetrare pleræq; à principibus ſolent, ut nuptæ iterum inferioribus uiris, in ſenatoria nihilominus maneant dignitate, ut dicitur diuum Auguſtum Iuliæ Maniæ conſobrinæ ſuæ indulſiſſe. Senatores uero ſenatorio ordine amotos, quàmuis capite nõ minuantur, et ciuitatẽ retineãt, iudicare tamẽ ac teſtioniũ dicere, ꝓhibet lex Iulia repetũdarũ.

DE TRIBVNIS CELERVM equitum. Caput. II.

TRibunos celerũ equitũ primus Romulus creaſſe fertur, cum tres equitũ centurias, quarũ opera ĩ omni reip. diſcrimine uteretur, adſcripſit. Eas centurias, Rãnẽſium, Tatienſium, Lucerum appellauit. Rãnẽſiũ à Romulo, Tatiẽſiũ à Tatio, Lucerum uero denominatio, ut Liuio placet, incerta eſt. Quos aũt tertios his præfecit uiros, quos ex tribus elegit tribubus, tribunos nominauit: fuiſſe autẽ numero trecentos ait equites, eo quòd ſingulis curijs, quæ trigĩta erant, decẽ adſciuerit. Quod uero celeriter accurrere eos uoluit, ſi quando reſpub. illorũ opa indiget, appellari celeres uoluit. Sunt etiã qui à Celere quodã, q primus ijs ordinibus à Romulo præfectus fuerit, Remi interfectore, hoc nomen inditum eſſe opinẽtur, ut Ouidius in libro Faſtorum ſignificare intelligitur. Oui. locus li. 4. Faſt.

DE QVAESTORIBVS. CAPVT III.

QVæſtoribus creãdis origo uetuſtiſſima eſt, & ante oẽs penè magiſtratus inſtituti ſunt. Gratianus aũt ĩ eo libro, quẽ de tẽporibus ſcripſit, ipſum etiã Romulum & Numam, duos habuiſſe quæſtores, quos non ſua uoce, ſed populi ſuffragio creatos, ſcriptum reliquit. Cæterum ut Romulum quæſtores habuiſſe non uſquequaq; notum eſt: ita Tullum Hoſtiliũ regẽ quæſtores habuiſſe cõſtare nequit.

Quod uero publicæ quærendæ pecuniæ præpoſiti eſſent appellatos aiunt. Quæſtorum uero ærarij, & urbanæ pecuniæ curam agere, prouincias partim exigendis uectigalibus ſortiri, plerique (ut Gratianus *dixit) epiſtolis in ſenatu legendis occupari. Iiq́; nuncupati Cãdidati principis.* Nonnunq̃ *autem maleficia conquirere quæſtoribus negotio traditum eſt, ex quorum exercendis quæſtionibus, quæſtores dictos fuiſſe,* Mar. Var*ro opinari uidetur.* Quæſtores *ut ferè omnes reliquos magiſtratus tam plebeios, quàm patritios promiſcue creari obtinuit, quæ poteſtas, quoniam minoribus adſcribitur, neque prehenſionem, neque uocationem habet.* Et *quemadmodum priuati in ius ad prætorem uocari ſolent, eadem gerendorum honorum, dicendæq́; in ſenatu ſententiæ initium fuiſſe perhibetur.* Etiam *quia de capite ciuis* Romani *iniuſſu populi, non erat permiſſum conſulibus dicere: propterea quæſtores conſtituebantur à populo, qui in capitalibus præeſſent rebus.* Ii *appellabantur quæſtores parricidij, quorum & meminit lex duodecim tabularum.*

Candidati principis.

Quæſtores parricidij.

DE INTERREGIA POTESTATE. CAPVT IIII.

R*Omulo ergo humanis iam rebus ſubducto, fluctuantibus patrum animis, quo pacto rempublicam procurarẽt, quem in demortui regis locũ ſuffecturi, aut quo tandem pacto eſſent, ne noua multitudo ſine*

titudo ſine rege ac duce paßim uagaretur, ac uicinorũ tandem irritatis animis, urbẽ rectore uacuã uis aliqua externa adoriretur, difficultati rerum conſulere rati, centũ patres decẽ decurijs factis, ſingulos ex ſingulis legunt, qui ſummæ rerũ præeſſent. Ex *ijs unũ qui inſignibus imperij, & faſcibus eſſet decernunt. Quinque dierũ ſpacio finiebatur imperium, eoq́; pacto uiciſſim inter ſe ſortiebantur, dum orbe exacto annus circumageretur. Sed huius imperij cum iã pertæſum uideretur, ac plebs pro uno rege, centũ ſortitum eſſe quereretur, audiréntq́; ea moueri patres, qui uel imperium poſcituri eſſe uidebantur, per ſpeciẽ beneficij ultro offerendum rati, ſummam poteſtatem populo permittunt, ſtatuúntue: ne plus iuris ac poteſtatis futuro regi permitterent, q̃ apud ſe retinerent, ſimul decernunt, quem populus ipſe regem iußiſſet, ita demũ ratus haberetur, ſi patres autores extitiſſent.* Tum *interrex cõcione aduocata: quod bonũ, fauſtũ, felixq́; ſit, inquit, Quirites regem create, ſi dignum, qui ſecundus à* Ro*mulo ſit creaueritis, patres autores fient, atque ea cõditione reges creabant, apud quem ſumma rerũ erat.* D*ũ regia poteſtas uacãs erat, interrex appellabatur. Apud minores uero* Roman*orũ cum reipub. cauſa abeſſent conſules, neque habendis comitijs intereſſe poſſent, ſiue uitio conſules creati eſſent, ſi dictatorẽ comitiorum cauſa dici non placuiſſet, rés ad interregem deducebatur, ac per interregẽ conſularia comitia habebantur.*

Decuriæ patrum. Ex Liuio.

Interrex.

DE DVVMVIRIS CAPITALIBVS. CAPVT V.

SI duûmuiratus capitalis repetere originem uolueris, uſq; à Tulli Hoſtilij regis temporibus erit repetenda. Is enim bellum cum Albanis geſturus, copias iam è campis in aciem eduxerat. Tum Metius Suffetius Albanorum dux, regem Romanorũ ad colloquium uocauit, qui ubi in conſpectũ uenerũt, diu de conditionibus pacis inter eos agitatum eſt, hãc tandem conditionẽ inierũt. Erant in exercitu Albano trigemini fratres, qui Curiatij appellabãtur, ut hi cũ Horatijs Romanis ferro dimicarẽt, utrius trigemini exercitus uictores eſſent, is populus cũ bona pace, alteri imparet. Armati ergo hinc Horatij, illinc Curiatij, in cãpũ prodeũt, diu uario Marte pugnãt, ad extremũ tres Curiatij, atq; ij quidẽ oẽs ſaucij, duos ex Horatijs obtrũcãt, tertio integro relicto. Iuuenis ergo integer corporis, animique uiribus, ne ſi ſtando tutari ictus nõ poſſet, ãbire cãpũ inſtituit: ex Curiatijs, qui ualidior erat, metu exanimatũ fugere ratus, perſequi illũ, ægre licet, ꝑgit. Horatius ubi alterũ lõgè ab alijs eſſe cernit, Curiatiũ aggreditur, parũq; ualidũ facile obtruncat. Accurrẽtẽ fratri ferre auxiliũ, primo illo etiam infirmiorẽ, et uix ſuſtinentẽ arma, facilius occidit. Tertium graui uulnere, metuq; grauiore, minore negotio cõfodit. Iuueni ergo Horatio omniũ cõſenſu glorioſiſsimus triumphus decernitur. Triũphãti ergo

cum

cũ omne genus hominũ, tum Horatia ſoror uenit obuiam. Hæc Horatia alteri ex Curiatijs ſorte deſponſata fuerat, quæ ubi cõſpexit occiſi nuper à fratre uiri pendẽtes ab haſta exuuias, lamẽtis & fœmineo eiulatu cõplebat omnia, cuius rei indignatiõe ſororẽ interfecit, ratus publicã lætitiã turbaſſe. Triũpho ergo acto, Horatius *ad regem trahitur, in carcerem ſeruandus traditur, ergo omniũ ſentẽtia* Horatiũ *dãnat capite: ſed recens tam inſignis facti memoria permultũ fauoris à rege ipſo ſibi uẽdicat.* Dilatione ergo iudicij *rex quæritãs, tum primũ duos uiros creat, quæſtionẽ iudicij ab ſe ad illos reijcit, quid plura? duumuiri plectẽdũ capite* Horatiũ *pronũciant: ſed* Horatius *ab illa ſententia populum appellat, res ad populi iudiciũ reijcitur.* Tum *uero ſenis, orbiq́; triũ liberorũ parentis lachrymis, & pro concione orationibus acta, inſignis actæ rei recenter memoria reum iuuenẽ populus abſoluit.* Tum *ergo duũmuiris capitalibus initium eſſe cœpit, unius tamen* ✕ *argumẽto triũuiri collegæ facti ſunt.* ✕*augmento.* Quod *uero capitalibus quæſtiõibus præeſſent, et carceris rerũ capitaliũ agerent cuſtodiã, capitales appellati ſunt, cuius etiã magiſtratus in damnatione* C. Manilij *Capitolini opera uſum pop.* Ro. Liuius *meminit.* Eorundem *interuentu triumuirorum in eos, qui cum* L. *Catilina coniurauerant, animaduerſum eſt, ut meminit Salluſtius.*

DE PRAEFECTO VRbis. Cap. VI.

DE præfecto urbis nuſq̃ antea quicquã reperitur, q̃ de Sp. Lucretij patris Lucretiæ præfectura, nõ tamẽ alios reges præter Tarquiniũ Superbum, præfectos urbi creare potuiſſe negauerim. Quo ſeſe res uertãt, cũ regibus proficiſci opus foret, penes præfectũ urbis ſumma rerũ relinquebatur. Vbi aũt ĩperium propagatum eſt, totius Italiæ iuriſditio ad præfectum urbis delata eſt. Oĩa enim crimina, quæ per totã Italiã admittebãtur, ut epiſtola diui Seueri ad Fabium Cylionẽ cautũ eſt, præfectus urbis ſibi uẽdicat. In ĩitio uero eius epiſtolæ ita ſcriptũ eſt, Cũ urbẽ noſtrã fidei tuæ cõmiſerimus, quicquid ĩtra urbẽ admittitur, ad præfectum urbis uidetur ptinere. Sed et ſi qd intra cẽteſimum lapidem admiſſum ſit, præfecti urbis ad cognitionem pertinet. Si ultra centeſimum lapidem admiſſum fuerit, urbis præfecti notio non erit. Audiet ſeruos qui ad ſtatuam confugerint, aut qui de dominis conquerantur, quòd de ſuo peculio empti, non manumittantur. Audiet dominos egentes, & qui ſe ægros eſſe dicant, deſyderéntque ſibi à liberis ſuffragium impendi. Relegandi etiam deportandíque inſulam, poteſtatem præfectus huiuſmodi obtinet. Si quis autem ſeruum ſuum in uxorem ſuam adulterium commiſiſſe aſſerit, apud præfectum urbis erit audiendus. Neq; eſt alienum ab eius poteſtate, ut coram ipſo interdicatur, quod ui aut clam exerceatur. Solent item ad præfectũ urbis tutores, curatoresq; remitti, qui male in

Eadem ferè ad uerbum prodita in Pãd. de off. præf. urbis.

tutela

tutela, curáq; uerſati fuerant, quiq; grauiore animaduerſione q̃ ut ſuſpectorũ crimẽ incurrãt, indigent: ſeu quos probari poßit, datis nummis tutelam occupaſſe, ſeu accepta mercede operã dediſſe, quo minus idoneus tutor aßignaretur alicui, uel conſulto circa edendum patrimoniũ eius quantitatẽ minuiſſe, ſiue euidẽti fraude pupilli bona alienaſſe. Id quoq; iniũctum eſt huic magiſtratui à diuo Seuero, ut mãcipia tueatur, ne proſtituantur. Curare præterea Præfectus debet, ut nummularij probè ſe agant circa ſuæ profeßionis negocia obeunda, temperétq; ab ijs, quæ leges nõ admittunt. Si aũt patronus ſe à ſuo liberto, aut docuerit, aut cõtumelioſum ſibi libertum queratur, ſiue ſe cõuiciũm ab eo paſſum, liberóſue ſuos, uel uxorem, aut quid ſimile obiectum fuerit, præfectus urbis adiri ſolet: & pro modo querelæ, corrigere eum aut comminari, aut fuſtibus caſtigare, aut ulterius procedere in pœnam ſolet. Quod ſi delatum ſe à liberto, aut contra ſe cum inimicis conſpiraſſe doceat, etiam in re tali præfectus in eum pœnam conſtituet. Cura etiam rei macellariæ omnis, ut iuſto pretio ueneat, ad officium præfecti pertinet, & ideo forum boarium, ſuarium, piſcarium, & olitorium ad eundem præfectum pertinet. Ad tuendam quoq; populorum quietem, diſpoſitos ſtationarios milites habere debet, curaréq; ut ſibi quod ubiq; agitur, per delatores denuncietur. Poteſt etiã urbi interdicere negotiationi, profectionibus, aduocationibus, & foro ad tẽpus & in perpetuũ. Sed cũ multo tẽpore præfectus urbi creatus fuerit

fuerit, demũ illius ditione delata ad prætorẽ, tranſlati Latinarũ feriarũ, duntaxat creari cœptus eſt. Et cum cæterorũ omniũ magiſtratuũ fora quieſcerẽt, ſoli præfecto urbi Latinorũ ſubiacẽt, ne quis alterã magiſtratuũ ſpeciẽ arbitraretur. Pleraq; quæ ad præfecti ditionem pertinere uiderentur, de induſtria omiſſa ſunt.

DE CONSVLIBVS. CAPVT. VII.

Conſularem poteſtatem regiæ poteſtatis exemplo accerſitam fuiſſe, uetuſtatis monumenta declarãt. Exactis enim regibus, duo uiri creati ſunt, quibus preterquàm quod annuum imperium datum eſt, nihil aliud immutatum eſt. Itaque lictores & trabeam, cæteraq́; regum inſignia tenuere. Quod conſulere rempu. deberent, conſules appellauere. Iniunctumq́; ut omnium, quæ è repub. fore arbitrabantur diligenter curam agerent. Primi conſules poſt exactos reges fuere L. Iunius Brutus, & L. Tarq. Collatinus. Brutus cum collega egit, ut penes alterum duntaxat faſces forent, ne ſi penes utrunque populus conſpexiſſet, duplicatum terrorem ex uno ad duos reges quereretur. XII. erant numero lictores, qui cum faſcibus uirgarum ſecurim cuique conſulum præferebant. Quem numerum lictorum collegiſſe Romulum ferũt, eo quòd 12. uultures in Auentino monte, cum augurijs cum fratre contenderet, inſpexit. Nonnullis autem atq; idoneis autoribus, hoc ut pleraq; alia, ſcilicet apparitores, ſellam curulem, togã, & prætextam ab Ethruſcis

Conſules unde.

ſcis

ſcis finitimis populis adſciuiſſe uériſimilius uidetur: Ethruſcos enim cum duodecim populis conſtarent, rege communiter creato, unum lictorem regi ſingulos exhibuiſſe. Lictores autem à ligando dictos exiſtimant, quòd quem conſules prehendi ligariq; iuſsiſſent, præſto eſſent ad prehendendum, & uenientes conſulibus obuiam, de equo deſcendere iuberent. Iunio autē Bruto altero ex primis conſulibus in bello extincto, cum ſolus P. Val. in conſulatu remanſiſſet (Hic enim in Tarquinij Collatini locum ſuſceptus erat, quòd ille ob inuiſum Tarquiniorum genus ſe conſulatu abdicare cōpulſus eſſet) ut ſunt mutabiles uulgi animi, in ipſum non inuidia modo, ſed ſuſpicio etiam cum atroci crimine oborta eſt. Et cum conſul aduocata concione ſe expurgaſſet, autor eſſe inſtituit ferendæ legis, ut aduerſus omnes magiſtratus eſſet prouocatio. Tum uerò conſularis autoritas, regiæ poteſtatis longè inferior eſſe cœpit, ac libertatis iacta ſemina mirum in modum cōualuiſſe uiſa ſunt. Conſules niſi à patribus creari, quòd apud alios auſpicia non eſſent, religionem foꝛe aliquando creditum eſt. Profligato tandem Gallico bello (eo ſcilicet quo T. Manilius Torquatus torque hoſti Gallo, quem ſingulari certamine occiderat, detracto, Torquati cognomen ſibi, poſteriſque ſuis clariſsimum dedit) aſsiduis tribunitijs ſeditionibus uicti, alterum ex plebe conſulem creandum conceſſere. Primus autem de plebe conſul L. Sequacius creatus eſt, & cum antea tribunos militum, qui pro

Lictores

Torquati cognomen

conſulibus

conſulibus eſſent, ex ſuo quoque ordine creari plebs obtinuiſſet, ſæpenumero creationi tribunorum, conſularis poteſtatis intermiſſio occurrit: adeò ut duobus aliquando, nonnunquam pluribus, ſæpe etiam paucioribus annis conſulare imperium uacauerit. De conſtitutione uero conſularis poteſtatis, id uulgo compertum eſt: habitis ſcilicet per conſules, ſiue alterum duorum, ſiue per interregem, aut dictatorem comitijs, quæ tribuum, centuriarumque cõuentu ac ſuffragijs conſtant, & in campum Martium accitis, qui cõſulatum petituri erãt in campum deſcendunt, atq; eo quòd tunc cãdidis ueſtibus induti ſunt, Candidati uocantur. In quem igitur populi ſuffragia, conſularibus habitis comitijs, ſuffragijsq; rite peractis, concurrebant, is erat conſul deſignatus. Sed quoniam de comitijs habuimus mentionẽ, nõ incõgruum eſt, hic nõnihil ex ijs, quæ ad nos uſq; puenerunt, adſcribere. Comitiorum enim alia calata, alia tributa nuncupãtur. Calata uero dicta, qđ per lictorẽ curiatim calari, id eſt uocari. Ea uerò in cẽturiata & curiata diuidũtur. Curiata ex curijs, quæ triginta numero erant, & omne genus ciuium continebant per curiatum lictorẽ uocabãtur. Centuriata uero per cornicinem ex cenſu, & ætate accerſebantur. Tributa uero ex omnibus regionibus urbis, ac tribubus (ut reor) nuncupata cõſtabant. Centuriata autem fieri intra pomœriũ nefas erat, quia exercitui (ut ferunt) niſi extra urbẽ imperari ius nõ ſit. Propterea Centuriata in campo Martio haberi, quòd exercitui imperari præſidij cauſa

Candidati

Comitiorũ diuerſitas.

ſa

ſa ſolitum ſit. Illud præterea neceſſarium conſulatum petentibus, ut per ſeipſos comitijs intereſſent; per alios petendi facultas nullo pacto decernebatur. Quinetiã perſcribendis cæteris magiſtratibus obſeruatũ uideo. Eam præterea poteſtatem, de qua agimus, & filijfamilias, et ſui iuris cõſtituti cõſequuntur, ſéq; ipſos apud ſe ſua autoritate emãcipandi facultas eſt. Tandem etiã inſtitutum, ut qui conſules fierent, ipſo iure ſine emãcipatiõe à patriæ poteſtatis uinculo liberarentur.

DE DICTATORE. CAPVT VIII.

Dictatorem Albanos priusq̃ Romanos habuiſſe, quippe qui Metium Suffetiũ habuerũt, teſtis eſt T. Liuius. Apud Romanos uerò primus dictator factus eſt T. Largius primum cõſul, quo anno, quibúsue cõſulibus nõ ſatis conſtat. Illud uerò liquet, Latino, Sabinóq; bello impẽdente, quadragintáue populis in Romanos cõiuratis, cõcitãte ✗ Mamilio Octauio Tuſculano, Tarquinij Supbi genero, qui eũ penes exulabat, dictatorẽ Romæ creari inſtituiſſe. Ea ſumma qdẽ poteſtas apud Romanos fuit, à qua nec prouocandi ius fuiſſe, & animaduerſum in capite cuiusq; ciuis Romani, totiusq́; reipub. ſummam ditionem penes ipſum habuiſſe, ueterum ſcripta teſtãtur. Lictores & uniuerſa regum inſignia dictatori attribuere, q̃a autẽ ſummũ ei ĩ populum ius, ſummáq; ptãs fuit, magiſter populi

Manilio aliâs.

Magiſter.

populi cognominatus eſt, ex quo factum, ut qui poteſtatem aliquã de publico haberet, utpote quod á ſuprema dictaturæ poteſtate ortum duceret, magiſtratus, uelut á cãdido candidatus uocaretur. Dictator autẽ nullo alio pacto creari conſueuit, quàm cum uis aliqua maior de improuiſo oborta, ingentem urbi cladem minitari uideretur. Prius non niſi é patribus uelut pleraque alia, Dictatorem legi fas fuit: tandem ut cætera quoque idipſum imminutum eſt. Bello enim quod po. Ro. cũ Faliſcis geſſit, Tarquinienſibusq́;, primus de plebe dictator creatus eſt C. Marius Rutilius, qui & ipſe magiſtrum equitum etiã de plebe hominẽ L. ✠ Plautium dixit. Hũc magiſtratũ, quoniã q̃ ampliſſimus eẽt, non niſi ſex menſes retinere licuit, quod uerò futuros dictitare magiſtratus ſolitus ſit, appellatum eſſe dictatorem M. Varro ait. Huius etiam prætextu magiſtratus L. Sylla, ac deinde Iulius Cæſar rempubl. oppreſſere, tyrannidis inuiſum, atque infame nomen euitare cupientes. De dictatore ergo, quantum per ueterum diſquiſitionem licuit, diximus.

✠ C. Plautium alij.

Dictator unde appellatus.

DE MAGISTRO EQVITVM CAPVT X.

QVales tribuni celerum apud reges, tales fermè apud dictatores magiſtri equitum fuere, & ut dictatori ius ſũmum in populum fuit: ita in omnes milites & accenſos magiſtro eqtũ fuiſſe traditum eſt. Primus magiſter equitum SP. Caſsius fuit,

fuit, à T. Largio, primo dictatore creatus. Id demum officij fuit magiſtris equitum apud dictatores, quod tandem præfecto prætorio apud Cæſarem. Præfectus prætorio.

DE TRIBVNO PLEBIS. CA. X.

TRibunis plebis creandis initium fuit ſeceßio plebis à patribus in montem Sacrum facta. Tranſacto enim bello, hinc Volſcorum, illinc Equorum atq; Sabinorum, cum ex promißis patrum ferendæ legis, de liberanda à nexibus fœneratorum plebe, ſpes quibuſdã certis indicijs uerſaretur, quæ tũ quadam, ac nimia luſione protrahi uideretur à patribus, M. Valerio dictatore creato, qui ad populares ſeditiones comprimendas, ingéuſque gerendum bellum mitteretur: cumq; pro plebe, ad ferendam legem intercedere cœpiſſet, & ſe & plebem fruſtrari uideret, magiſtratu ſe abdicauiſſet, accederétque ad indignationem plebis, quod patres plebis animos à ſeditionibus auertere rati, ſub prætextu ſacramenti conſulibus præſtiti, nouo bello cogere ad militandum, adnitebãtur. Plebs permoleſtè id ferens, in mõtem Sacrum, qui eſt trans Anienem, tertio ab urbe miliario, ſeceßit. Quod cum ingentem trepidationem incußiſſet patribus (quonam enim modo urbem omnium militum robore exhauſtã, ſi qua uis belli aliqua ex parte irrepſiſſet, tutari remp. facultas dabatur?) Menenium Agrippã ſummæ ea tẽpeſtate autoritatis uirũ, plebi charum

pariter

pariter ac patribus, legatum ad componendam popu-larem ſeditionem decernunt: qui graui uſus oratione, in qua apologum de conſpiratione membrorum contra uentrem induxit, quemadmodum uentri ea conſpiratio cladem attulerit, uſque eô deliniuit plebis animos, ut illius opera pacem cum patribus iniuerit. In cuius pactione fœderis, conuenit, uti plebeios in urbe magiſtratus obtinerent. Duos ergo tribunos tum habere plebs cœpit A. Virgil. T. Vetuſio conſulibus. Alia rurſus ſeceßione, tres additi Appio Claudio, & C. Quintio conſulibus. Mox quinque item alij, conſulibus M. Horatio Puluillo, & Q. Minutio. Hoc pacto decē tribunis in plebem Romanum fuit iuriſditio. Tribunorum uero tanta creuit autoritas, ut quicquid ſenatus decreuiſſet, ita demum ratum haberetur, ſi tribuni approbaſſent. Stabant ergo in ueſtibulo curiæ, ubi habebatur ſenatus (templum enim ingredi non licebat) & quæcunque ſenatores decreuiſſent, tribunis animaduertenda perferebantur: ut ſi pro republica fore uiderentur, approbarent, cætera ad arbitrium reijcerent,

T. litera. *tanquam ſenatus conſulta approbaſſent. T. literam in tergo adiſciebant, haud alio pacto rata iudicatum iri.*

⚹ facere uerba. A. Gell. li. 13. cap. 12. *Sed in tributia poteſtate, ſi latius ⚹ patere uobis uoluerimus, Labeonis Antiſtij iuris peritißimi conſtat ſententia, cuius uerba, quemadmodum apud Aul. Gellium ſcripta reperi, ita ipſe ſcripſi: In quadam, inquit, epiſtola Attei Capitonis ſcriptum legimus, Labeonem Antiſtium legum atque morum popu. Ro. iuriſque ciuilis*

lis doctum apprime fuiſſe, ſed agitabat, inquit, hominem libertas q̃dã nimia, & uecors uſq; cô, ut diuo Auguſto iã prĩcipe, & rẽpub. obtinente, ratũ tamẽ penſumq; nihil haberet: niſi quod iuſtum, ſanctúmque eſſe in Romanis antiquitatibus inueniſſet. Ac deinde narrat, quod idem ipſe Labeo per uiatorem à tribuno plebis uocatus, reſponderit. Iuſſit eñi ei q miſſus erat, ad tribunos plebis redire, eisque dicere: ius eos nõ habere, neque ſe, neque alium uocandi, cum moribus maiorum, tribuni plebis prehenſionem haberent, uocationem non haberent. Poſſe igitur eos uenire, & prehendi ſe iubere, ſed uocandi abſentem ius non habere. Idq́; etiam apud Varronem in libro rerum humanarũ ſcriptum aſſerit Au. Gellius. Qui ſanè Varro, cum triumuir eſſet, aſſerit ſe à tribuno plebis nõ uocatũ fuiſſe, cũ tribunus plebis eſſet, neminem uocari iuſsiſſe. Maximæ uerò partes tribunorum interceſſionibus extitere (id quidem eſt uim à cæteris magiſtratibus prohibere fieri) aut minores in legibus ad populum ferendis, quæ plebiſcita appellantur. In quibus ſanè rogandis, patrum intereſſe nulli admodum ius fuit. Quinetiam in prouincijs proconſularibus aſsignãdis, ut idem apud Plutarchum in uita M. Catonis, maxime in tribunatu P. Clodij. Licet iſtud etiam obſeruatum eſt inter tribunos, ſi cæteri omnes unam rem probaſſent, unus uerò id prohibuiſſet, plus cæteris q; dem omnibus in ea probatione polleret, & reliquos omnes facile impedire poſſet.

DE PROCONSVLARI POTESTATE. Cap. XI.

DE hac quidē poteſtatis ſpecie, nihil qeq̄ prius repi, q̄ bello à po.Ro. cū Eqs infeliciter geſto, maximóq; terrore urbi illato. Tum enim cōſul, qui in urbe remanſerat, quo celerius delectū facere poſſet, procōſulem creauit, qui obſeſſo collegæ auxilium afferret. Creatus eſt igitur proconſul T.Quintius, Albo Poſthumio, & Sp.Furio conſulibus. Quod uerò pro conſulibus mitterentur, eorumq; uice functuri eſſent, proconſules appellati ſunt, ijs magiſtratib. cætera quidem cōſularia inſignia conceſſa ſunt, præterq̄ quod ſex duntaxat lictoribus uti iniunctum eſt. Qua tempeſtate non ordinaria quidem, ſed delegata iuriſditione proconſul (de quo agimus) utebatur: q̄uis poſtea uſu euenit, ut propria huic magiſtratui iuriſditio competere iſtituerit. Propagatis enim imperij finibus complurium, & ingentium bellorum adminiſtrādorum cura exorta, obſeruari cœptum: ut quo quique anno conſules fuiſſent, ſequenti proconſules remanerent, in uarias prouincias cū imperia ſortirentur. De finibus autē procōſularibus, quæ nācisā potui, ea breuiter ſubijciā. Poteſtatem ſuā procōſul, niſi in ea prouincia, quam eſt ſortitus, exercere non poteſt: quāuis uoluntariā (ut aiūt) iuriſditionē, eā eſſe autoritatem, manumittere ſeruos ſuos apud ſe uolentes, aut ſe adoptādos dari paßi præſtare. Cōtentioſam uero iuriſditionē,

tionem, præterq̃ in prouincia tractare non poteſt, ne quicquam in prouīcia negotiorū exoriretur, quin ad procōſulis adminiſtrationem pertinere ſoleat. Sin aūt fiſcalis cauſa inciderit, melius faciet ad procuratorem Cæſaris deferre. Si uxorem ſecum in prouinciā duxerit, quod nō fecíſſe decentius putabitur, ea ✠ quæ deliquerit ī eā ipſā animaduertet. Obſonijs ✠ dono miſſis, ut prorſus abſtinere non debet, ſic in accipiendis modum ſeruare: ualde enim inhumanum eſt à nemine accipere, paßim uero uilißimū & penitus auarißimū. Ab alijs uero rebus dono mißis, omnino abſtinere proconſulē oportet. Itē ab emptionibus omniū rerū, præterq̃ uictus quotidiani cauſa. Lites uero, quæ ſerioſa excußione, animaduerſio neq; indigent, ſummatim pertractare ac diffinire non debet. Quæ cognitionē exactiorē non deſyderant, ut obſequium à liberis & patrimonijs exhibentur, à liberis ſummatim animaduerſa pronūciare poterit. Parū autē obſequentes patronis ſuis libertos, cū uerbis paulò atrocioribus exterreat: tū etiā fuſtiū caſtigatione coërceat, abſq; iudicio ſa pietis, ac fori ſtrepitu. Nō habentibus autem aduocatū ob inopiam, ſeu aduerſarij potētiam, ultro exhibeat, ac deniq; uniuerſa expediat, quæ mero (ut aiunt) imperio aßignari ſolēt. Id enim ſignificat gladij poteſtatē in facinoroſos, ſeruóſq; animaduertendi. Sed quoniam negotiorū prouincialiū multitudinē, per ſeipſū obire proconſulē difficile eſt: legatū proconſules habere ſolent, de cuius officio pauca uidenda ſunt.

✠ aliâs q; ✠ Xenijs legendū erit: nā ſic ī Pandect. quoq; legitur, unde hæc ſunt tranſcripta. Quāq̃ & ibi corrupte pro xenijs exenijs paßī uulgus iureconſulto rū legit.

Merum imperium.

DE LEGATIS PROCONSVLVM. CAPVT XII.

SOlent proconſules ob rerum gerēda=
rum multitudinem, in prouincia lega
tos ſtatuere, qui non propria, ſed mā
data iuriſditione utuntur, quos prius
etiam, q̃ in prouinciam peruenerint,
ſibi ſubſtituere non poſſunt. Si quid autem legato oc=
currat, cuius rei grauitas exactiorem diligētiā exigat,
ad procōſulē remittere legatus debet. Neq; enim ani=
maduertendi, coërcendi, ſeu atrociter uerberādi lega=
to licentia eſt. Iudices tamen litigātibus, tutores etiam
pupillis dare poßūt, cuſtodiarúmq;, quæ per prouinciā
diſpoſitæ ſunt in ſtationibus: proconſul legatā cogni=
tionem commendare, nec priusq̃ è prouincia procon=
ſul diſcedat, legatum dimittere conſueuit. Et ſi diē ſu=
um obierit in prouincia, proconſul ita demum ſibi mā
data negotia exiget, ac ſi res integra non inueniatur.
Si uerò abeſſe à prouincia proconſulē fortaſſe contige
rit, cauſas etiā quæ animaduerſionē exigāt, delegabit.

In pādectis legitur, legatus ius ha=bet.

DE AEDILIBVS PLEBEIS. CAPVT XIII.

AEdilitatē plebeiā pro uetuſtißimo ma
giſtratu habeo, & utrum ædiles ante
tri. pl. creari cœperint ābigo, memor
ꝗ exactis regibus ad ſeceßionē plebis
in Sacro monte factā, maxima quidē
pars populi Ro. tāto tēpore abſq; aliquo ī repub. magi
ſtratu,

ſtratu, à quo tueretur, extiterit. Quin apud Liuiũ haud multo poſt Tr.Pl. *creatos peſtilẽti quodam tẽpore, cũ & conſul alter obijſſet, alter uerò ægram animam traheret, apud ædiles plebeios, & conſularem, & tribunitiam poteſtatem, & tandem totius reip. ſummam recidiſſe conſtat.* Non *quòd illos tunc primum creari cœptos appareat, ſed q̃ longe antea creatos eſſe potuiſſe facile ſit.* Creſ*centibus autem plebeis opibus, ita ut etiam dictatores ac pontifices de ſuo quoque corpore præſtarent, atque patres multoties à plebe uicti, duos ædiles plebeios à patribus creandos peruicerunt.* Nam *cum ædilibus ludos faciendos, ſolennésque pro ordinibus in concordiam redactis dies, in faſtis referendos mandarent, negarêntque ſe id eſſe facturos, ædiles plebis conclamatum eſſe à iuuenibus patritijs dicitur, ſe id honoris deorum immortalium cauſa libenter acturos, ut ædiles fierent, quibus cum ab uniuerſis gratiæ actæ eſſent, Senatuſconſultum factũ eſt, ut duos uiros ex patribus, qui ædiles forent, dictator populũ rogaret, patres comitijs autores forent. Dúo ergo patritij ædiles creati ſunt Cn. Quintius Capitolinus, &* P.Cornelius Scipio. *Sed duos tandem ædiles creatos alios à Iulio Cæſare, qui quoniã frumento præeſſent, Cereales appellati ſunt. Apud idoneos inuenio autores, ædiles à ſacrarũ ædiũ quam gerebant cura, appellatos eſſe. Curules uerò ij qui ex patribus creati ſunt, quoniam ſella curuli ueherentur, cognominati ſunt. Plebei uerò & curules iã eo adeò manifeſto cogno-*

Cereales. Aediles. Curules

 mine

mine ſunt, ut interpretatione non egeant noſtra. Ludos inſtituere quauis cauſa, quibúsue in ſpectaculis fie rēt, ad ædilium partes pertinet. Id etiā erat haud leue ædilitatis munus, ut ſua quiſq; ædilis factus impenſa, ludos pro modo patrimonij, ac dignitatis ſuæ celebrādos procuraret: cuius inſtituti M. *Cicero in ijs libris, quos de officijs inſcripſit, cū de ſua, & Magni Pompeij ædilitate meminit, locuples teſtis eſt. Aſconius autē Pedianus Pompeium ædilē creatū, theatrum, quod ſua impenſa ædificauerat, magnificētiſſimis ludis, in quibus currus cum elephantis induxerit, dedicaſſe ait. Id etiā in argumētis comœdiarū, quibus nomina ædiliū, qui ludis præfuerāt, adſcripta ſunt, facile eſt animaduertere. Locorum autem diſcretio, & cuilibet ordini pro dignitate aſsignatio, ædiliū muneris eſt. Val. Maxi. ſcripſit Attilium Seranum, & L. Scribonium ædiles, ſenatus, ac plebis loca ſecreuiſſe. Quod ſi ſeruum quiſpiam, aut iumentum morboſum, aut uitioſum, pro integro ſanóque uendiderit, edicto ædilium emptori ſuccurreretur. Quod uerò cloacæ publicæ, et aquæ ductus, cæteráque ædificia lauta, munda, integráque et expedita aſſeruarentur, ædilium officium eſt. Denique quicquid rerum uitioſarum pro ſyncero, fractum pro ītegro usq̄ uenıſſet, ædilitio edicto redhiberi ſolet.*

Aediliū munera.

DE DECEMVIRIS LEGVM FE-
r.ndarum cauſa creatis. Cap. XIIII.

DEcemuiris ſummā poteſtatem ineuntibus, magiſtratus omnes qui remp. agebant, exoluere fas erat,

erat, quibus creandis hoc in cauſa fuiſſe perhibetur. Plebe enim quotidianis ſeditionibus, tum ob creandos de plebe magiſtratus, tum ad ferendam legem de ſoluendo à nexibus fœneratorum: ſæpe etiam de connubio, ut inire liceret plebi cum patribus. Nonnunquam ob ferendam legem agrariam, diuina ſimul humanáq; omnia miſcente, & tandem communes quaſdam leges ferri petente, ne quis eſſet inuidiæ locus, leges extraneas accerſiri placuit. Miſſi ergo tres Athenas ſũt legati, qui inclytas leges Solonis ſcriptas ferrent: iura etiam, & mores aliarum ciuitatum noſcerent. Ii fuere Sp. Poſthumius Albus, A. Manlius, & P. Sulpitius Camerinus. Legati igitur anno tertio poſtquam receſſerant, leges ſcriptas referunt, pro quibus ſanè cenſendis, promulgandis, centuriatis comitijs (quod, ut ſanctiores eſſent, fieri oportebat) decemuiros creant, qui ſuo arbitratu leges promulgarent. Ii fuere Appi. Claudius, T. Genutius, P. Sextius, L. Veturius, C. Iulius, Au. Manlius, P. Sulpitius, P. Curiatius, T. Romulius, Sp. Poſthumius. Placuitque ne ab horum poteſtate eſſet prouocatio. Penes uerò alterum, ut ſors foret, quo aduſq; omnem numerum peruaſiſſent, certis diebus lectores forent. Eodem ergo anno decem tabulas edunt, poteſtatem inſpiciendi omnibus faciunt, edicunt, agitent ſecum omnes: & ſi quid emendari, ſuppleri, minuiue opus eſſe cenſeãt, omnium ſententias æquo animo eſſe audituros. Poſtq̃ ſatis emẽdata eſſe apparuit, decem tabulis ſcriptas

Referuntur hæc à Liuio lib. 3.

Decem tabulæ.

leges centuriatis comitijs proferunt, ac ſimul ſe magiſtratu abdicant. Cũ uerò rumor percrebuiſſet, duabus alijs tabulis ius populi Ro. *plenum ac abſolutum fore: iterum habitis comitijs alij decem uiri ſubrogati ſunt.* Tum Appius, *cui comitia habere datũ fuerat, ſeſe cõtra ius, faſq; deceuirum creat.* Collegæ *fuere* M. Cor*nelius* Maluginenſis, M. Sergius, L. Minutius, Q. Fabius ✕ Vigilanus, Q. Petilius, T. Antonius Merẽda, Cæſo Duilius, Sp. Opius Cornicen, M. Robuleius. *Operæpretium eſt audire, quàm ij decemuiri per ſpẽ, ac libidinem dominandi, omnem reipublicæ ſpeciẽ* Idibus Maijs, *quo iniere magiſtratum, cum duodenis ſinguli faſcibus forum compleuere. Neque enim ad rem pertinere dein ſecures, quando abſque prouocatione creati eſſent, interpretabantur.* Decem ergo, *regum inſtar, primo conſpectu præbuiſſe ferunt.* Incredibile *eſt enim quantum ea res urbi terrorem iniecerit.* Neque *ſuus urbem fefellit timor.* Primum *cum abſtinere à patribus cœpiſſent, in humiliores crudelitatem, libidinémq; exercebant.* Hominum, *non cauſarum tot erãt, ut apud eos gratia potius quàm æqua ui iudicia haberent.* Domi *contrahebant, pronunciabant in foro.* Si *quis collegam appellaſſet, ab eo quem appellauiſſet, ita diſcedebat, ut pœniteret primo decreto non ſtetiſſe.* Opinio *etiam fuit, fœdus clam ĩter eos iureiurando dictum, ne comitia haberẽt, perpetuóque decẽuiratus poſſeſſum ſemel obtinerent imperium.* Hac *cõditione iam maior anni pars proceſſerat, & duæ tabulæ*

✕ *aliâs* Vi*bulanus.*

Decẽuirorũ *tyrannis.*

bulæ ad decem adiectæ fuerant, nec quicquam aliud ſuperer at, niſi ut centuriatis comitijs proferrentur. Hoc pacto cum laberetur annus, nullaque comitiorũ mẽtio haberetur, & quamuis anni factos exactione priuatos plebs obſtreperet, ac libertatem penitus amiſſam conquereretur, eo illi nihilo communiore facta, hac petulantia abutebantur. Sed hos urbanos ſtrepitus nunciatum bellum à Sabinis, Equiſue impendere paululum intercipit. Habito enim delectu decẽuiri, armato exercitu ĩ bellũ prodeunt. Dum bellum uario euentu geritur, App. Claudius decemuir, qui gerendis rebus urbanis remanſerat, plebeiæ uirginis, cuius amore deflagrabat ſtuprandæ conſilium capit. Pater eius L. Virginius, qui tum honeſtum ordinem in caſtris ducebat, Icilio cuidam tribunitiò uiro, puellam deſponderat. Hanc uirginem forma egregiam cum Appius prece, & pretio tentaſſet pellicere, parumque ſibi ſuccedere cuncta cerneret, animum ad crudelitatem, ſuperbiamque conuertit. M. Claudio clienti negotium dat, ut coram ſe pro tribunali ſedente, puellam in ſeruitutẽ aſſerat. Cæteros omnes q̃ libertatẽ aſſerãt, reiecturum promittit. Oportunitatẽ ergo nactus M. Claudius libidinis miniſter, tranſeunti per forum puellæ ſceleratas manus iniecit, ſeruã ſuã, ſeruaq; natã appellans, ac ſequi ſe puellã iubet, cunctantẽ ui abſtracturus eſſe uidebatur. Cum ad clamorẽ ereptæ, nutricisq; fidem Quiritũ implorantis, multitudinis concurſus factus eſſet, iamq; ui tuta eſſe uideretur: tum Claudius

App. Claudij libidinis exemplum.

dius nihil opus eſſe tumultu ait, ſe iure graſſari, ſi non crederent, ad tribunal ſequerentur. Cum ad tribunal uentum eſt, prætor apud argumenti autorem agit, puellã domi ſuæ natam, furtoq́; ſubtractam, in domo Virginij pro filia eſſe ſuppoſitam. Interim dominum ancillam ſequi, quod ita æquitas dictaret, interloqueretur. Compoſuerat ita ſe facturum App. Claudius, ne ſine cauſæ cognitione pronunciare in ſeruitutem uideretur. Tunc aduocatis puellæ intercedentibus, patrem reip. cauſa abeſſe, iniquum de liberis abſentibus agi, cæteraq́; huiuſmodi allegantibus, Icilius uir, & Numitorius auus ſuperueniunt. Icilium autem, ut erat uir acer multa intrepidè uociferantem, Appius per lictorem ſummoueri iuſsit. Sed cum ille conſtantiſsimo animo reſiſtere pergeret, ac multitudinis concurſus ingens fieret. Appius, ne exortus tumultus nouandi res occaſionem faceret, uades de uirgine in poſterum diẽ in iudicium ſiſtenda, dari iuſsit. Interea patrem accerſunt nuncij, aduolat in urbem pater, ac prima luce ſordidatus, filiam ſolita ueſte, cum aliquot matronis ſecum in forum ducit. Vociferat opem ferant, lamentatione & querelis omnia implet. Idem Icilius, Idem puella ac matronæ faciunt. Aduerſus hæc omnia Appius obſtinato animo tribunal aſcendit, uindicias ſecundum ſeruitutem decreuit, quod decretum cum ingentem admirationem incuſsiſſet, ac M. Claudius iret ad comprehendendam uirginẽ, tunc pater intentans in Appium manus: Icilio, inquit, nõ tibi Appi filiam meam deſpõdi,

di, ad nuptias, non ad ſtuprum educaui: ſed quæſo pa trio dolori ignoſcas, ſi quid ſum in te inuectus ue- hementius. Sinas ergo coram uirgine me nutricem percunctari, falſo pater ſim, ut re comperta, æquio- re hinc animo diſcedam. Seductam ergo filiam percun ctandi prætextu, rapto è tabernaculo lanij cultro, filiã interemit. Quid multa? Rei indignitate pariter omnes commoti in forum concurrunt. Appius autem ut tu- multuari cœptum uidet, ut uitæ conſuleret, obuolu- to capite effugit. Plebs ergo recuperandæ libertatis occaſionem nacta, arreptis armis, duce Virginio in Auentinum ſecedit. Nec minus Icilius in caſtris, mi- litum concitat multitudinem: plebiſque urbanæ ex- templo decem tribunos militares creant, ingentique cum exercitu ad urbem accedunt, alteri ſe exercitui coniungunt. Hoc peracto, armata plebs ſcedere ſta- tuit. Eô ergo quicunq; per ætatem, ualitudinẽq; potue- runt, cum uxoribus, liberiſq; peruenere. Iis tantis mo- tibus perculſi decemuiri, ſenatũ frequẽtem fieri iubẽt. Rogant quid è repub. fore cenſent edicere. Demũ cum multa ultro citroq; in ſenatu agitata eſſent, ac pleriq; ſenatores intrepide decemuiros oratione caſtigaſſent, decẽ Tarqnios appellãtes: decemuiri tandem futuros ſe in poteſtate patrũ affirmarũt, modo ſeſe ab iniuria tuerentur, ac ſimul legatos mittere ad res cõponẽdas ſtatuũt. Miſſi ergo legati M. Horatius, & L. Valerius probatiſſimæ exiſtimationis uiri, de cõditione pacis cũ plebe agunt. Petebat autem plebs inter cõditiones pa- Decem Tarquinij.

cis

ãs, ad ſupplicium decemuiros, quod legati primum cõ
Decemuiri exacti. poſitis orationibus diſſuaſerunt plebi. Contenta igi-
tur plebs fuit, ut ſui ſibi tribuni reſtituerentur, & ut
conſueuerant, rediretur ad conſules. Interim abdicant
ſe magiſtratu decemuiri. Comitia cõſulibus, tribuniſq́;
creandis habentur. Hoc pacto creatis, exactiſq́; decẽ-
uiris, ad prioris formam regiminis reditum eſt.

DE PRAEFECTO ANNONAE. CAPVT XV.

QVoniam de poteſtatibus agitur, ratio
etiam admonet, ut de præfecto anno-
næ extra ordinẽ tunc creari ſolito,
non nihil adijciam. De quo ſanè magi-
ſtratu nihil antea repi, q̃ Appio Clau-
dio, & P. Seruilio conſulibus: eo quoq; anno, quo Tar
Tarquinij mores. quinius Supbus apud Ariſtodemum tyrãnum mortuus
eſt. Tum inter conſules orta cõtentio dicitur, de dedica
tione ædis Mercurij, quæ ſanè hac cõditione ſopita eſt:
quòd uter dedicaret Mercurij ædẽ, is quidem annonæ
✱ aliâs Lectorio. præeſſet. Populus dedicationem dedit M. ✱ Plætorio
primipilo, nõ tã ob hominis meritum, q̃ ob ignominiã
cõſulum, haud probè in magiſtratu obuerſatorũ. Cæte
Liuij locus libro. 4. rũ ut hoc apud Liuiũ nõ mihi planum uſq;quaq; appa
ret, credo errore ſcribẽtium, ita de L. Minutio præfe-
cto annonæ, haud multo tẽpore poſt, uſq;quaq; mani-
feſtum eſt: Huius magiſtratus difficili tempore, & ca-
ritate annonæ uſus potiſſimum, atq; opera exigebatur.

Frumentum undiq; coëmendũ, & ſi quis ultra propri os uſus poßideret, in medium ponendum curabat, aduehi undiq;, & aduectum iuſto precio uenire nitebatur. Cuius ope magiſtratus egregia populo Ro. penuria laboranti ſæpe opera nauata eſt. Eã poteſtatem de qua agimus cum Magnus ille Pompeius ageret, atq; è Sicilia cum magna ui frumẽti ſoluere pergeret, ac gubernatores claßis non ſe cõmittendos maxime ſæuiẽti pelago dicerent, illã ſaluberrimam reipub. uocem dediſſe editur. Nauigare enim, inquit, neceſſe eſſe, uiuere neceſſe non eſſe. Tantus præterea annonæ huius cauſa fauor, autoritasq; acceßit, ut quæ alioquin perſonæ ad accuſationẽ minus idoneæ eſſẽt, hac tamẽ in cauſa admitterẽtur, huiuſmodi ſunt mulieres infames, & quæ ſunt eius generis quo nos etiam utimur. Sed de præfecto annonæ ſatis dictum eſt. *Põpeij cordatißimum dictum.*

DE TRIBVNIS MILITVM, *& conſulari poteſtate.* Cap. XVI.

CRebris quidem ſeceßionibus plebis à patribus, quibus conſules de ſuo quoq; corpore creari peteret, externis etiam bellis ingruentibus, plebéque ipſa delectum pati negante, coacti tandem patres ſunt, ut aut ciuibus, aut hoſtibus de uictoria concederent. Ab eorum ſententijs, qui tribunos plebis cæde uiolandos putarent, quos fœdere cum plebe icto, ſacroſanctos haberent, primores patrum abhorrebant, per hæc concilia cô res deducta eſt, ut. rogatione Camilli,

nulli tribunos militum,qui pro conſulibus eſſent, tam ex plebe,quàm ex patribus promiſcue creari patres ſinerent,de conſulibus nihil immutaretur. Tres ergo tribuni conſulari poteſtate,qui militares appellarentur,creati ſunt,iiq; conſtituti ſunt uario numero. Interdum enim uiginti fuerunt,interdũ plures,nõnunq̃ pauciores:ſed de ſupioribus tantũ tribus hi fuerunt, Au.Sempronius Atracinus,L.Attilius,& T.Cecilius patritij oẽs.Plebs enim eo dũtaxat contẽta fuit, quod eius ratio habita eſſe uideretur.Tũc igitur primo à cõſulibus ad tribunos militares,conſulari poteſtate uẽtum eſt,M.Genutio,& P.Curiatio cõſulatu abeuntibus,penes quẽ ſanè magiſtratum(ut ipſum nomẽ indicat)eadem quæ apud conſules, poteſtas erat collata, nominibus tantũ immutatis,ac plebis ratione habita.

Apud Liuium unde hæc deſumpta ſunt,lege T. Cecilium.

DE CENSORIBVS. CA. XVII.

Cum ob multa & uaria bella,ciuiléſq; ſeditiones,Romæ pluribus annis populus incenſus manſiſſet, neque eſſet luſtrum aliquod de more conditum, neq; diffiniri cenſus poſſet,néue conſulibus cum multum bellorũ immineret,id negotij operæpretium eſſet,mentio inita eſt à ſenatu, rẽ uidelicet operoſam,& minime conſularẽ proprio magiſtratu indigere,cui ſcribarũ miniſteriũ, cuſtodiæq;:& tabularum cura,arbitriũ,formulæq; cẽſendæ ſubijcerẽtur. Tũ duo cenſores creati ſunt,Papyrius & Sẽpronius,

cenſuiq;

cenſuiq; habendo præfecti, ab eaq; re cẽſores appellati, M. Geganio Macerino, & T. Quintio Capitolino conſulibus. Inſtitutũq; ut quinquennio is magiſtratus perduraret, quod tandẽ tempus ob Cenſorũ inſo'entiã immutatum eſt, ad annumq; redactũ A. Mamertio Aemilio dictatore, Iulio Virgilio, M. Appio conſulibus. Mirum quippe dictu eſt quanto cenſuræ initium paruæ re ortum incremento adauctum extiterit. Eô quippe peruenit, ut morum, diſciplinæq; Ro. ſenatus, equitúmque regimen, decoris, dedecorisq; diſcrimen ſub eius ditiõe magiſtratus, priuatorũ ius, publicorũq; locorum uectigalia Po. Ro. repoſita eſſent in ſenatum allegare. Senatus principem deſcribere, cenſum agere, luſtrum condere, equos adimere. Quos autem putaſſent parum dignos, ſenatu amouere, ut fecißse fertur C. Fabritius, qui cenſor P. Cornelium Ruffinum patritium uirum ſenatu amouit, quòd decem pondo argenti facti, pro conuiuio appoſuißet. M. autem Cato cẽſor C. Flaminij fratrem ſenatu eiecit, quòd exoratus à ſcorto, ut aliquem ex ijs, qui in uinculis erant (obtinebat enim proconſulari imperio Galliam) ſecuri perçuteret, obtemperauit. Quid dicam, quàm leuißimis de cauſis cenſoriam inurere notam conſueuerunt? Nimis corpulentis militibus, unguentóque nitidis, equis ademptis ignominiáq; notatis exercitu dimiſere. Equiti Romano nimium compto, ſplendidóque equum ſtrigoſum & uix hærentẽ pellẽ oßibus habenti, cũ obeqtãtes urbẽ cenſores uenißent obuiã, percunctantibus: ut quid

Cenſorum autoritas.

ipſe

ipſe tam ruber, & comptus, equus tam macilentus, & ſqualore obſitus eſſet. Hic eques Ro. quoniam, inquit, ipſe me curo, equum uerò Statius meus ſeruus. Viſum eſt id parum reuerens reſponſum, atque ob id ignominia à cenſoribus notatus eſt. Ciuem Roma. qui altius oſcitauiſſet in auditorio cenſorum, ignominiæ nota affecerunt. Sed cum id reſciſſent, non incontinentia, ſed ualetudine factum eſſe, illico reſtituere. Cum celebrationi quorundam ſponſaliorum intereſſent, uirúmq;, num uxorem ex animi ſui ſententia haberet, de more interrogaſſent: ille'que ex parentibus nō autem ex animi ſui ſententia ſe habere reſponderet, eueſtigio labe ignominiæ conuulſus eſt. Magnopere enim ab eorum maieſtate alienum eſſe rati ſunt, quòd in conſpectu cenſoriæ ſeueritatis, leuiculus homo adeò ridiculoſe fuiſſet cachinatus. Multa in hoc genere dici poſſent, ſed omittenda ſunt. Illud autem nō eſt prætermittendum, quòd altero ex cenſoribus morte ſubducto, alterum in demortui locum ſuffici religio fuit. Itaque reliquum abdicari ſe magiſtratu, ut duo deintegro cenſores crearentur, inſtitutum eſt. Id enim huic obſeruationi cauſam dedit, quòd eo anno, quo Galli Romam cœperunt, altero ex cenſoribus mortuo, alter quidē in demortui loco fuerit ſubſtitutus. Omen ergo uiſum eſt, & pro lege perpetuo, ne id amplius fieret, obſeruatū eſt. Cēſores uerò cum præterquàm ex patribus creari aliquādo nefas fuerit, id quoq; ut cætera immutatum eſt, atq; indifferenter fieri cœptum. Illud etiam cēſoribus

negocium

negocium datum eſt, ne in fænore modus excæderetur.

DE TRIVMVIRIS COLONIAE *deducendæ.* Cap. XVIII.

A*Riciní, atq; Ardeates cum de ambiguo agro ſæpe bello certaſſent, multis inuicē cladibus feßi: po. tandem Ro. ea de re iudicem conſtituere. Cum ergo utriuſq; ciuitatis Legati oratū cauſā ueniſſent, concilio populi à magiſtratibus dato, magna contentione actum eſt. Iamq; editis teſtibus, cum tribus uocari, & populū inire ſuffragiū oporteret, conſurgit* P. *Scaptius de plebe, magno natu.* Et *ſi liceat inquit, conſules de repub. dicere, errare ego populum in hac cauſa non patiar. Sed cum quaſi uanum, & delirum reijcerent conſules, audiendúmque prorſus negarent, pergentem uociferare publicam cauſam prodi, per lictorem ſubmouere iuſſerunt.* Hic *ille tribunos appellat, ad eos admiſſus: tertiū, & nonageſimum ſe annū agere inquit, eū agrum, de quo duo pópuli ambigāt, tenere memoria fixum, neutrius populi, ſed* Corio*lanorum fuiſſe, atque eo ſe tempore militaſſe, captis* Coriolanis, *is ager iure belli po.*Ro.*factus eēt: proinde ſe magnopere ſuadere po. ne ĩutili pudore cauſam ſuā damnaret.* Mouit *non tam hominis autoritas, q̄ cōmoditas, uſuſq; agri, tantúmque tribunitia poteſtas ualuit ei, ut cum hac de re latū eēt ad populū, lex de agro po.*Ro.*adiudicādo promulgaretur.* Id *ſané factū maxime dehoneſtauit maieſtatē po.*Ro.*multūq; apud*

Liuius hæc tradit ſub finem lib.3.

finitimas ciuitates infamiæ, dedecoriſq; cõtraxit. Quã-obrem, cum id ægrè ferre patres, ac non multo poſt iudicium de Ardeatibus egregie pro auxilio illis ad-uerſus Volſcos allato meriti eſſent: cũ tantã infamem iudicij notã, prorſus ex animis delere cuperent, ſena-tusconſultum fecerunt, quoniam ciuitas Ardeatum in-teſtino tumultu ad paucos redacta uideretur, coloni eô præſidij cauſa aduerſus Volſcos ſcriberentur. Id cũ la-tum ad populũ eſſet, placuiſſetq; multo plures Rutu-los q̃ Romanos colonos aſcribendos, priusq̃ is ager, q̃ infami iudicio ĩterceptus erat, quàm alterius agri gle-ba aßignaretur, ut alicui quàm omnibus Rutulis eo tã-dem pacto Ardeates reuerſus eſt. Triumuiros igitur deducendæ Coloniæ creant. Agrippam Meneniũ, T. ✕Ciuilium Siculum, & M. Ebutiũ Heluam: nec ab-nuerim hũc magiſtratum aliàs à maioribus Romano-rum creari potuiſſe. Cæterum ab inſigniori ratione, & ingenti Po. Ro. poteſtate exordiri non piguit. Per-tinebat uerò ad huius magiſtratus officiũ, ut et agros nouis colonis diuiderent, urbes deſignarent, ædificare uolentibus areas partirentur, commodis regionibus ci-uitatem diſtinguerent, legibus magiſtratibus ſiſterent, & ad ſpeciem optimi tabernaculi rempublicam effin-gerent.

✕ Cluilium Siculũ aliàs.

DE PRAETORIBVS CAPVT XIX.

CVm crebris ac diuturnis certaminibus, uicti tan-dem à plebe patres, ex conſulibus alterum ex ple-be

be creandum conceßiſſent, id ſibi uoluntate plebis pro aperto ad conſulatū aditu arrogauere, ut unicus magiſtratus crearetur ex patribus, isq; à praeceßēdo praetor appellaretur, qui tandem eo quòd inter urbanos ius diceret, urbanus appellatus eſt. Penes hunc uero *magiſtratum adeò omnis publicā, priuatique iuris poteſtas fuit, ut nouum ius condere, & uetera abrogare, facultas eſſet. Tātum uerò poſtmodum aucta eſt praetoris autoritas, ut quod prætor ipſe dixiſſet, ob ipſius honorem ius honorarium uocaretur. Prætori regia inſignia, conſularésque fermè apparatus, lictores uerò non amplius ſex, ſella curulis, & trabea, cæteraq; huiuſmodi tradita ſunt.* Ac quàmuis *ſex numero lictoribus uti conceſſum prætoribus eſſet,* Paulo *quidem* Aemylio *prætori in* Iberiam *contendenti (ut ait* Plutarchus*) duodecim adhibitos lictores cōperi.* Equis albis, *trabea cādida utebatur prætor.* Niuei *ad frena* Quirites *ſubminiſtrabant, ut ait* Iuuenalis. Demum cum *undiq; peregrinorum multitudo in urbem cōflueret, neque unus prætor turbæ cauſarum ſufficere poſſet, alter prætor creatus eſt, qui quoniam inter peregrinos cognoſcebat, peregrinus appellatus eſt.* Creſcente *uerò imperio, tantū poſtmodū amplificatus eſt numerus, ut.* 10. *& octo prætores aliquādo in urbe ius dicerēt.* Et *quia magiſtratus ueſpertinis tēporibus ī publico eſſe inconueniens erat, quinq; uiri cōſtituti ſunt citra* Tyberim, *& ultra* Tyberim, *qui poßint pro magiſtratib. fungi.* Capta *deinde* Sardinia, *mox* Sicilia, *itē*

Ius honorarium.

Peregrinus prætor.

Hiſpania, deinde Narboněſi prouincia: totidem prætores quot prouinciæ in ditioně uenerant, creati ſűt, partim qui urbanis rebus, partim qui prouincialibus præeſſent. Deinde Cornelius Sylla quæſtiões publicas conſtituit, ueluti de falſo, de parricidio, de ſicarijs, ac prætores quatuor adiecit. Caius Iulius Cæſar duos prætores, & duos ædiles, qui frumento præeſſent, & à Cerere Cereales, conſtituit. Ita duodecim prætores, ſex ædiles ſunt creati. Deinde diuus Auguſtus ſexdecim prætores conſtituit. Poſt diuus Claudius duos adiecit prætores, qui de fidei commiſſis ius dicerent: ex quibus unum diuus Tiberius detraxit, & adiecit unũ diuus Nerua, qui inter fiſcum, & priuatos ius diceret. Ita. 10. & octo prætores in ciuitate ius dicunt. Et hæc omnia, quoties Romæ ſunt magiſtratus, obſeruantur: quoties autem proficiſcuntur, unus relinquitur, q ius dicat, isq; uocatur præfectus urbis, qui præfectus olim conſtituebatur. Poſtea uerò alius Latinarum feriarũ introductus eſt, qui quotannis uacantibus cæteris magiſtratibus creari inſtituerit. Quibus omnibus cũ plurimi ingruentium bellorum uſus exegiſſent, eorundem adminiſtrationes mandari conſueuere, excepto præfecto urbi, in ciuitate remanente.

Diuus Tiberius.

Præfectus urbis.

Latinarũ feriarũ præfectus.

DE QVINQVE VIRIS MENſarijs. Cap. XX.

CVm improbitate fœneratorum, plebs Roma. magnitudine æris alieni penè obruta eſſe uideretur, eiq; difficultati principes plebis ſuccurrendũ ſæpenumero

pe:numero tentaſſent, inclinatis tandem ad cõcordiam omnium animis, qui tum conſules erant, funebrẽ quoque rem, quod deſtinari in animis hominum uidebatur leuari aggreſſi, ſolutionẽ æris alieni in publicam curam uerterũt. Q*uinque ergo uiri creati ſunt, quos à diſpenſatione pecuniæ, menſarios appellarunt, quòd inſigni æquitate, diligẽtiáque meriti ſunt, ut per omnium annalium monumenta celebres nominibus eſſẽt: hi ergo fuerunt* C. Duellius, P. Decimus, M. Papyrius. Q. *Põpilius,* T. Aemylius, *qui rem porrò difficillimã tractantes, plerunq; parti utriq; ſemper grauem, cum alia moderatione, tum impendio magis publico quàm iacturam ſuſtinuerunt.* Tarde *enim omnia, & impeditiora quod facultatibus ad ærarium miſſis ſuppeterent, ære in foro poſito diſſoluerunt, ut non modo ſine iiuria: ſed etiam ſine querimonia partis utriusq;, exhauſta uis ingens æris alieni ſit.* Menſarij.

DE TRIVMVIRIS REIPVB. *conſtituendæ.* Cap. XXI.

SI *triumuiratus reip. conſtituendæ originem quæris, ante ipſum quem Cæſar Auguſtus cũ Antonio &* M. Le*pido geſſit, alter nullus apud Romanos prodijſſe memoratur.* Ego *autem de eo ipſo nuſquàm præterea offendiſſe memini, utrũ poteſtatibus annumerandum cenſuerim, haud ſatis ſcio.* Q*uippe quòd eas poteſtates, quas iniuſſu, præterque ſenatus autoritatem quiſque, non dicam for-*

titus fuerit, ſed per libidinem dominandi arripuerit, tyrannides potius, q̃ poteſtates, ſeu magiſtratus, appellandos duxerim. Vtcunq; ſe res habeat, illud facile animaduerti poteſt, Iulio Cæſare in ſenatu ab ijs, qui cum Bruto, *& Caßio erant, occiſo, mox* Antonium, *cum ſtudia omnia ad componendam rempub. contulißet uideretur, principem ciuitatis euaſiſſe. Confeſtim uero dominandi libidine, eiectum* Ciceronem, Brutum, *cæteróſque qui factioni eius aduerſabantur, urbe excedere coëgiſſe. Octauiano autem, qui teſtamento Cæſaris hæres ſcriptus fuerat, ex Aſia reuerſo,* Cicero, *ac cæteri, qui eius factioni obtrectabantur, ad Octauiani potentiam confugerunt: ex quo factum eſt, ut* Antonius *urbe migrare adactus, hoſtis à ſenatu iudicaretur, ad quem opprimendum* Hircius, *&* Pansa *conſules miſſi, Auguſtuſq; cum faſcibus Antonium apud* Mutinam *adepti fuerunt, fugauerúntq;. Deſperatis ergo rebus,* Antonius *ſupplex ad* M. Lepidum *confugit, cuius potentia fretus, Octauianum, qui æque animum ad dominationem intenderat, ad fœdus, ſocietatémq; pellexit, illam uidelicet ſocietatem, qua homicidijs in permutationem ueniſſe dicuntur.*

Antonij tyrannis.

Inter quos ad cædem deſtinatos, Cæſar Ciceronẽ pro L. Cæſare *auunculo* M. Antonij, *eidem conceßit. Igitur tyrannidem prætextu pio magiſtratus palliare pgentes, ſeſe Triumuiros reip. conſtituendæ appellauere, quorum nutui, & auſpicijs omnis reſp. niteretur. Cæterum eorũ animos quorſum inclinarent, mox ipſe*

ipſe euentus rerum oſtendit, omnes diuinas, humanáſque res commiſcens. Omnibus enim intra ſe opibus conſumptis, ad extremũ unus Cæſar potitus eſt, qui & ipſe omnibus cæteris ſuperſtes, ipſum de quo loquor, triumuiratum annos circiter. 10. *ut Suetonius Tranquillus refert, obtinuit.*

DE PRAEFECTO PRAEtorio. CAPVT XXII.

QVales apud reges tribuni Celerũ eq̃tum, ſiue apud dictatores magiſtri equitum: tales demum fuere præfecti pretorio apud Cæſares. Nam cum ſecundas poſt Cæſarem partes geſtarent, præeſſentq; diſciplinæ publicæ emendãdæ, adeò à paruis orta principijs creuit autoritas, ut cum aliquo tempore à præfectis prætorijs prouocare liceret, extaréntque exempla maiorum, quo pacto ab ijs prouocaſſent, lecta poſtmodum principis ſententia, à præfecto pretorio prouocatio ſublata eſt. Credidit enim princeps eos qui ob ſingularem induſtriam, fide illorũ, atque integritate explorata, ad huius poteſtatis amplitudinem adhiberentur, non aliter pro ſapientia, ac ſplendore dignitatis ſuæ, quàm eundẽ fore iudicaturos. Alio etiam priuilegio huiuſmodi poteſtas ſubnixa eſt, ne ab eorum ſententijs minores ætate (ut ab aliorum magiſtratuum) reſtitui poſſent.

Transcripta ex pãdectis de off. præf. præt.

DE QVIBVSDAM MINORIbus magiſtratuũ ſpeciebus. Cap. XXIII.

A Lterā magiſtratus ſpeciē in urbe Roma,ius aliquando dixiſſe reperi. Nā cū bellorū munera cæteris magiſtratibus non ſufficientibus ad prætorem deferrētur,quorū munus adminiſtratio iuris præcipuum fuit,creati. 10. uiri ſunt,qui ius in urbe dicerent,prætorúmque partes eo tempore gererēt,litium iudicandarū appellati. Eo tempore quatuor uiri creati dicuntur, qui uiarum curam agerent. Ac tres monetales auri, argentiq; flatores,quorū eſſet diligentia numiſmata, auro,argentoq; fabricari.

Quatuor uiri.

Tres uiri.

DE PRAEFECTO VRBIS & uigilum. Cap. XXIIII.

D Iuus Auguſtus ſalutē publicā nullius alterius,q̄ ſuæ dilīgētiæ cōgruere exiſtimās,coërcēdorū īcēdiorū cauſa,ſeptem cohortes opportunis urbis locis diſpoſuit: ita ut binas urbis regiones unaqueq; cohors præſidio tutaretur,tribūis et ſup oēs clariſsimo uiro præfecto uigilū prępoſitis.Et licet apd̄ ueteres Ro.triūuiris nocturnis,ædilibus,tribuniſq; id negocij quādoq;eſſet aßignatū,pluribus eodē die exortis incēdijs,quibus accurrere,ſatiſq; facere nō poſſe eos appareret,creare præfectū uigilū Aug.Cęſar in animū induxit.De incēſoribus ergo,effractoribus, furibus,raptoribus apud præfectum uigilum cognitio eſt,niſi ſi quæ tā atrox,tā famoſa pſona ſit,ut ad præfectū urbi remittenda uideatur. Et quoniam incendia

plerunq;

plerunq; culpa exoriuntur inhabitantium, aut fuſtibus caſtigat eos, qui negligentius ignē habuerunt, aut ſeuera obiurgatione cōminatur, fuſtiū caſtigationē remittit. Cum effracturæ in horreis (ut plerunque fit) inſuliſq;, ubi prætioſarum rerum ſuarum partes, patres familiarum ſeruant, apparuerint, Si quando cella, uel armarium effringatur, effractorū ſæpe, nōnunq̄ etiam cuſtodum quæſtiones apud hunc magiſtratum exercētur. Et ita diuus ✕ Auguſtus Erithio claro præfecto reſcripſit. Ait enim, effractis horreis de ea re ad illum ipſū ptinere. Sciēdum autē præfectum uigilum ad plurimā noctem uigilare oportere, coërrareq; calciatū cum armis, & dolabris, curamq; omnes inqlinos agere admonendi, ne per colonorū negligentiā, incendiorū caſus exoriātur. Quinetiā inquilinus ut quiſq; aquam in cœnaculo habeat, qua igneo terrore ingruēte, præſto occurrere poſſe cenſeatur. Aduerſus capſarios autē, qui mercede ſeruanda in balneis ueſtimenta ſuſcipiunt, iudex quoq; cōſtitutus eſt: ut ſi quid in ſeruandis ueſtimentis admiſſum fuerit, ipſe idē de quo loquor, magiſtratus quæſtionem exercebit. ✕Aliâs Antonius.

DE DVVMVIRIS CLASſis reſtituendæ, & quibuſdam paruis magiſtratib. Cap. XXV.

DVumuiros claſſi reſtituendæ, utpote haud magni momenti magiſtratum, omiſſurus uidebar, niſi

niſi quod Liuio placet minime prætereundum uiſum. Anno enim quo Appius Claudius, is cui poſtea Cæco co gnomentum fuit, cenſuram geßit, M. Valerio, & P. Decio conſulibus, duo imperia, ut ait Liuius, dari per populum cœpta ſunt, utraque ad rempub. pertinentia. Vnum ut tribuni militum ſenideni ī quatuor legiones crearentur, quæ ante perquàm paucis populi ſuffragio relictis, conſulum & dictatorum fuerant beneficia. Tulere eam rogationem tribuni plebei L. Attilius, & C. Martius. Alterum imperium fuit, ut duûmuiros claſ ſis ornandæ, reficiendæq; cauſa idem populus iube= ret. Tulit hoc plebiſcitū M. Decius tribunus ple. Haud multo tēpore poſt huiuſmodi rogationes, triumuiri nocturni creati ſūt, quibus (ut exiſtimatione deducor) ut difficili bellorum, & ciuilium ſeditionum tempore, muris, cuſtodiæq; per milites ſtationarios mitterentur. Id etiam eorum curæ iniunctum eſt, ut & nocturnas ſeditiones à ciuibus arcerent, & quies urbi conſerua= retur. Huius ſanè partes magiſtratus, in officium præfe cti uigilum denuum traductæ ſunt. Enimuero horū ma giſtratuum nomina rem fermè ipſam, cui addicti eſſet, facile oſtendunt. Neque Liuius ipſe rei autor, hac in re amplius uerborum facit, apud alios uerò nulla pror= ſus mentio fit.

DE PROCVRATORE *Cæſaris.* Cap. XXVI.

VLtimū eſt, ut de procuratore Cæſaris (is enim eſt inter Cæſarē, & Ro. populum conſtitutus iudex

iudex) pauca uideamus. Quanq̃ principalem altitudinem, à qua legum, ſenatuſconſultorum, magiſtratuũq; omnium origo manat, moribus introductum ſit, legum imperio, cui præeſt, non eſſe ſuppoſitam. Cæterũ quoniam maiorem ſe, à quo ius inter priuatum ac rēpub. decernatur, impoßibile inuẽtu ſit, ipſumq; principem in propria cauſa iudicare, haud ſanè æquum eſſe uideatur, magiſtratum creari placuit, cui inter ſe, priuatáſque perſonas, competens quidem eſſet iuriſdictio, qui ſanè eſt appellatus procurator Cæſaris. Huic *magiſtratui principalis totius rei licentia commiſſa eſt: ita ut quicquid ab eo negociorum imperialium geſtũ eſt, perinde habeatur ratum, ac ſi ab ipſo Cæſare fuerit pertractatũ. Sed ſi rẽ eius quaſi propriam procurator tradat, nõ putãt dominum transferre. Tunc uerò trãſfert, cum negocium gerens Cæſaris, ipſius cõſenſu tradit. Deniq; ſi donationis, uenditionis, trãſactionis cauſa quid agat, nihil agitur.* Non *enim alienare rem Cæſaris, ſed diligenter negotia Cæſaris obire, procuratori Cæſaris iniunctum eſt.* Id *uerò in primis procuratori huic de quo agimus, adſcriptũ eſt, quod ſeruum Cæſaris hæredem inſtitutum, adire hæreditatẽ iubet, & ea hæreditas imperatori acquiritur. Quin ſi Cæſar ipſe hæres inſtituatur, ſi ſe procurator opulẽtæ hæreditati miſceat, hæredẽ Cæſarẽ facit. Quòd ſi ea bona, ex q̃bus princeps inſtitutus eſt, ſoluẽdo nõ ſunt, cõſulẽdum erit imperatori, ne q̃d perinde detrimẽti patiatur.* H*æredis enĩ inſtituti in adeũdis, repudiãdiſue hæreditatibus*

bus,congruo tempore explorari uolūtas debuit. Deportandi huic magiſtratui facultas permiſſa non eſt. Sed de procuratore Cæſaris,cæteriſq; omnibus Roma*nis poteſtatibus, quæ à principio urbis conditæ,uſq; ad* Auguſti *Cæſaris tēpora factæ,tractatæq; ſunt, ſatis ad plenū diximus.Præſidis nomē generale eſt,eo q, & proconſules,& legati Cæſaris, & oēs prouincias regētes,licet ſenatores ſint,præſides appellātur.*

Præſes.

STVDIOSO LECTORI.

D*Vm hæc excriberemus, cum alia ad manum erāt exemplaria,tum illud etiam,quod à* Io.*Camerte uiro doctiſſimo concordantijs(ut uocant) hiſtoriarum ornatum eſt.*Eas*, quòd laborem ſtudioſorum apprimè leuare uiderentur,adſcribendas hic curauimus, certi fore ut & candidus quiſque lector operam noſtram boni conſuleret, & Camertem debita per nos fraudatum eſſe gratia nemo cauillaretur.*Bene Vale.

In Caput I.de *ſacerd.*Ro.

Sumpta omnia ex ſecundo faſtorum Ouidij*. ibi:* Tertia *poſt.*Iuſtinus *lib.* 43. Liuius *lib.*I. Plutarchus *problema.*67.Val.Maxi. *li. primo.*2. *cap.*18. Plura Tortel.*in dictione* Lycæum.

In Caput II.

Diony.Halicar.*lib.*I.Ver.8.*Aene.uerſu.*201.Ouidius.I.*faſto.ibi:*Ecce boues.Iuſti.*lib.* 43. Diodo. Sicu*lus lib.*5.*Liuius lib.*I.*Vale. Maxi .in.*I.*cap.*2. Plinius *iunior*

iunior ca.34.Varro lib.1.de lingua latina.

In *Caput* III.

Ex Aulo Gel.*cap.7.6.Macrobius.1.Satur.* Plu*tarch.proble.33.Lactantius.cap.20.primi.Varro li. 1.de lingua latina.*Pli.*ca.2.18.hiſtoriæ naturalis.Eius feſta quæ floralia dicuntur.6.*Nonas May *celebrãtur, ut.5.faſtorum ſcribit* Ouidius.

In *Caput* IIII.

Ex Cice.1.*de diui.*Diony.*li.2.*Liui.*lib.1.Oui.arca ſi.4.*Faſto.Huc *faciunt quæ ſcribit* Stat.3. Theb.*ibi:* Difficiles populi. Plutar.*problema.*71.72.77.93. 99.Vale.*Max.in principio ſecundi.*

In *Caput* V.

Sumpta ex Gellio *omnia ca.*15.*lib.*10.Pluta.*pro ble.*42.*&*.48.Diony.*lib.*2. Liui.*lib.*1. *plura de his. Var.li.1.de lingua latina.*

In *Caput* VI.

Diony.*li.*2.Gell.*ca.*12.*primi.Plura* Oui.6. *Faſt. ibi:*Veſta *faue*.Lucre.2.*de rerũ natura.uerſu.* 603. Q*uare magna &c.*Aug.*c.*19.4.*ciui.*Serui.11. Aen. *ibi:*Finitimos *&c. docet ubi uiuæ ſepeliebantur.*Plutar. *proble.*96.*ponit huius conſuetudins cauſam.*

In *Caput* VII.

Sumpta ex 2.Dio.*&* primo Liuij.Seruio.8.*æne.* Ouidio.3.*Faſt.ibi:*Q*uis niſi.lege* Acronem.36.*et.*37. *primi* Carmi.*Plura* Plutarc.*in uita* Numæ. *Vale.titulo primo primi.cap.*2.

In *Caput* VIII.

Vltra ea quæ ſcribit Liuius in primo, & Diony. in ſecundo, lege apud Plutar. in uita Numæ.

In Caput IX.

Ex Plut. proble. 62. Gel. c. 4. 16. Dion. li. 2. *Ser. 9. Aen. ibi: Priápiũ li. ferè ad uerbũ ſcribit hæc oĩa.*

In Caput X.

Hæc & plura ſcribit Liui. li. 1. *Ser. circa princip. 9. Aen. ſcribit patrem patratũ fuiſſe principem fœci aliũ. lege* Gellium *ca.* 4. *li.* 16. Plutar. proble. 62.

In Caput XI.

Ex Liu. *in principio ſecundi.* Plura Dio. *in prin.* 5.

In Caput XII.

Sumpta ex Liui. *li.* 9. 3. *Decadis.* Syllius *in princi.* 17. *plura* Ouid. 4. *Faſto. Multa ad hoc facietia ſcripſi in annotationibus Solini. c. 7. De cauſa ſacerdotij Spado.* Lege Naſonẽ. 4. *Faſt. ibi: Phryx puer. Aug. ca. 25. 7. Ciu. dei. plura notaui in commen. Claudiani ſecundo in* Eutrop. *ibi: Labentem patriam.*

In Caput XIII.

Duumuiri ſacrorum à Tarquinio *Superbo creati ſunt, ut lib.* 4. Dion. Gell. *autẽ. c.* 19. *primi, ait ad libros. 3. Sibyllinos, quaſi ad oraculum quindecim uiri adeunt, cum dij immortales publicæ conſulendi ſunt. de dedicatiõe ædis Caſt. à* Poſthu. *lege quæ ſcribunt* Ant. *&* Marſus *in fi. 1. Faſt.*

In Caput XIIII.

Cice. 3. de oratore dicit tres uiros Epulones *à ueteribus põtificibus iſtitutos propter ſacrificiorũ multitu*

dinem

dinē, de horum epulis ſcribit Val. in prin. 2. et Aug. 3 de Ci. uide ſint ne uera quæ Sypōtinus de his aſſeruit.

In Caput Primum de magiſtratibus.

Ex Dion lib. 2. Liuio. li. 1. De ſenatoribus extat ti. 9. primi digeſtorum. plura Plutar. in uita Romuli.

In Caput II.

Dion. lib. 2. Liuius lib. 1. Plut. in uita Romuli. Quidā exiſtimant Lucres à Lucūone deo denominatas. Feſtus autē Pompe. à Luceo Ardeæ rege, quòd auxilio fuit Romulo aduerſus Tatium bellanti.

In Caput III.

Quare autē creati fuerint, docet Pōp. ti. 2. 1. digeſto. ponit autē quæſtorū genera. 2. primum eorum qui pecuniæ. 2. eorum qui capitalibus rebus præeſſent, eorum officiū narrat Vlpianus tit. 13. 1. digeſt. lege Var. 1. de lingua latina.

In Caput IIII.

Ex Dion. li. 2. & Liuio. li. 1. Plut. in uita Numæ.

In Caput V.

Liuius li. 1. Dion. autē li. 3. dicit cognitionē ſororicidæ pmiſſam populo. Pom. tit. 2. primi digeſt: Cōſtituti ſunt, īqt, & triūuiri capitales, q carceris cuſtodiam haberent, ut cum animaduerti oporteret, interuentu eorū fieret. Var. etiā meminit primo de lingua latina.

In Caput VI.

Quæ ſcribuntur hoc titulo, habentur ferè oīa ab Vlpiano tit. 12. primi digeſt. Gell. cap. ult. lib. 14

In Caput VII.

Si mp.

Sumpta ex fine primi Liuij.ex.4.Diony.Pom. tit. 2.primi digeſt.de offi.conſulis habetur titu.10. primi digeſt.Augu.ca.16.tertij ciuitatis.primi cōſules Calē. Ianu.creati ſunt.Inde factū eſt,ut Ianuarius primus menſis anni à Ro.haberetur.Plutar.proble.18.

In Caput VIII.

Sumpta ex.2.Liuij ferè omnia.plura notatu digna ſcribit Diony.circa finem. 5.Id autem anno.9.poſt reges exactos,factum eſſe ſcribunt.Eutro.c.2.primi, et Euſe.li.temporum.legem de prouocatione habes à Liuio.lib.3.Pom.ti.2 1.digeſto.

In Caput IX.

Sumpta ex.2.Liu.& .5.Diony.circa fi.Eutro. & Euſe.ubi ſupra.De hoc magiſtratu ti,2.& .11.1.dige.

In Caput X.

Liuius oīa li.2.Dio.uerſus finem li.6.Aug.c.18. 2.Ouid.3.Faſto.ibi:Plebs uetus. Sacer aūt mons ideo dictus eſt(autore Feſto.)quoniam Ioui ſacer erat.

In Caput XI.

Liuius in prin.3.Diony.in fine.11.aliter ſentire uidetur.Hæc & plura habētur.1.digeſto.ti.16.per totū.

In Caput XII.

Hæc & plura de Legatis proconſulum habētur ti. 16.primi digeſtorum per totum.

In Caput XIII.

Ex principio.7.Liuij.Diony.li.6.Gell.ca.21.lib. 17.Piura congeſſit Flauius lib.3.de Ro. triūph. Pom. titu.2.primi digeſtorū.Varro lib.1.de lingua latina.

In Caput XIIII.

Sumpta omnia ex.3.Liuij.Diony.uerſus fi.10.& lib.11.per totũ hãc hiſtoriã proſequitur.Val.lib. 6.c. 1.Plura notaui circa finem primi Flori.Id autem factũ eſt anno.301.ab urbe condita, ut ca. 12. primi docet Eutropius.Euſeb.lib.temporum dicit anno.302.

In Caput XV.

Pom.ti.2.primi digeſtorum.Aug.c.17.3.ciui. de conſulatu App.Cl.et P.Ser.ac de morte Tarquinij apud Ariſtodemum Cumis uidelicet ſcribit Liuius inter principium & medium.2.Item Dion.li.7.de contentione cõſulum ob dedicationem ædis Mercurij ſcribit Val.Max.c.3.lib.9.

In Caput XVI.

Ex Liuio lib.4.tit.2.primi digeſtorum.Id autem factum eſt anno.310.ab V.C.

In Caput XVII.

Sũpta ex lib.4.Liuij. Pom.iuriſconſ.tit. 2. primi digeſtorũ.lege Aul.Gell.c.ultimo.7. Cenſorum leges plurimas ponit Cic.in principio. 3. de legibus. Multa Flauius.3.de Rom.triumph.congerit.

In Caput XVIII.

Liuius lib.3.primæ decadis ĩ fine hæc et plura ſcribit

In Caput XIX.

Sumpta ex Pom.iuriſconſ digeſtis de origine iuris.L.Neceſſarium.Liuius in fine ſexti plura. Flauius lib.2.de Rom.triumph.

In Caput XX.

F *Habentur*

Habentur hæc omnia ex.7.T.Liuij.Flauius lib.5 de Rom.triump.

In Caput XXI.

Suetonius tit.27.ſecundi. Plut.in uita Cic.Liuius 120.lib.Florus.c.7.quarti.de triumuiratu reipub. cõſtruendæ,meminit Var.in lib.quem Iſagogicon inſcripſit. Vide Gell.c.7.14. Fuit ergo ante Cæſarem Auguſtum hic magiſtratus apud Ro.habitus.

In Caput XXII.

Hæc & plura.1.digeſt.de officio præfecti prætorio.lege Vnica.Verba ſunt Aureliani iuriſconſulti.

In Caput XXIII.

Lege Au.Gell.lib.13.c.14.&.15.ff.de orig.iur. l.ij.parag.Deinde.&c.habentur hæc omnia.

In Caput XXIIII.

Sumpta ex primo digeſtorum de officio præfecti uigilum per totum.

In Caput XXV.

Plura Flauius lib.4.de Ro.triumphante.

In Caput XXVI.

Sumpta ferè omnia ex titulo.19. primi digeſt.ab Vlpiano,Paulo,Calliſtrato.

FINIS.

POMPONII LAETI DE RO. MAGISTRATIBVS, SACERDOTIis, iuriſperitis, & legibus, ad M. Pantagathū Libellus.

BIBLIOTECA ... VITTORIO EMANUELE

DE REGE.

VRbis Romæ, & imperij Romani conditor Romulus, Marte genitus fuit. Is poſtq̃ omnium conſenſu præfuit, legem tulit: ut nemo regnum, aut magiſtratum iniret, niſi autor fieret deus, ipſeq́; per auſpicia confirmari uoluit. Vocabulum à regendo deductum eſt. Multitudinē omnem Romulus diuiſit in partes tres, quas tribus appellauit, & ſingularum tribuum duces tribunos nominauit, & ipſas tribus in triginta partes diuiſit, curias dixit: quoniam earum cura res publica ſententiam expediebat, & inde latæ ab regibus quædam leges, curiatæ denominatæ ſunt. Curiarum præfectos curiones dixit, & curionum decuriones. L. Papyrius, qui fuit tempore Tarquinij Superbi, latas leges in uolumina redegit. Vnde iuris ciuilis Papyriani nomen deducitur. Rex ſacrificijs, templis, & omni cultui deorum, & legibus, & moribus præerat, magnarū cauſarū iudex: minorum uerò cauſarum ſenatum uoluit eſſe ipſe Romulus iudicem.

Romulus.
Tribus.
Tribunus
Curiæ.
Curiatæ. ll.
Curiones.
Decuriones.
Ius ciuile.
Papyrianū.

DE MAIESTATE REGIS.

ROmulus ut haberetur honor ac uene-
Purpura. ratio regiæ maieſtati, purpurea uſus
eſt ueſte, duodecim legit qui ſuccinctis
ueſtibus expediti multitudinem uirgis
coërcerent. Eos à ligandis hominibus,
Lictores. ut C. Valgius meminit, lictores appellauit, ut eſt lictor
Faſces. colliga manu xij. & hi faſces ante regem ferebant, ac
Secures. totidẽ ſecures, quæ ſigna puniendi erant. Legit & re
Celeres. gij corporis cuſtodes milites ccc. quos à prõptitudine,
id eſt celeritate celeres appellauit, & corũ ducẽ tribu
nũ celerũ, cuius erat ſecundus poſt regem locus. Vale
Tribunus ce rius Antias ait, à primo corũ duce, cui Celer nomẽ fu
lerum. it, celeres nominatos. Ii erant equites Romani, qui po
ſtea expugnato Troſſulo oppido Tuſcorũ, ut Iunius
Troſſuli. ſcribit, Troſſuli dicti ſunt. Sella uſus eſt curuli, & lo
Sella curulis. cũ eminentem in parte fori ædificauit, ubi iura daret.

DE SENATORIBVS.

SEnatores à Romulo electi centũ, aut
à nobilitate generis, aut ab ætate, aut
à ſapientia, ut apud Athenas nomen
Patres pa- cœpere. Iidẽ patres, & corũ familia
tritij. patritia, ijdẽ multitudinis patroni, id
Multitudi- eſt defenſores erant. Hos appellabãt peregrini prin-
nis patroni. cipes in ciuitate. Qui poſt hos centũ ſenatui adſcripti
Princ. ciui. fuere, patres conſcripti appellati ſunt. Quod uerò ip
Patres cõſ. ſi cõſtituerẽt ratũ erat, ſenatuſconſultũ dixere, et tũc
Senatuſcon. eſſe cœpit cũ plebes difficulter cõueniret. Nã cũ à pa-
tribus

tribus per diſcordiã ſecederet, iura ſibi conſtituit, quæ plebiſcita uocantur. Plebiſcita.

DE POTESTATE Senatus & plebis.

REx ad ſenatum referebat. Senatus de omni re cognoſcebat, & ſuffragium ferebat, & quod uiſum pluribus fiebat. Populus magiſtratum creabat, leges ſanciebat, et de bello decernebat.

DE INTERREGE.

SPacium temporis à defuncto rege uſq; ad creationem ſequentis, interregnũ dicebatur, & qui præerat cum regia poteſtate, & inſignibus, interrex erat.

DE DVVMVIRIS.

TVllus Hoſtilius rex duũmuiris poteſtatẽ fecit, iudicandi de capite M. Horatij, qui ſolus ex trigeminis bello Albano remanſerat, & reus accerſitus, quod extra portam Capenam obuiam ſororem interfecerat, quæ maritũ ſuum unum ex Curiatijs cæſum lugendo, uictoriã & libertatem populi Romani ægrè ferre uidebatur: ſed abſolutus à populo fuit propter patris lachrymas. Nã dixerat Tullus: Si prouocarit prouocatiõe certaret. Et hæc fuit prĩa apud populũ prouocatio, & hoc primum de rebus capitalibus iudicium.

DE PRAEFECTO VRBIS.

ROmulus unũ elegit, quẽ urbanis negotijs præfeãt, ut Dionyſius ait, hunc præfectũ urbis fuiſſe ſatis cõſtat. Lõgo poſt tpe tãtũ ſibi urbis præfecturã uendicauit, Cæſarũ tẽporibus, ut crimina omniũ in urbe cognoſceret: & demũ cũ Cæſares ab urbe abeſſẽt, præfectus uelut alter Cæſar impãbat. De rebus oĩbus, quæ ad urbẽ ptinebant, cẽſebat.

DE PRAEFECTO PRAETORIO.

PRæfectus prætorio ſub Cæſaribus diſciplinæ militari præerat, eius poſtea autoritas aucta erga forenſes cauſas, ubi imperium declinare cœpit, nomẽ mutauit, magiſter ſtabuli dictus, cum antea ſub regibus tribunus celerum fuit, & ſub dictatore, magiſter equitum.

Magiſter ſtabuli. Magiſter equitum.

DE PRAEFECTO ANNONAE.

DIcunt quidam, Annonæ præfecturã habuiſſe initiũ quintodecimo anno poſt exactos reges, Appio Claudio Sabino, & P. Seruilio Priſco conſſ. ſed uerius conſtant anno. 18. T. Geganio, P. Minutio cõſſ. quo tẽpore annonæ maxima caritas fuit, miſſiq; in Siciliã fuere P. Valerius, & L. Geganius pro aduehendo frumento. Volunt alij, L. Minutiũ fuiſſe primũ annonæ præfectum, ſatiſq; conſtat, nõ niſi ex indigentia frumenti, hunc magiſtratũ creari.

DE

DE PRAEFECTO VIGILVM.

CVm urbis ædificia ſæpenumero incẽdio flagrarent, diuus Auguſtus quinq; cohortes, ut inuigilarent urbi, diſpoſuit, & ſingulæ duas regiones cuſtodiebant, tũc enim erãt regiões quatuordecĩ. His qnq; *cohortibus præerat præfectus uigilũ, apud quẽ* cognitio erat oĩm *ſcelerũ, quæ nocturno tempore fieri ſolent, præſertim de incendio et latrocinio.*

DE PRAEFECTO IN MILITIA.

SIngulorũ ordinũ in militia aliquando præfecti creati ſunt, hoc eſt, quod ſæpenumero præfectis alarum & cohortium legimus, hoc ſcilicet erat uoluntate ducis, id eſt exercitus imperatoris, aut regis. *Præfecti alarũ, et cohortium.*

DE PRAEFECTO LEGIONIS.

PRæfectus legionis abſentis legati uicem tenebat, parebant ei tribuni haſtati, pilani, centuriones, et denique totus exercitus. Arma, equi, ueſtes, diſciplina, ius, annona & ipſius cura erãt, puniebat, ſoluebat. Eligebatur autem iuſtus, diligens, ſobrius, cui neceſſe erat & alium titulũ habere, ipſe etiam erat comes primi ordinis, quem primipilum dicunt, qui centũ et ſexaginta militibus præeſt. *Primipilus.*

DE PRAEFECTO CASTRORVM.

CAſtrorum præfecto curæ erat, caſtrorum poſitio, ualli, foſſæ, tentoria, tabernacula, tormenta

bellica, & cætera talia, item ægri, & medici. Is eligebatur peritiſſimus, ut alios edoceret.

DE PRAEFECTO FABRORVM.

ARtifices qui ſequebantur caſtra, ut fabri lignarij, carpẽtarij, ferrarij. &c. qui ad fabrilia officia deputati erant præfecto fabrorũ parebãt. Is eligebatur idoneus, & qui ſciret bene caſtris prouidere, & præſertĩ in expugnatione urbium ſubterraneos cuniculos facere, & alia ſimilia.

DE CONSVLIBVS.

Conſules. PVlſis regibus, autore L. Iunio Bruto tribuno celerũ, conſulare imperiũ factum eſt cum omni regia poteſtate & inſignibus. Conſules dicti duo à cõſulendo, id eſt prouidendo. Creati ſunt comitijs centuriatis à præfecto urbis, ex commentarijs Seruij Tull. & hi fuere L. Iunius Brutus, qui tribunus celerum erat, & L. Tarquinius Collatinus, anno ab urbe condita 244. Inde noui conſules urbem luſtrarunt, & primi iurarunt neminem Romæ ſe paſſuros regnare, & idem fecit populus. Apud eos ſumma totius imperij erat, hi ſenatum populúmque per accenſos & præcones cogebant, hi exercitus ductabant. Ab eorũ magiſtratu numerus annorũ ſignabatur, prouinciæ cõſulibus deſcribebantur, penes quos, ut inquit Pomponius, ſummum uti eſſet lege rogatũ eſt, & ne per omnia regiam poteſtatẽ ſibi uĕdicarẽt,

Accenſi & præcones.

lege

lege cautum fuit, ut ab eis prouocatio eſſet, néue poſſent in caput ciuis Romani animaduertere iniuſſu populi. Solum relictum eſt illis, ut coërcere poſſent, & in uincula publica duci iuberent.

DE DICTATORE ET *magiſtro equitum.*

A*Nno duodecimo; ut alij uolunt. 9. poſt exactos reges* T. Largio Flauio. T. Clœlio Siculo *conſſ. ut alij ſcribunt,* T. Lar. Flauio, & L. Poſthumio Cominio, *cũ.* 40. Latinorũ *urbes, autore* Octauio Mãlio *cõiuraſſent in* Romanos, T. Largio *à collega* Clœlio. & *à Senatu* Po. q; Ro. *creatus dictator fuit. Dictatura ſummus magiſtratus fuit, habebatúrq; in ſummo periculo ultimum remedium, duæ ſecures dictatorem præcedebant. Ab eo ad populum prouocatio non erat, & ei capitis animaduerſio data eſt. Sex menſibus durabat, deſignabat ſibi dictator magiſtrũm equitum, qui primus fuit Sp. Caßius.* Dictator. Magiſter equitum.

DE QVAESTORIBVS.

R*Omulus, ut Iunius li. 7. ſcribit, ſuffragio populi quæſtores binos creauit, alij uolunt Numam Pompilium. Sed uerius cõſtat de Tullo Hoſtilio. Quæſtores ab inquirenda, & ſeruanda publica pecunia dicti ſunt, capitalibus rebus præerãt, ciues Romanos capite punire his licebat, prouincias ſortiebãtur, pri*

mum

mum patritij creati, poſtea indifferenter patritij & plebei. & Varro ſic ait: Quæſtores à quærendo, qui conquirent publicas pecunias, & maleficia, quæ triũuiri capitales nunc conquirunt. & Pædianus ait: Sena toris prima adminiſtratio erat quæſtorẽ fieri, prouĩtiæ curã gerere, pecuniæ publicæ ĩ diuerſos uſũs erogãdæ.

Quæſtores duo.

Cornelius ait: Repetita lege curiata à Iunio Bruto poſt exactos reges, quæſtores duo creati, qui rẽ militarẽ co mitarẽtur, Valerius Potius, & Aemylius Mamercus. Duos deinde addidit, qui res urbanas curarent. Mox cum ſtipẽdiariæ prouinciæ fierent, duplicatus numerus, poſt uerò Syllæ legem creati uiginti.

DE TRIBVNO PLEBIS.

ANno decimoſeptimo poſt fugam Tarquiniorum, Aulo Virginio Montano, et T. Vetuſio Geminio conſſ. plebes nexu grauata, et ſæpenumero decepta ſeditionem facit, & tandem Sicinio duce in Sacrum montem ſeceſſit, qui diſtat ab urbe tribus mi li. paſ. trans Anienem. Piſo autor eſt in Auentino ſeceſſionẽ plebis factam eſſe, & cũ illic plebes arma nõ

Mons ſacer.

ſumpſiſſet, Mons ſacer putatus eſt, unde nomen monti impoſitum fuit. Hinc Poſthumio Cominio, & Sp. Caſſio nouis conſſ. decernentibus, decem legati eligũtur ad plebem: quorum primus fuit Menenius Agrippa, qui oratione ſua plebem patribus conciliauit, menſe ſeptẽbri

bri petiuit plebes ex ſuo corpore magiſtratum creari. Tribunitia poteſtas hæc fuit, creati tribubus fuere tribuni quinque. L. Brutus, C. Sicinius, C. Licinius, P. Licinius. C. Iuſilius Ringanus. Quidam duos ſcripſere. C. Licinium, & L. Albinum. Hæc fuit reipu. peſtis, hinc ciuile nefas ortũ habuit, & quẽadmodum propter ſeditionem eſſe cœpit ſeditioſus magiſtratus, ſẽper fuit conſulare ius imminutum. Conſulibus tribuni non parent, cum cæteri magiſtratus pareant. Sacroſanctos enim uoluit ſuos tribunos uulgus, hi ſedebãt primi ad limen, & acta ſenatus modo probabant, modo ſcindebant. Dies uerò quo tribuni electi fuere, fuit quarto idus Decembris, & in loco ubi caſtra poſuerunt, erecta ara Ioui ſoluenti metum. Tribuni dicti ſunt, ut Pomponius ait, quòd tunc in tres partes populus diuiſus erat, aut à tribuum ſuffragio, quæ (ut Dionyſius ait) tunc quatuor fuere. Legimus in hiſtorijs Diodori, tribunos quatuor creatos, C. Sicinium, L. Metorum, M. Duilium, Sp. Attilium. Appio Claudio & T. Curtio conſſ. & poſt anno uiceſimoquinto tres tribuni conſulari poteſtate creati, M. Genutio Agrippa, & Curtio Chilone conſſ. tribuni fuere M. Sempronius, L. Attilius Longus, T. Quintius, & poſt annos ſex totidem tribuni creati ſub eadẽ poteſtate, Manius Aemylianus, Mamercus Clulius, L. Quintius, poſt quatuor annos quatuor creati, M. Minius, Q. Sõtius, Seruilius prætextatus, Cor. cõſ. Sequẽti ãno tres, M. Fabius M. Flauius, L. Seruilius, et ſequẽti anno L. Furius. Sp.

Tribunitia poteſtas

Tribuni ſacroſancti.

Tribuni unde

Pinarius

Pinarius,& poſt annos ſeptem, quatuor, C. Furius. T. Quintius, M. Poſthumius, et Cornelius. Hos omnes tribunos conſulari poteſtate fuiſſe conſtat.

DE TRIBVNIS MILITVM.

ANno ferè ſeptuageſimo poſt exactos reges, ſequenti anno, poſtq̃ tribunitia poteſtas conſulari iure ceſſit, oratiõe Camilli, tres è patritijs creati tribuni militares, cõſentiẽte plebe, omnẽ conſularem autoritatem habuere. Et ij fuere L. Furius, L. Cloelius Corinthius, Au. Sempronius Atratinus. Sequenti anno quatuor, P. Lucretius, C. Seruilius, Menenius Agrip. Sp. Veturius: tertio anno quatuor, A. Sempronius, M. Papyrius, Q. Fabius, Sp. Nautius: quarto anno duo, P. Cornelius, C. Fabius: quinto anno quatuor, L. Tube. C. Cornelius, C. Vale. Cenſo. M. Fabius. Hi creabantur ex patribus, & ex plebe. Sexto anno ius imperij Romani ad conſules redijt, qui fuere M. Cornelius, L. Furius. Officium autem tribunorum militum, ut Marcellus de re militari ſcribit, erat in caſtris milites continere, & ad exercitationem producere, uigilias circuire, rei frumentariæ præeſſe, querelas commilitonũ audire, ualetudinarios inſpicere: quoniã is qui tali officio præeſt, & dare & obſeruare caſtrenſia omnia debet. Pædianus ait. Tribunorum militarium duo genera, primum eorum, qui Rufuli dicuntur, & in exercitu creari ſolẽt. Alij ſũt comitiati, q comitijs deſignãtur.

Tribuni militum.

Rufuli.

Comitiati.

DE AEDILIBVS.

PLebes ubi è Sacro monte ad urbem redit, à patribus impetrauit, ut liceret ſibi alios magiſtratus creare, qui tribunorum miniſtri eſſent, qui & ædes ſacras, & priuatas procurarent, & qui annonæ præeſſent. Creauit igitur ædiles quatuor, duos qui ab ſolio eburno curules dicti ſunt, regijs utebātur inſignibus, & ornati purpura, curam ſacrificiorum & ludorum habebant. Scio & à quibuſdam ſcriptum eſſe, ædiles duos ex patritijs creatos curules eo tempore, quo primus ex plebe conſul factus eſt. Sed credibilius eſt, ut ijdem intelligantur ædiles. Meminit Dionyſius *libro ſexto, & alios duos creauit plebes præpoſitos annonæ, quos aliqui putant à diuo* Iulio *conſtitutos & nominatos* Cereales. *Aedilium curulium poteſtas adeò creuit, ut ad eos ſumma rerum & maieſtas conſularis imperij uenerit.*

Aediles curules.

Cereales.

DE CENSORIBVS.

CVm cenſus auctus eſſet, & conſules non ſufficerent, duo creati fuere, ad quorum cenſionem, id eſt arbitrium cenſeretur populus, & ob id cenſores appellati, & primi fuerunt C. Papyrius, *&* Sempronius, M. Gegani*o* Macerino, *&* T. Quintio Capitolino *conſſ. Creabantur autem quinto quoq; anno, quod tempus luſtrum appellabatur.* Aſconius Pædianus *ait, cenſores quinto quoq; anno creari ſolebant.*

Luſtrum.

ſolebant. Hic prorſus ciues ſic notabantur, ut qui ſenator eſſet, eijceretur ſenatu, qui eques Ro. *equum publicum perderet, qui plebeius, in centum tabulas referretur, & ærarius fieret, ac per hoc non eſſet in albo centuriæ ſuæ. Sed ad hoc non eſſet ciuis tãtummodo, ut pro capite ſuo tributi nomine æra præberet. Iidem completo quinquennio luſtrabant, & taurilia ſacrificia de ſue, oue, tauro, faciebant.* Ciuium Romanorum *primus cenſus factus eſt ſub Seruio* Tullio. *lxxxiiij. militum. &* Dcc. *Secundus cenſus tertio anno poſt fugã Tarquiniorum,* C. *Valerio Publicola, &* T. *Lucretio conſſ.* Inuenta *puberum* Romanorum *ccc, xxx. milia.* Tertius *cenſus anno xij.* T. *Largio Flauio,* Q. *Clælio Siculo conſſ. Idem* T. *Largius dictator cenſum renouauit.* Inuenta *puberum* Romanorum C. L. *milia, et* Dcc. *Ann. xix. id eſt. ij. poſt tribunitiam, habitus à conſulibus cenſus quartus, inuenta ciuium* Ro. *c. lxi. milia, &* Dcc. Anno. 36. *Seruio Seruilio, &* Au. *Virginio conſulibus habitus cenſus: inuenta ciuium puberũ plura q̃ centum & decem milia, & cæterorum treceñta et xxx. milia.* Anno. 38. Au. *Manlio, &* L. *Furio conſſ. habitus cenſus ſextus, & ciuium* Ro. *incertus numerus. Supra annum. lx. ciuium numero, ut diximus, creati cenſores fuere.*

Attende amplitudinem P.R.

DE DECEMVIRIS.

Anno ab urbe condita. ccc. ix. Decemuiri pro cõſulibus creati ſunt, & tertio anno depoſiti libidine Appij Claudij, *qui* Virginiã *ſtuprauit. Decemuiri*

œmuiri ij fuerunt, Appius Claudius Regilianus, T. Genutius, P. Sextius, Sp. Veturius, C. Iulius, A. Manlius, C. Sulpitius, P. Curiatius, T. Romulius, Sp. Poſthumius Caluinus, hi ex Athenis leges tulerunt in.x. tabulis, datúmque eſt eis ius ſummum, à quibus prouocatio non erat, & datum etiam uti leges corrigerent, & interpretarentur. Sequenti anno duas tabulas addiderunt, & inde appellatæ leges.xij.tabularum. Quidā uolunt non eburnis, ſed æneis tabulis impreſſas leges pro roſtris poſitas. Quarum ferendarum autorem fuiſſe decœmuiris Hermodorum Epheſium exulantem in Italia, ſcribunt; ut Pomponius refert. Dionyſius pro Curiatio Horatium dicit. Sequenti anno decœmuiri rurſus creati, Appius Claudius, Q. Fab. Vibolanus. M. Cornelius Maluginenſis, M. Seruilius, L. Minutius, T. Antonius Merenda, Manilius Robuleius, Q. Petelius, Ceſo Duilius, Sp. Oppius Cor. apud Diodorum ſunt, C. Ser. & P. Manius. Tertio anno ijdem præfuere, neque ſenatu, neque plebe ſuffragia dante, et ideo ui magiſtratum obtinuerunt.

Lex.xij. tabularum.

DE PROCONSVLIBVS.

POſthumio Albo, & Sex. Fuſco conſſ. bello īfeliciter cōtra Equos geſto proconſul creatus eſt T. Quintius, & is primus ī eo magiſtratu fuit. Eū ſex lictores præcedebāt, cætera oīa habebat uti cōſules, et inde ſtatutū eſt, ut q̇ cōſules uno anno fuiſſēt, ſequēti procōſules eſſēt: deīde procōſules ad

Conſules.

prouincias

prouincias mittebantur, & ſinguli ſingulos legatos habebāt, qui adminiſtrationi præſtarent auxilium. Proconſul poteſtatem exercet in ea prouincia tantum, quæ ei tradita eſt, uel decreta, niſi uocaretur in iuriſdictionem uoluntariam. Apud proconſulem, ut Martianus ait, ſeruorum manumiſſio fieri poterat, & adoptio. Apud procōſulis legatū nemo manumittere poteſt. Sub Cæſaribus diſtinctæ prouinciæ: nā conſulares ſub ſenatu Po. q; Ro. erāt, procōſulares ſub Imperatoribus.

Legati proconſules.

DE PRAETORIBVS ET DEcemuiris, & curatoribus uiarum, & triūuiris, & quinqueuiris, & centumuiris.

EO tempore quo pertinacia tribunorū plebis, qui Romæ ſine cōſulibus quinque annis præfuere, L. Seſtius ex plebe conſul creatus eſſet, patres præturam, nouum magiſtratum, Sp. Furio Camillo, M. filio dederunt, hic primus prætor urbanus fuit, à præeſſendo prætor nominatus eſt. Prætoris inſignia, ſella curulis, trabea, lictores ſex, & cætera conſulum inſignia. Pomponins in hæc uerba ait: Cumq; conſules auocarentur bellis finitimis, neque eſſet q̄ in ciuitate ius reddere poſſet, factū eſt, ut prætor quoque crearetur, qui urbanus appellatus eſt, eo quòd in urbe ius redderet. Poſt aliquot deinde annos, non ſufficiente eo prætore, quòd multa turba etiam peregrinorum in ciuitatem ueniret, creatus eſt & alius prætor, qui peregrinus eſt appellatus, ab eo quod plerunq;

Prætor urbanus.

Prætor peregrinus.

plerunq; inter peregrinos ius dicebat. Dẽide cũ eſſet neceſſarius magiſtratus, qui haſtæ præeſſet, decemuiri litibus iudicandis conſtituti ſunt. Eodem tempore conſtituti ſunt quatuor uiri, qui curam uiarum haberent. Quatuor uiri. Et tres uiri monetales, æris, argenti, auri flatores, & tres uiri capitales, qui carceris cuſtodiã haberent, ut ſi Treſuiri monetales animaduerti oporteret, interuẽtu eorũ fieret. Et quia magiſtratibus ueſpertinis temporibus in publicũ eſſe Treſuiri capitales. inconueniens erat, quinque uiri conſtituti ſunt cis Tyberim et ultra Tyberim, qui poſſent pro magiſtratib. Quinq; uiri. fungi. Deinde prætores creati ſunt numero captarum prouinciarum, qui partim urbanis rebus, partim prouincialibus præeſſent. Dẽide Cornelius Sylla quæſtiones publicas cõſtituit, ueluti de falſo, de parricidio, de ſicarijs, & prætores quatuor adiecit. Ab honore qui præturæ habebatur, ius honorarium appellatum, quæ Ius honorarium. prætorum edicta erant, honoratus dictus.

DE PROCVRATORE Cæſaris.

PRocuratori Cæſaris omnis res familiaris commiſſa erat, etiam quicquid is egiſſet ratum erat apud Cæſarem, et penes hunc magna erat autoritas.

DE IVRISPERITIS.

PApyrius primus apud Ro. regias leges in unum contulit. Ad hoc Appius Claudius Regilianus de-

cemuir, cuius maximum conſilium in duodecim tabulis conſcribendis fuit, poſt hunc eiuſdem familiæ Appius Claudius Centunanus, qui uiam Appiam ſtrauit, & aquam Claudiam induxit, & de Pyrrho in urbem non recipiendo ſententiam tulit, actiones ſcripſit, & primum de uſurpationibus, qui liber non extat. Idem R literam inuenit, unde Valeſij Valerij, & Fuſij Furij dicti ſunt. Fuit poſt hos maximæ ſacetiæ Symphronius, cognomento Cato. Deinde C. Scipio Naſica optimus à ſenatu iudicatus, cui publicæ domus in ſacra uia data eſt, quò facilius conſuli poſſet. Deinde Q. Mutius, qui ad Carthaginenſes miſſus eſt legatus, cum eſſent duæ teſſaræ poſitæ una pacis, altera belli, arbitrio ſibi dato, utrum uellet, referret, Romam utranq; ſuſtulit, & ait Carthaginen. petere debere, utrũ mallent accipere. Poſt hos fuit Tiberius Coruncanus, qui primus profiteri cœpit, cuius tamen ſcriptum nullum extat. Deinde Sext. Aelius, & frater eius, P. Aelius ambo conſules, Ennius Sex. Aelium Catum appellat. Deinde Cato Portiæ familiæ princeps Tuſculo genitus, cuius libri extant. Poſtea P. Mutius, & L. Brutus, & P. Manilius ius ciuile fundauerunt. Ex his Mutius conſularis fuit, & decem libros reliquit. Brutus prætorius 7. Manilius conſularis & pontifex maximus treis. Ab his profecti ſunt P. Rutilius Rufus conſul Romæ, & Aſiæ proconſſ. & P. Verginius, & Q. Tubero ille ſtoicus Panſæ auditor & conſul, & Sex. Pompo. Cn. Pompeij patruus. Eodem tempore

Appius Claudius Centunanus R. literæ inuẽtor, quod non eſt ueri ſimile.

Ius ciuile.

Cælius antipater, qui plus eloquentiæ, quàm ſcientiæ iuris operam dedit, & L. Craſſus Mutianus P. Mutij frater, quem Cicero iuriſcõſultorũ diſertiſſimum dicit. Poſt hos Q. Mutius P. filius, pontifex maxim. ius ciuile redegit in libros 18. Mutij auditores fuerunt complures, præcipuæ autoritatis Aquilius Gallus, Lucilius Balbus, & Sext. Papyrius. Dehinc Seruius Sulpitius, qui in cauſis orandis poſt M. Tullium primum obtinuit locum, reprehenſus à Q. Mutio, quòd ius non intelligeret, iuri operam dedit ſub Lucilio Balbo, & Aquilio Gallo. Seruius cum in legatione periiſſet, Po. Rom. ſtatuam ei pro roſtris erexit, quæ hodie extat in foro Auguſti. Reliquit clxxx. libros de iure ciuili. Seruij diſciplina manauerunt Alphenus Varus, C. Flauius, A. Ofilius, Titius Celſus, Aufidius Gura, Aufidius Mamuſa, Flauius Priſcus, C. Atteius, Antiſtius Labeo primus. P. Celſus. Libri digeſti fuerunt ab Aufidio Mamuſa. Ex his Alphonus conſul fuit, & Ofilius Equ. ordinis, qui edictum prætoris diligenter primus compoſuit. Fuit eodem tempore Trebatius Cor. Maximi auditor, Au. Caſellius, Q. Mutius Volluſi auditor Quæſtorius. conſulatum enim renuit offerente Auguſto. Ex his Trebatius peritior, Caſellius eloquentior, Ofilius utroq; doctior. Deinde Aelius Tubero, qui poſtquàm accuſauit Q. Ligariũ, nec obtinuit apud C. Cæſarem, à cauſis agendis ad ius ciuile trãſijt. Cicero Ligariũ defendit oratione ſatis pulcherrima. Poſt hunc Atteius Capito, q

Edictũ prætoris.

conſul fuit Ofilij imitator, annum ſic diuiſit: ut Romæ ſex menſibus cum ſtudioſis eſſet, & totidē in ſeceſſu in conſcribendis libris, ideo reliquit uolumina. xl. Labeo ingenij qualitate, & fiducia doctrinæ, qui etiam præ cæteris operam philoſophiæ dederat, plurima innouare iſtituit. Attcio Capitoni Maßurius Sabinus ſucceßit, Labeoni Nerua, qui fuit Cæſari familiarißimus Maſſurius Sabinus eques Rom. publiæ primus ſcripſit. Hoc beneficium à Tiberio Cæſare dari cœpit. Nam ante tempora Auguſti publice reſpondendi ius à principe non dabatur. Sed qui fiduciam ſuorū ſtudiorum habebant, conſulentibus reſpondebant, neque reſponſa utique ſignata dabant. Sed plerūq; iudicibus ipſi ſcribebant, aut teſtabantur qui illos conſulebant. Primus diuus Auguſtus, ut maior iuris autoritas haberetur, cōſtituit, ut ex autoritate eius reſpōderent, et ex illo tpe peti hoc pro beneficio cœpit. Et ideo optimus princeps Hadrianus, cum ab eo uiri prætorij peterēt, ut ſibi liceret reſpondere, reſpondit eis: hoc non peti, ſed præſtari ſolere. Et ideo ſi quis fiduciam ſui haberet, delectari ſe populo, ad reſpondendum ſe præſtaret. Igitur Sabino conceſſum eſt à Tiberio Cæſare, ut populo reſponderet. Cui cum amplæ facultates non eſſent, à ſuis auditoribus ſuſtentatus eſt. Sabino ſucceßit Caßius Longinus, natus ex filia Tuberonis, quæ fuit neptis Seruij Sulpitij, is & conſul fuit cum Cratino ſub Tiberio, à quo propter autoritatem ciuitate pulſus fuit, & ab Imperat. Veſpaſiano reuocatus, diem obijt.

Ius reſpondēdi publiæ (margin note)

obijt. Neruæ ſucceßit Proculus. Fuit eo tẽpore & Nerua alius, & alius Longinus *eques* Ro. *& prætorius, ſed Proculi autoritas maior fuit. Nam & qui ſucceſſere, partim* Proculani, *partim* Caßiani *appellati ſũt, quæ origo à* Capitone *&* Labeone *cœperat. Caßio Cælius* Sabinus *ſucceßit, qui plurimum ſub Veſpaſiano potuit. Proculo ſucceßit* Pegaſus, *qui ſub Veſpaſiano præfectus urbis fuit. Cælio Sabino Priſcus* Iabolenus, *Pegaſo Celſus, Celſo patri Celſus filius, & Priſcus* Neratius, *qui utriq; conſules fuerunt,* Iaboleno *Priſco* Eburnius *Valens, & Tuſcianus, item & Sabinus* Iubianus.

Proculani Caßiani

τέλος.

POMPONII LAETI DE SACERDOTIIS. ET PRIMO DE PRIMA religione apud Latinos.

Faunus. Aborigines. Fana. Ianus. Fatua. Fatuarij. Bona dea.

FAunus antiquiſſimus omnium regum in Latio fuit. Aboriginibus imperauit, homines more ferarum uiuentes, in mitiorem uitã redegit, lucos ſacrauit, locis et urbibus nomina dedit, ædificia erexit, templa ædificauit, quæ ideo à Fauno fana dicuntur, quòd pontifices ſacrando illic fantur. Faunus in Latio cultũ deorum inſtituiſſe fertur. Quidam ſcribunt ante Faunum imperaſſe Ianum, & cultum deorum demõſtraſſe. Fauni ſoror Fatua uaticinatrix, ab ea uates Fatuarij dicuntur: hæc traditur mulierum caſtiſſima, ideo eã Romani Bonã deã appellauere, cuius tẽplũ eſt in ſaxo Auentini montis, unde ingreſſus uirorũ prohibetur, & ei fœminæ tantũ ſacrificant.

DE LVPERCIS.

Lupercalia. Lycæa. Pan. Iunus. Februarius

LVpercalia ſacrificia ad expiãdos manes fiebant, græce Lycæa dicta à Pane Lycæo numine Arcadico, quẽ Romani uocant Iunum, & idem putatur eſſe Fauno. Lycæo ſacrificatur in ſpelunca, quæ ſub Palatino monte eſt. Mẽſis, quo hæc ſacra fiunt, Februarius à februando, id eſt purgando, dicitur,

dicitur, & dies Lupercaliorum februata. Euander ex Arcadia hoc ſolenne in Latium tulit, et inſtituiſſe fer tur, ut nudi iuuenes Lycæum Pana uenerantes, per luſum atque laſciuiam currerent: hoc primum ludicrũ, id eſt Lupercal Romulus accepit, dictũ uidetur à Lycæo, quia λύκ⊕ lupus eſt, inde Lupercal. Scribunt aliqui à lupa nutrice Romuli ac Remi. Nam ab eo loco ſolenne incipit, ubi lupa lac uagienti præbuit, aut à capris, ut ſit luere, id eſt purgare per capras (capræ enim in eo ſacrificio mactantur) aut q. Pan lupos arceat. Traditur & alia cauſa, quare nudi Luperci, aut quòd Faunus per ueſtes ab Hercule deluſus fuerit, ut meminit Ouidius. Aut quòd cæſo Amulio Rom. et Remus fœdati uultus ſanguine, nudatis gladijs, & ueſtibus ſuccincti, ab Alba uſque ad ficum Ruminalem, occurrerunt. Vnde ſeruatur in Lupercalibus, nobiles adoleſcentes faciem ſanguine ſibi fœdant, & alij accurrunt, cum lana lacte madida tabum abſtergentes. Aut quòd cum Romulus in paleſtra eſſet, nudus latrones inſecutus fuerit, & uotum Pani Lycæo fecerit. Sed ego uerius puto, uel à Lycæo uel à lupa. Ideo Romani in Lupercalibus canem immolant, quoniam naturaliter canis lupis aduerſatur, ob quod Romulus lupæ nutrici gratias habere uidetur. Luperci tergora capris eripiunt, & ſuccincti diſcurrunt circum antiquum oppidum, id eſt palatium, occurrentes corijs uer berant. Fœminæ ultro obuiam occurrunt, facilem par tum ſperantes.

Euander. Februata dies. Pan Lycæus. Lupercal. Luere. Canis immolatur. Antiquum oppidum.

POMPONII LAETI
DE POTITIIS ET PINARIIS.

Hercules. VIctor Hercules, cæſo Geryone Chryſa
gori filio in Erythra, quæ eſt inſula
Oceani Hiſpani, abacto nitidarũ bo-
um armento, in Latiũ uenit, & pro-
pe Tyberim loco herbido procubuit,
Cacus. ut læto pabulo reficeret boues. Cacus latronum prin-
ceps eximias boues duas caudis in ſpeluncam traxit.
Hercules ſomno excitus, luſtrato grege, cum partem
abeſſe numero ſenſit, omnia circuit, aduerſa ueſtigia
comperit, confuſus nouitate rei, ex loco infeſto age-
re armentum cœpit. Cum actæ boues deſiderio reli-
ctarum mugiſſent, reddita fuit è ſpelunca uox, quæ
Herculem conuertit: inuenta fraude, Cacum neci de-
dit. Concurſus trepidantium paſtorum aduenam reum
cædis faciunt apud Euandrum, qui miraculo literarũ,
inter rudes artiũ homines, ea loca tum regebat. Is in-
tuens habitũ, formamq́; uiri, rogat, qui uir eſſet: ubi no
men, patremq́; ac patriam accepit, quia ſic Carmenta
mater eius uaticinata fuerat, extẽporalẽ aram Herculi
Ara extẽpo ralis. erexit, iuuencum indomitum mactauit. Inde ſeruatum
eſt, ut quotannis Ro. bouẽ indomitum Herculi immo-
lent, & Hercules epulũ populo dedit, ſacrum fieri uo
luit à Potitijs & Pinarijs, quæ tũ familiæ maxime in-
Potitij. clytæ ea loca incolebant. Forte euenit ut Potitij præ-
Pinarij. ſto eſſent, hiſq́; exta apponerentur: & Pinarij, quia
tardi fuere, extis adeſis, ad cæteram uenirent dapem.

Potitij

Potitij ab Euandro edocti, antiſtites ſacri eius diu fuerunt: poſtea cum interijſſent, empti de publico ſerui, officium exercuerunt. Ara ab Euandro erecta, cui Hercules decimas ſoluit, maxima uocatur: & proxima eſt foro boario, ubi ex uoto decimæ fiunt. Tradunt, qui uelit diues fieri, Herculi decimas ſoluat, hinc opes M. Luculli factæ memorãtur, & ipſe Hercules theſaurorum deus putatur.

Hercules theſaurorũ deus.

DE FRATRIBVS ARVALIBVS, Qui primi fuerunt filij Laurentiæ.

MAſſurius Sabi. q̃ tẽpore Auguſti fuit, xij. ſuſcepiſſe liberos Accam Laurentiam ſcribit, ex quibus cum unum extuliſſet, grauiter indoluit. Romulus in demortui locum ſe dedit, & ita nutricem piẽtiſſime cõſolatus eſt. Ab hoc numero duodenario, aruorũ ſacerdotes xij. eſſe uoluit, et ut Plynius ait, ſe inter liberos Accæ Laurentiæ fratrem duodecimum appellauit. Fratres aruales hij nominati ſunt, qui ſacra publica faciunt, propterea ut fruges ferãt arua, à ferendo igitur & aruis, ut Varro ſcribit, fratres aruales dicti ſunt. Laurentiam in eo ſacerdotio dediſſe Romulo ſpiceam coronam pro religioſiſſimo inſigni, quæ uitta alba colligaretur, ut idem Plynius ait.

Acca Laurẽtia.

Fratres aruales.

Corona ſpicea.

DE AVGVRIBVS.

AVgurandi ars antiquiſſima, à Chaldæis ad Græ-

cos

Augurãdi ars — cos, apud quos Amphiaraus, Mopſus & Calchas ſummi augures habiti ſunt, à Græcis ad Hetruſcos uenit, ab Hetruſcis ad Latinos, & ipſe Romanorum pa- Romulus augur — ter Romulus augur fuit, & ideo inſtituit magiſtratus Locus augurij. — augurijs confirmari, & poſteri non niſi augurio iubente, res inchoabant. Locus augurij templum erat, augur uerſus orientem ſedebat, capite uelato, lituum dextra tenẽs manu, id eſt, curuum baculũ, quo in cælo regiones diuidit, & quæ auguria ueniunt, prædicat: ſi læua fuerint, quia aliena parte ſeptentrio eſt, felicia pronunciat, pars illa urbis propter altitudinem proſpera putatur, & à dextra parte meridies, q̃a depreſſus eſt, infelix. Dionyſius meminit antiquã augurandi Aſcanius augur. — obſeruationem fuiſſe etiã Aboriginum. Nã Aſcanius, prius q̃ aciem contra Mezentiũ educeret, augurium accaptauit, & ubi micare à ſiniſtris fulgur conſpexit, pugnauit, & uictor fuit, tantaq; ueneratio & utilitas in- Collegium augurum. — de fuit, ut collegium augurum conſtitutum ſit: & primum tres augures fuere à tribus tribubus, ſic inſtituiſſe Romulum tradit Dionyſius, inde quatuor creati. Augures nouem. — Tandem plebe per tribunos id petente, quinque plebei augures, quatuor patritij adiuncti fuere, & ſic numerus nouem augurum manſit.

DE VESTALIBVS.

Ignis Veſtalis. — VEſtalem ignem cum penatibus Aeneas è Troia in Latium tulit, condito Lauinio, Veſtæ ædem

ſacrauit

ſacrauit. Poſtea Aſcanius condita alba, templum Veſtæ ædificauit in montis Albani parte, cui ſuberat lucus, in quo Ilia Romuli mater à Marte compreſſa fuit. Veſtæ miniſtræ uirginitatem ſeruabant. Mos Latinis fuit, generoſas & caſtas uirgines legi, poſt multos annos Romulus caſtißimas ſacrorum cæremonias cõſtituit, & ut Varro tradit, ſacerdotes ſexaginta, qui publica ſacra facerent, per tribus & curias creauit, à uirtute & generis nobilitate. Inopes & aliqua parte corporis debiles, ſacerdotes fieri uetuit, & in curijs ſingulis Veſta quædam communis erat. Templum Veſtæ Romulus condidit, & uirgines legit. Sed frequens opinio Numam Pompilium aſſerit. Credibile eſt Romulum, qui in omnibus curijs Veſtam eſſe uoluit, ſeparatim non poſuiſſe. Rotunda effigie templum eſt inter Capitolium & Palatium, in eo ſeruabatur perpetuus ignis, quia Veſta nihil aliud eſt, quàm purus ignis. Sunt qui dicant alia quædam arcana in eo templo ſeruari etiam pontificibus & uirginibus ignota: quidam duo dolia non magna, alterum clauſum, alterum apertum, in quo nihil eſt. Quidam aiunt à uirginibus Palladium ſeruari cælo lapſum in Troia. Primæ uirgines à Numa electæ quatuor fuere, Gegania, Berenia, Camilla, Tarpeia, duæ aliæ à Seruio Tullio additæ. Caſtitas uirginibus terminata eſt in xxx. annos, decem primis diſcit uirgo, totidem miniſtra eſt, in reliquis docet, poſt xxx. annos nubendi poteſtas ei fit. Prima quæ capta fuit Amata

Aedes Veſtæ.

Sacerdotes ſexaginta.

Arcana in tẽplo Veſtæ.

Duo dolia ibidem.

Palladium.

Amata.

ta traditur, ideo cum capitur uirgo, hoc nomen ei imponitur, capitur à pontifice nõ minor annis. 6. & nõ maior. 10. & quæ non ſit patrima & matrima, néue lingua, ſenſu aurium diminuta, aliáue corporis labe, neq; filia ſerui, neq; eius qui domicilium in Italia non haberet. Veſtalis ſi petulanter deliquiſſet, uerberabatur à pontifice, ſi inceſta fuiſſet, hoc modo pœnas luebat: uincta efferebatur in Sandapila per medium forum uſq; ad portam Collinam, ibi tumulus impudicarum Veſtalium inter muros imminet, in quo eſt parua cauerna ſubterranea, ad quã per foramen ſcalis deſcenditur, in qua eſt ſtratus lectulus, & lucerna ardẽs, et panis, lac, oleum, ne fame intereat. Deponitur hic Veſtalis, ſoluitur uinclis, capite uelato in ſupplicium ducitur, pontifex cũ arcana quædam pronunciauit, cum ſacerdotibus terga uertit, & ſtatim impudica Veſtalis in cauernã demittitur, inde foſſa tellure repletur uſq; ad operculum, ea die ſilentium & mœſtitia in tota urbe eſt.

Veſtalis delinquentis pœna.

DE FLAMINIBVS.

Dialem & Martialem flaminẽ Romulus inſtituit, Numa Quirinalem addidit. Varro aſſerit Numam Pompilium flamines ſingulis dijs fecíſſe, & ab eis nomina dediſſe, hinc reſp. hominibus in cœlũ relatis, flamines decreuit. Dicti autẽ flamines ſunt ex geſtatione pileorum, quaſi pileamines: quidam aiunt ab inſulis quas flammas uocant. Eorum miniſtri

Dialis. Martialis Quirinalis Flamines. Flaminij.

Flaminij dicti, & miniſtræ flaminulæ. Sed rerũ omniũ ſacrarum adminiſtri Camilli dicebantur: flamines nõ poterant, niſi ſinguli ſingulis dijs attribui, & nephas ſine pileo erat egredi domum. *Flaminulæ Camilli.*

DE SALIIS.

SAlios xij. Marti Gradiuo legit Numa, dicti à ſaltando, quod facere in comitijs quotannis & ſolent & debẽt, uerſicoloribus tunicis ornati per urbẽ tripudiant, ſuccincti æneis baltheis. Togas fibulis nectũt, quas trabeas uocãt, geſtãt in capite pileos, quos uocãt apices, gladio accingũtur, dextra lãceã aut uirgã ferũt: læua Thraciã peltã, cœleſtia ſũt arma, anale uocãt, id eſt arcũ exciſũ: id fertur cœlo lapſũ ĩ regiã Numæ, ãno octauo regni eius. Lege autũ erat ut Salij liberi eſſẽt, et indigenæ, & quorũ uterq; parens uiueret, & cuiuſcunq; fortunæ, pauperes aut diuites. Quidam Salios appellatos putant à uiro Samothrace ſeu Mãtineo, noĩe Salio, q ſaltationẽ ĩ armis ĩuenit. Traditur Tul. Hoſtil. duplicaſſe nũerũ Saliorũ *Trabea. Apices. Anale. Salius.*

DE FOECIALIBVS, & patre patrato.

FOeciales dicti, q; fidei publicæ inter populos præerãt: nã per hos fiebat, ut iuſtũ conciperetur bellum, ut fœdere fides pacis cõſtitueretur. Eos inſtituiſſe dicitur Numa, cũ ĩdicendũ eſſet bellũ Fidenatibus, hi mittebãt priusq̃ conciperetur bellum, *Fœcialis.*

ad

ad res petendas, & ſi non impetrabant, bellum indicebãt. Fœcialium unus qui patrẽ patratum faciebat, ex ipſis fœcialibus electum, ſacris ueſtibus ornatus, ad autores iniuriarum procedebat, priusq̃ urbẽ ĩtraret, ianitorẽ uel alium qui obuiã fuiſſet, alloquebatur quibuſdã imprecationibus. Inde in forum pergit, illic diſſerit qua cauſa uenerit, tempus ad conſultãdum dat xxx. dierũ: ſi p̃ hos dies res infecta maneret, dijs cœleſtibus manibusq; inuocatis abit, & ad ſenatũ refert, & ubi in ſenatu, qđ iuſtum piumq; eſſet, actum erat, fœcialis bellũ indicebat. Fœcialiũ ſacra nephas uiolare erat: nã Fabius cũ ea uiolaſſet, urbs Romana à Gallis Senonibus euerſa fuit. Dicuntur fœciales à fœdere faciendo ſeu feriendo. Pater patratus à patrando, id eſt, ſanciẽdo fœdere, quidam à fœcialibus creabatur, qui tãtum in fœdere ſanciendo præerat, ut quidam ſcribunt.

Pater patratus unde.

DE PONTIFICIBVS.

Pontifices è patribus legit Numa, & ex his põtificem maximum fecit Martium Martij F. & ipſius Numæ generũ, cuius ſãtis omnia publica priuatáq; ſacra ſubiecit, ut eſſet quò cõſultũ plebes ueniret, & idẽ nec cœleſtes modò ceremonias, ſed & iuſta funebria & prodigia quomodo ſuſciperẽtur, & curarẽtur. Defuncto põtifice maximo, alius eligebatur non à populo, ſed ab ipſis Pont. Appellati ſunt (ut Varro ſcribit & Dionyſius) à ponte Sublitio, quem

Põt. maxi.

quę reficiebant, quare uidentur à Numa nō pōtifices, ſed ſacerdotū principes noīati: & inde regnāte Anco Mar. quādo Sublitius pons factus fuit, à ponte pontifices appellati, & ideo ſacra ab eis trās Tyberim non mediocriter ad pontē fiunt. Sceuola pont. max. dicebat pontifices dici à poſſe & facere. Quidam ſcribunt ab eo, quòd potentia ſacra perficiant.

Sacerdotes principes.

Pontifex unde.

DE REGE SACRIFICVLO.

POſtq̃ Romani iā liberi, extincto regio nomine, cōſules crearūt, necubi deſiderium regis eſſet, propter quędā ſacra publica, quæ reges faciebāt, regē ſacrificulū cōſtituerūt, & è patribus elegerūt C. Maniū Papyriū: & id ſacerdotiū pōtifici ſubiecere, ne nouæ libertati additus nomini honos officeret. Is Papyrius quietis ſtudioſiſſimus fuit, idē fuiſſe memoratur, qui leges Numæ, ab Anco Martio in tabulis quernis inſcriptas, rurſus in publicum traduxit.

Rex ſacrificulus.

DE GALLIS MATRIS DEVM.

GAlli ſacerdotes Cybeles matris deûm ſunt, & ſemimares, id eſt, caſtrati, ab eo quòd dea puerum Phrygium amauit Atym, cui præcepiſſe dicitur, ne concumberet, ille cum Sangaride nympha coiuit ſub arbore. Cybele exciſa arbore uicta eſt, puer ad Dindyma aufugit, & uirilitatem ſibi amputauit. Ideo & Cybele caſtratos ſacerdotes habere mauult. Secundo bello Punico

Cybele.

Atys.

Sacerdotes caſtrati.

Romam

Mater deū

Romam etiā deportatus eſt ſacer lapis, quē matrē deū incolæ dicebant, per legatos tres, M. Valerium, L. Emi nium, & C. Cecilium Galbam, & quæſtores duos, Cn. Tremellium Flaccum, & M. Val. Faconem, receptáque fuit dea Romæ à ſapientiſſimo homine P. Scipione Na ſica, qui à ſenatu in tota ciuitate uir optimus iudicatus fuit, & quod magis admirabile eſt, adoleſcens erat. Galli dicti ſunt à Gallo flumine Phrygiæ, teſtes ſamia teſta ſibi amputant. Rhea nominatur Cybele à monte Cybelo, quæ eſt pars montis Dindymi.

Naſica uir optimus. Galli. Rhea.

DE DVVMVIRIS, ET decemuiris ſacrorum.

Libri Sibyl lini.

Decemuiri XV. uiri.

DVūmuiri à Tarq. Superbo inſtituti fuerunt, qui ſoli inſpicerent libros Sibyllinos: deinde cum plebes creari ex ſuis inſtaret, ex plebeis & patri tijs creati decē, & inde XV. qui libros īſpicerēt. Sic et duūmuiris ad dec. uiros & XV. uiros res deuenit, et aliquādo data cura corrigendorum faſtorū fuit. Hi Februarium, qui ultimus erat, poſt Ianuariū poſuerūt.

DE EPVLONIBVS.

Epulare Sacrificium

VEteres pōtifices (ut ait Cicero) propter multitudinē ſacrificiorū tres epulōes eſſe uoluerūt, ut ludorū epulare ſacri ficiū facerēt, id ſacerdotiū antiquum fuiſſe conſtat: ſed de ætate nondum legimus, numerus auctus fuit, duo additi, & quinq; fuere epulones, & poſtea theatralium ludorum atque

Circenſiũ ambitione, ſeptem fuiſſe epulones leguntur.

DE TITIIS SODALIBVS.

SOdales Titij ſacerdotes extra urbem habitabant, & in tugurijs certa auguria ſeruabant, quoniam ad id deputati à Pon. erãt. Nomen inditum eſt ab auibus.

POMPONII LAETI DE LEGIBVS, LIBELLVS.

IVs plurib. modis dicitur. Naturale, Ius natu.
quod eſt commune omnibus animali- Ius gentium.
bus. Ius gentium, quo gentes humanæ
utuntur. Ius ciuile, qđ ex legibus, ple- Ius ciuile.
biſcitis, ſenatuſconſultis, decretis pricipũ, et autoritate prudẽtiũ uenit. Ius publicũ ĩ ſacerdo- Ius publicũ.
tibus, et magiſtratibus cõſiſtit. Ius priuatũ ad ſingulo- Ius priuatũ.
rũ utilitatẽ. Ius etiã dicitur locus ĩ quo ius redditur, ut
meminit Paulus de lege & de legis origine. Lex (ut Ius.
Chryſip. diffinit) eſt diuinarum & humanarum rerũ Lex.
notitia, lex dicitur rogatio & obnunciatio. Lex donũ eſt dei, dogma hominum ſapientũ, cœrcĩo uolũtatis. Legis uirtus eſt imperare, uetare, punire, permittere. Lex eſt æternum quoddam, quod uniuerſum mũdum regit, imperandi, prohibendique ſapientia, ex Legis uirtus
hac lege lex noſtra eſt, ratio mẽsque ſapientis æqua-

lis dei eſt lex, conſtatq; ad ſalutem ciuiũ, ciuitatúmque incolumitatẽ, uitamq; omniũ quietam & beatã. Igitur *ubi lex nõ eſt, quies & beatitudo nõ eſt, et apud illos antiquiſſimos mos ſapientũ lex erat, id erat quoniam antiquitas proxime accedebat ad deũ.* Lex *magiſtratibus præeſt, & magiſtratus populo.* Optime *putat* Cicero, *magiſtratũ eſſe legem loquentẽ.* Imperandi *et obtemperandi modus debet eſſe.* Nam *& qui bene imperauerit, aliquando obtemperet neceſſe eſt, & ipſi mortales non ſolum obtemperare & obedire magiſtratibus debent, ſed eos colere atq; diligere.* Poteſtas *eſt facultas à populo ſeu principe publi. data.* Magiſtratus *dici cœptus eſt, cum à populo creatus fuit magiſter populi, id eſt dictator.* Prima *fertur* Ceres *dediſſe leges mortalibus, poſtea ipſi ſapientes,* Phoroneus *Argiuis dedit,* Moyſes *cœlo lapſus* Hebræis, Aegyptijs *Mercurius,* Draco *&* Solon *Athenienſibus,* Minos *Cretenſibus,* Lycurgus *Lacædemonijs,* Turijs *Charundas,* Ro*manis* Romulus.

Poteſtas Magiſtra.

Primi legũ latores.

De Allia & Fuſia LL.

ALlia & Fuſia *legi reſiſtebatur* ꝑnido *ſis legibus in ciuitate, quæ ideo erant propugnacula & muri otij & tranquillitatis:* Sed *Clodius tri.pl.L.Piſone, & A.Gabino coſſ. 4. leges tulit, ex his ſecunda fuit: ne quis per eos dies, quibus cũ populo agi liceret de cœlo ſeruaret, et quarta cauebatur, ne quẽ cenſores in ſenatu legẽdo prætterirẽt, néue quẽ ignominia*

ignominia afficerēt, niſi qui apud eos accuſatus, & utriuſq; cēſoris ſententia dānatus eſſet, hac lege diminuta eſt cenſura, quæ eſt magiſtra uitæ & modeſtiæ.

De lege Aurelia.

Aurelia lege communicata ſunt iudicia ſenatui, equitibusq; Romanis, & tribunis ærarijs. Eā tulit Aurelius Cotta prætor.

De lege Acilia.

Manius Acilius Glabrio legem tulit de pecunijs repetundis, in qua ne comperendinari quidem reum ſinit. L. Piſo primus tulit legem de pecunijs repetundis.

De lege Annonia.

Clo. tr. pl. De annona legem tulit, ut frumentum quod antea ſenis æris ac trientibus in ſingulos modios dabatur, gratis daretur.

De lege Annaria.

Ea lex annorum modum finit, quibus magiſtratus capiendi poteſtas ſit.

De lege Aterma.

Hæc lex, cum mos priſcus fuiſſet interrogādæ multæ per magiſtratus, ouis aut bouis nomine, ouis ære deno, bouis ære centeno diffiniuit.

De lege Aquilia.

Aquilia lex ab Aquilio lata, de dolo malo, de fraude, de deceptione, de ſimultate.

De lege Cincia.

Cincius legem tulit, qua cauetur antiquitus, ne quis

ob cauſam orandam, domum pecuniámue accipere.

De lege Calphurnia.

Calphurnia lege pecuniaria pœna inter alias pœnas adiecta fuit. L. *Calphurnius Piſo eam tulit.*

De lege Cornelia.

Cornelia lege cauetur, ne quis legatis exterarum nationum pecuniam expenſam ferret. A. *Cornelius cõſu. tulit, & idem aliam tulit. Ne quis in ſenatu legibus ſolueretur, niſi ducenti adfuiſſent: ne quis cum ſolutus eſſet intercederet, cum ea de re ad populũ ferret. Tulit idem Cornelius ut pratores edictis ſuis ius dicerent. Lex eſt à Cornelio quodam lata, ut homines, q parricidij cauſa telo accincti ſint, gladio pſequãtur.*

De lege Caßia.

A Caßio Longino lex lata eſt Caßia, qua populus per tabellam ſuffragia ferret. C. *Mario,* C. *Flacco conſſ. alia ab eodem lata: ut ille quem populus damnaſſet, cuiue imperium abrogaſſet, in ſenatu nõ eſſet.*

De lege Fabia.

Fabia lex à Fabio lata, à qua adiecta pœna eſt illis qui deducunt, & ſectantur candidatos in comitia.

De lege frumentaria.

Frumentaria lex à Sempronio Graccho lata eſt qua frumentum è publico diſtribueretur pop. Ro.

De lege Falcidia.

Lege Falcidia, à Falcidio lata, cauetur: ne plus dodrante legare liceret, propterea, q multi hæreditatem recuſabant.

De lege Flauia.

Flauius legem tulit de plagiarijs: cũ quis dolo ſeruum, aut pecus à domino, & filiũ à patre ſubtrahit.

De lege Gabinia.

Gabinius legem tulit, qua bellum Cn. Pompeio magno contra Piratas datum eſt, cõtra C. Trebelli trib. pl. interceſſionem.

De lege Iunia.

Iunius Syluius conſ. cum Q. Cecilio Metel. legem tulit bello Cimbrico, quod diu praue & infœliciter geſtum eſt, propter diminuta militiæ ſtipendia.

De lege Iulia.

Iulia lege puniuntur adulteri. Idem Iulius Cæſar legem tulit de peculato in eos qui remp. uel ſacra furati ſunt, uel furantibus auxiliati ſunt, uel furta ſciẽtes ſuſceperunt.

De lege Lectoria.

Cũ adoleſcentes in contractibus circumueniri ſolerẽt, Q. Lectorius pœnam deceptoribus adiecit.

De Lege Licinia.

P. Licinius Craſſus orator, & Q. Mutius Scæuola Pont. max. legẽ tulerunt de regundis ciuibus: ut in ſuæ quisq; ius ciuitatis redigeretur, cum multi Itali cupiditate ciuitatis Ro. tenerentur.

De lege Manilia.

L. Manilius legẽ tulit, ut quando res à nobilibus aduerſæ geſtæ fuerãt, illi ad magiſtratus gerẽdos admitterẽtur, quorũ maiores in Romana repub. magi-

ſtratum non exercuiſſent, huiuſmodi autem noui appellantur.

Otho tr.pl.legẽ tulit,ne quis cũ ordine equeſtri in ſpectaculis ſederet,niſi ſeſtertia quadraginta poßideret,quod ſi contingeret,qſquis eſſet,ſiue ĩgenuus,ſiue libertus,inter equites ſpectare liceret in gradu 14.

De lege Oppia.

Oppius legẽ tulit,ne ſuperfluo ornatu mulieres Romanæ uterẽtur,néue pilẽtis,id eſt rhedis penſilibus uterentur,néue plus uncia in auribus appenderent.

De lege Hortenſia.

Hortenſius legem tulit,ut eo iure, quo populus ſtatuiſſet, & omnes Quirites tenerentur.

De lege Pompeia.

C.Põpeius Strabo lata lege, ueteribus ĩcolis Trãſpadinis ius Latij dedit, quod cæteræ Coloniæ Latinæ habebant, ut petendi magiſtratus & ciuitatis Romæ ius adipiſcerentur. Cn.Pompeius magnus legem tulit: ut quæſtor ſuffragio populi, ex his qui conſules fuerãt,crearetur.Idem Pompeius legem tulit,qua aſperrima pœna patricidas afficit. Si quis parentis,filij fata præparauerit clam & palam,inſutus culeo cũ cane & gallo gallinaceo,& uipera & ſimia, in mare aut in flumen proijceretur.

De lege Papia.

Lege Papia prohibentur pegrini uti urbe Ro. M. Plotius Sil.tr.pl.Cn.Pompeio Strabone, & L.Portio Cato. cõſ.legem tulit,ut ſingulæ tribus, quinos denos

ex

ex eo numero ſuffragio crearent, qui eo anno iudicarẽt. L. Roſius Otho conſul legem tulit, in theatro equitibus Ro. ordines 24. ſpectandi gratia darentur.

De lege Satyra.

Satyra lex eſt, quæ uno rogatu multa & uaria cõprehendit.

De lege Scantinia.

P. Scantinus legem tulit, qua puerorum concubitores graui ſupplicio afficiuntur.

De lege Tutelari.

Lege Tutelari cauetur, ne quis tutor per ſimulationem pupillum fraudet.

De lege Variana.

Q. Varius tr. pl. legẽ tulit, ut quæreretur de his, quorũ ope conſilióue ſocij pop. Ro. arma ſumpſiſſent.

De lege Voconia.

Voconius legem tulit, ne quis cenſus, hoc eſt pecunioſus hæredem unicam relinqueret filiam: erat autẽ cenſus ille, qui C. milia in profeſſione detuliſſet.

De lege Valeria.

Valerius Publicola legem tulit, ut nulli magiſtratui liceret, corpus Romani ciuis indicta cauſa condẽnare, licerétque damnatis ad populum prouocare.

Hæc habui M. Pantagathe, quæ de magiſtratibus et ſacerdotijs, & legibus cõpendioſe ſcriberẽ, ut ex eo compendio aliqua ad noſtros utilitas perueniat, & ita depinxiſſe opinor, ut ante oculos uelut in tabella poſuerim. Scribant alij diffuſius, Pomponio ſatis eſt placere ſuis.

THEODORICVS GRESEMVNDVS LECTORI. S.

EN *tibi lector hũaniſsime Valerij* Pro*bi in ſingulares antiquorũ literas interpretamẽta, quibus nos pleraq; paſſim inuenta adiecimus.* Inter quæ ſi*quid forte ocurrerit, quod friuolum tibi, aut nimis temerarium uideatur, memineris ipſum quoq;* Probum *non parum multa eiuſmodi poſuiſſe.* Nos *ea quæ uides tranſeunter, neque tamen omnino ſine delectu, pro temporis anguſtia congeſsimus.* Tu *proinde cui plus eſt otij, quicquid lolij, aut auenarum ſpicilegio huic noſtro inerit, diligenter excute, id eſt ubi libellum emeris, obelo cenſorem age.* Poteris *etiã quicquid repereris inſuper, arbitratu tuo addere, cuius rei gratia tibi poſt ſingulas literas, ſingula interualla reliquimus.* Valerio Pomponium Lætum *de* Ro*ma. magiſtratibus, Sacerdotijs, &* Legibus *ſubiecimus.* Videntur *enim omnia hæc antiquitatibus cognoſcendis, quas ad* Theodoricum Zobel *uirum profecto nobilium eruditiſsimum, & eruditorum nobiliſsimum dedimus, non parum accommoda, quæ tu lector boni & æqui cõſule, accepturus paulo poſt collectanea noſtra antiquitatum, tam in urbe, quàm in agro* Mogũ*tiano repertarum.* Bene *Vale.*

VALERII

VALERII

PROBI GRAMMATICI DE LITERIS ANTIQVIS ·OPVSCVLVM.

EST etiam circa perſcribēdas, uel paucioribus literis notandas uoces ſtudium neceſſarium, quod partim pro uoluntate cuiuſque fit, partim uſu publico & obſeruatione communi. Nam apud ueteres, *cum uſus notarum nullus eſſet, ſcribendi facultatem maxime in ſenatu, qui aderant in ſcribendo, ut celeriter comprehenderent, quædam uerba atque nomina excommuni conſenſu primis literis notabant, & ſingulæ literæ quid ſignificabant, in promptu erat, quod nominibus, pronominibus, legibus publicis, pōtificúmque monumentis, iuriſq; ciuilis libris etiam nunc manet. Ad quas notationes publicas accedit etiam ſtudiorum uoluntas, ut unuſquisq; familiares ſibi notas pro uoluntate ſignaret, quas comprehendere infinitum eſt.* Publicæ *ſanè tenendæ ſunt, quæ in monumentis plurimis, & hiſtoriarum libris, ſacriſq; publicis reperiuntur, ut ſunt iſtæ.*

DE

DE LITERA A.

✕ *Aliàs Auguſti.*

A	*Aulus uel ager*
Aug.	*Auguſtus uel augur*
AA.	✕ *Auguſtæ*
A.GELL.	*Aulus Gellius, uel* AVL. *id eſt Aulus Gellius*
AA. *uel* AVG.	*Auguſtalis*
AVR.	*Aurelius*
AG.	*Agit*
AC.	*Actio*
ACON.	
ACCN.	*Actiones*
ACIN.	*Actionem*
AM.	*Amicus*
AM.N.	*Amicus noſter*
AVT. *uel* AVTHOR.	*Authoritas*
A.	*Aut uel ager*
AT.	*Autem*
AN.M.	*Actionem mandat*
AP.	*Apud*
APP.	*Appellat*
ACC.	*Acceperat, acceptat*
ADI.	*Adiutor*
ADI.P.	*Adiutor prouinciæ uel potentiæ, uel populi*
AD.L.	*Ad locum uel ad limites*

AD.

AD.F.	*Ad finem*
AD.E.	*Ad exactorem, uel ad effectum uel effectorem.*
AB.V.C.	*Ab urbe condita.*
AED.	*Aedes.*
AAA.F.F.	*Aere, argento, auro, flato, feriundo, uel flauo, feriundo, uel facundo.*
A.L.E.	*Arbitrium litis extimandæ, uel Arbitrium liti extimandæ*
A.D.P.	*Ante diem pridie*
A.A.L.M.	*Apud agrum locum monumenti*
A.P.R.C.	*Anno poſt Romam conditam.*
AG.	*Agrum uel Agrippa*
AEDIL.CVR.	*Aedilis curulis*
AED.PL.	*Aedilis plebis*
A.P.Q.	*Aulij Publij Quinti*
A.A.	*Apud agrum.*
APP.	*Appius*
ANN. *uel* AN.	*Annis uel annos*
ANT.	*Ante uel anterior*
A.N.	*Ante noctem*
A.X.	*Annis decem*
ANT.T.C.	*Ante terminum conſtitutum*
AAA.FF.Qu.Ti.	*Auri, argenti, æris flator fi-*

	bricæ quirinalis Tiberi.
ADP.uel ADOP.	*Adoptiuus.*
ACVB.AVGG.	*A cubiculo Auguſtorum.*

ADDITIO A.

ADIAB.	*Adiabenicus*
A.B.	*Alia bona*
A.B.V.	*A bono uiro*
ABS.	*Abſolutus*
AER.COL.	*Aere collato*
A.L.	*Alia lex*
AER.	*Aerarius*
AM.P.	*Amabilis perſona uel amicus principis*
A.O.	*Alij omnes*
AP.IVD.	*Apud iudicem.*
AEQ.P.	*Aequalis uel equeſtris perſo.*
A.TER.	*A tergo*
A.F.	*Auli filius*
A.A.V.C.	*Anno ab urbe condita*
AVGG.	*Duo uel plures Auguſti*
AV.	*Auus*
AVREL.	*Aurelius.*
AVR.	*Aurum uel Aurelius.*
AVG.LIBER.	*Auguſti libertas,uel libertus.*
A.A.V.	*Ambo alterue.*

C.L.	*Caius libertus*
CONLIB.	*Conlibertus*

ADDITIO C.

CES.	*Ceſpius*
CAESS.	*Ceſares*
CS.	*Conſiliarius*
CSS.	*Conſiliarij*
C.P.	*Ciuis publicus.*
CONIV.	*Coniunx uel coniunxit*
C.R.	*Caius Ruſus*
C.V.	*Clariſsimus uir, uel conſula(ris.*
CEN.AR.	*Cenſoris arbitratu.*
CAR.	*Cariſsimus*
C.N.	*Caius noſter, uel ciuis noſter.*
CVL.	*Cultores*
C.D.	*Capite diminutus, uel Caius Dacius, aliâs Druſus*
CONTVB.	*Contubernalis*
C.O.	*Ciuitas omnis*
CA.	*Camullus, uel canis, uel Cato*
C.B.	*Commune bonum*
C.C.C.	*Cenſa ciuium capita*
C.H.	*Cuſtos hæredum*
C.F.C.	*Clam fugiendi cauſa.*
COLLE.FABR.M. R.	*Collegio fabrorum militiæ Rauennatis*

COER.	*Cœrauit*
CVR.VIAR.	*Curator uiarum*
COS.II.	*Conſul iterum*
COS.III.	*Conſul tertium*
CON.SEN.ET.EQ.	*Cõſenſu ſenatus et equeſtris*
OR.P.Q.R.	*ordinis populiq; Romani.*

D

D.	*Diuus*
D.uel Ꭰ.	*Diua*
DEST.	*Deſtinato*
D. PP.	*Deo perpetuo*
D.P.	*Diuus pius, uel dijs penatibus.*
D.	*Deuotus uel diutius*
D. D.	*Deo dicauit*
DEC.	*Decius*
D.D.	*Dotis dictio*
D D.	*Dedicauerunt uel dedicarũt*
D.V.	*Deuotus uir, uel ueſter*
DOT.	*Dotem*
D.P.	*Dotẽ petit, uel dijs paternis*
D.F.	*Dotem fecit, uel dolum, uel donum, uel Decij filius*
D.M. uel D.M. (with overline)	*Dolum malum, uel dubium malum.*

D.D.

D.D.S.	*Dijs deabus ſacris*
D.M.	*Domus mortui*
D.M.	*Dijs manibus*
D.M.S.	*Dijs manibus ſacrũ*
D.D.	*Dijs dantibus*
DT.	*Duntaxat*
DN.	*Dominus*
DNN.	*Dominis*
DL.	*Delego*
DICT.	*Dictator*
D.Q.	*Dijs Quirinalibus*
DD.*uel* D.	*Dedicauit*
DE.	*Deſunctus*
DIL.	*Dilectißimus*
DVL.	*Dulcißimus*
D.Q.R	*De qua re*
D.Q.S.	*De quo ſupra*
D.C.S.	*De conſulum ſententia*
DIG.M.	*Dignus memoria*
D.PEC.R.	*De pecunijs repetundis*
D.T.S.P.	*Diem tertium, ſiue perendinum.*
D.V.	*Dijs uolentibus*
D.L.S.	*Dijs laribus ſacrum*
DR.	*Druſus.*
D.N.	*Domino noſtro*
DD.NN.	*Dominis noſtris*

D.D.D.	*Datus decreto Decurionũ, uel decreto, ſeũ dono Decurionũ, uel dono dedit, dicauit, uel dono Decurio dedit.*
D.D.	*Dono dedit*
D.D.	*Deo domeſtico*
D.M.AE.	*Deo magno æterno*
D.D.	*Dedit donauit*
DIL. S.	*Dilectiſsimus ſeruus*
DEC. DEC.	*Decem decani*
DEC. DEC.	*Decreto Decurionum*
D.L.	*Dat laudes*
DES.	*Deſignauit*
D.D.L. M	*Dono dedit libero munere*
D.C.*uel* CAES.	*Diuus Cæſar*
D.P.S.	*Deo poſuit ſibi*
D.L.D.P.	*Dijs locũ dedit publice*
DVC.DVC.	*Ducum ductore, uel ductorum ductor.*
D.IMM.S.	*Dijs immortalibus ſacrum*
D.I.M.	*Dijs inferis maledictis*
D.D.D.D.	*Dignum deo donũ donauit, aliâs dicauit.*
D.V.	*Deuotus Veſtæ.*
D.AVG.*uel*.A.	*Diuo Auguſto*
D.C.A.	*Diuus Cæſar Aug.*

DOMIC

DOMIC.COS.XIII. LVD.SAEC.F.C.	Domitius conſul tertiūdecimum. Ludos ſæculares faciundum curauit.

ADDITIO D.

D.Q.	Diuus quæſtor, uel dijq;
D.G.	Dedit gratis.
D.H.	Donauit, uel dedit hæredib.
D.I.	Dijs immortalibus, uel dari iuſsit.
D.L.	Donauit locum, uel Decij libertus.
D.O.M.	Deo Optimo Maximo, Dijs omnibus manibus
DATHI.	Dathicus
D.O.	Dijs omnibus, uel deo optīo.
D.M.F.V.C.	Doli mali fraudíſue cauſa.
D P.S.D.L.D.P.	Depoſuit ſibi dijs locum dedit publice
DOMIC.COS.IN. LV.SAEC.F.C.	Domitius cōſul ī ludos ſæculares faciundum curauit
D.	Quingenta.
D.D.D.	Dono dedit dicauit,
DED.uel DEDIC.	Dedicata
D.S.P.	De ſua pecunia
D.S.P.L.D.	De ſua pecunia laribus dāt, uel dedit, uel dederunt

D.L.A.P.	*Donum libens animo poſuit*
D.	*Decius, Druſus, deuotus, domus, dicauit, dedit*
D. D.	*Decreto Decurionum*
DEC.	*Decurio*
D.F.	*Donum fecit, uel dolum fecit uel Decij filius*
D.D.S.	*Dijs deabus ſacrum*
DE.	*Defunctus*
D.P. R.	*De pecunijs repetundis*
D.V.	*Dies quintus*
DRV.	*Druſus*
D.D.D.	*Decreto ſeu dono decurionũ, uel dono decurio dedit.*
D.D.	*Dotis datio, uel dotis dictio*
DES.	*Deſignatus*
D.E.R.I.C.	*De ea re ita curatum, uel conſultum eſt.*

E

E.	*Eſt.*
EE.	*Eſſe*
ER.	*Erunt, uel erit, uel ærarij.*
EI.M. *uel* E9.M.	*Eiuſmodi*

Eius

E⁹.*uel* E.	*Eius*
E.N.	*Etiam nunc*
EG.	*Eger*
EPI.*uel* EP.	*Epiſtola*
EP.M.	*Epiſtolas miſit*
EQ.R.	*Eques Romanus*
EX.R.	*Exactis regibus*
EOR.	*Eorum*
E.F.	*Eius fecit*
E.F.*uel* FIL.	*Eius filius*
EDIL. CVR. *uel* ED. CVR.	*Aedilis curulis*

ADDITIO E.

E.	*Ennius, uel ædilis*
EQ.P.	*Equalis uel equeſtris pſona, uel equus publicuś*
ER.COL.	*Aere collato*
EDIL.P.	*Aedilis plebis*
ER.P.	*Aere publico*
E.B.	*Eius bona*
E.D.	*Eius domus*
E E.	*Eius ætas*
E.H.	*Eius hæres*
E.L.	*Edita lex*
EMP.	*Empta*

ADDITIO. E

EQ.	*Equeſtris ordinis, uel eque- ſter ordo.*
EQ.AVR.	*Eques auratus.*
EX.DO.AV.	*Ex domo Auguſti*
EXCVR.	*Excurſor*
EQ.M.SP.POM.	*Equitum magiſter, Spurius Pompeius.*
AEDIL.CVR.	*Aediles curules*
EX.S.C.	*Ex ſenatus conſulto*
EX.S.D	*Ex ſenatus decreto*

F

F.*uel* FIL.	*Filius*
F.*uel* Ⅎ	*Filia*
F.FA.	*Filius familias*
FS.	*Fratres*
FR.F.	*Fratris filius*
FOR.	*Foris, uel foras*
FOR.	*Forũ, uel forte, uel fortuna*
FR.L.	*Forum Liuium*
FR.I.	*Forum Iulium*
F.F.F.	*Fortior fortuna fato, uel for tius fortuna fatum*
F.M.	*Fati munus*
F.M.I.	*Fati munus impleuit*
F.C.	*Fidei commiſſum*

F.C.

F.C.	Fiduciæ cauſa
F.C.	Fraude creditoris
FF.	Fecerunt, uel fundauerunt uel fabricauerunt
FF.	Fabrefactura
F.F.	Fabricari fecerunt
FF.	Fabrefactum
FR.	Fronte
FL.	Flauius
FLAM. uel FL.	Flaminius
FAC.	Facti
F.Ⅎ.	Pro F. & dicitur digamma, & ponebatur pro V. ut SERⅎIVS, pro Seruius & ⅎVLGVS, pro uulgus
F.V.C.	Fraudi ſue cauſa
FAB.	Fabius
F.H.	Filius hæres

ADDITIO F.

F.F. uel. FIL.FA.	Filius familias
F.FIL. uel FR.F.	Fratris filius
F.E.D.	Factum eſſe dicitur
FABR.	Fabritius
FAC.C.	Faciundum curauit
F.D.	Fides data, uel fide data
F.E.	Fides eius

F.F.E.	*Fiat fides eius*
F.I.	*Fieri iuſsit*
F.N.	*Fides noſtra*
FR.S.	*Forum Sempronianum*
FOR.RED.	*Fortunæ reduci*
FEBR.*uel* FEB.	*Februarius*
F.F.F.	*Ferro, flamma, fame, uel Flauius filius fecit*
F.F.	*Fidē fecit, uel Flauius fecit*
F.N.C.	*Fidei noſtræ commiſit*
FVNC.	*Functus*
FID.	*Fides*
FAC.	*Faciundum, uel factum*
F.	*Fecit*
F.C.	*Faciundum cœrauit, uel curauit*
FAB.*uel* FABR.	*Faber, uel fabrorum*
FOR.	*Fortunata, uel forma*
F.M.	*Fieri mandauit*

G

G.	*Gaudiū uel Genius, uel genus*
GR.	*Gratis*
GR.	*Gerit*
GS.*aliâs* GG.	*Geſſerunt*
G.R.	*Genus regium*

G.R.	*Genus rerum*
GL.	*Gloria*
GL.P.	*Gloria parentum, uel pa- triæ, uel populi*
GL.E.R.	*Gloria exercitus* Romani
G.S.	*Genio ſacro, uel ſacrum*
G.AVG.	*Genio* Auguſti
GL.N.L.	*Gloria nominis* Latini
GER.	*Germanicus*
GL.R.	*Gloria* Romanorum
GL.P.R.	*Gloria populi* Romani

ADDITIO G.

G.	*Gelius uel Gades uel Gaius*
GERMANIC. *uel* GER. *uel* GERM.	*Germanicus uel Germa- nus*
GN.	*Gneus*
GN.S.	*Genio ſacrũ, uel Gnei ſa- (cro*
GRAC.	*Gracchus*
GR.D.	*Gratis dedit*
G.L.	*Gaius libertus, uel Gaia li- berta*
GL.C.	*Gloria conſulum*
GL.VR.RO.	*Gloria urbis* Romæ.

H

H.	*Honor, honos uel honeſtas*

H.V.

H.V.	*Honeſtus uir*
H.V.	*Honeſta uita*
H.M.*uel*.W.	*Honeſta mulier*
H.F.	*Honeſta fœmina*
H.L.	*Honeſto loco*
H.L.N.	*Honeſto loco natus*
H.	*Hæres.uel hæredes*
H.	*Hora*
H.B.*uel* H̄.	*Hora bona*
H.M.*uel* H̄	*Hora mala*
H.P.*uel* H̄.	*Hora peßima*
H.S.*uel* H.	*Hora ſecunda,uel ſacra*
H.H.HO.H.	*Homo honeſtus*
H.P.	*Hic poſuit,uel poßunt*
H.S.	*Hæc ſit*
H.I.	*Hæreditario iure*
H.F.	*Hic fundat,uel fundauit*
H.M.H.S.	*Hoc monumẽtum hæredes ſequuntur*
H.DD.	*Hic dedicauit,uel dedicaue-(runt*
H.S.V.F.M.	*Hoc ſibi uiuẽs fieri manda-(uit*
H.L.H.N.S.I.*uel* C. *loco* H.	*Hic locus hæredes nõ ſequitur*

ADDITIO H.

HR.	*Hæres uel hæreditas*
H.M.AD.H.N	*Hoc monumentum ad hære-*

TR

TRAN.	*des non tranſit*
H.VI.	*Hora ſexta, uel horis ſex.*
HS.	*Seſtertium*
HDR.	*Hadrianus*
H.B.F.	*Homo bonæ fidei, uel homo bonus fecit*
H.POSS.	*Hæres poſſeſſor, uel hæreditatis poßeſſor*
H.L.D.	*Hunc locum donauit, uel dabit*
H.M.P.	*Hoc memoriæ poſuit, uel hoc monumentum poſuit*
HOS.	*Hoſtis uel hoſpes*
H.R.	*Honeſta ratio*
H.S.S.	*Hic ſepulti ſunt.*
H.D.	*Hoc uel hic donauit, uel dedit, uel dicauit*
HS.	*Seſtertia*
H.M.H.*ex* T.*nõ ſeq.*	*Hoc monumentum hæredes ex teſtamento nõ ſeqtur.*
HS.III.M.N.	*Seſtertia tria milia nũmum*
H.*ex*.T.*eſt.*	*Hæres ex teſtamento*
H.Loc.*Hær.non ſeq.*	*Hic locus hæredes non ſequitur*
H.	*Hæres aut hæredes in multitudine, uel hic*
H.B.M.F.C.	*Hæres bene merenti faciundum*

	dum curauit
H.M.EX.N.*reäp.*	*Hoc monumentum extorū non reäpit*
H.M.D. M.A.	*Huic monumēto dolus malus abeſto*
H.M.H.N.S.	*Hoc monumentum hæredes non ſequitur*
HS-	*Seſtertium*
H.S.	*Hæredes ſūt, uel hæredes (ſocij*

I

I.	*In*
.Ɨ.	*Inter.*
.ƗD.	*Interdum*
.ƗA.P.	*Intra prouinciam*
.Ɨ.L.	*Intra limitem*
.Ɨ.C.	*Intra circulum*
.Ɨ.T.C.	*Intra tempus conſtitutum*
I.	*In, uel Iulius, uel iuſtus*
IMP.	*Imperator*
IMPP.	*Imperatores*
I.D.	*In dimidio*
I.S.D.	*In ſcrijs dijs*
I.D.	*Iuris dicēdi, uel iuri dicūdo*
I.P.	*In poßeßione*
I.L.S.	*In loco ſacro*

I.L.R.

I.L.R	In loco religioſo
I.L.D.	In loco diuino
I.E.	Iudex eſto
I.L.P.	In loco publico
I.S.	Iudicium ſolui
I.S.	In ſenatu
I.S.C.	In ſenatus conſulto
I.P.	Iuſtus poſſeſſor
I.F.	In foro
I.FO.C.	In foro Cæſaris
I.FO.P.	In foro pacis uel Palladis
I.FO.TR.	In foro Traiani
I.FO.I.uel.IV.	In foro Iulij
I.FO.POMP.	In foro Pompeij
I.FO.LI.uel.L.	In foro Liuij,uel Lucij
I.R.	Iure rogauit,uel iure Ro.
I.FO.FLAM.	In foro Flaminij uel flamīs
IIIIII uel IIIIII.	Vel Sextum uir uel Sexiū
I.Fo.P.R.	In foro pro roſtris
I.F.P.R.	In foro pro roſtris
I.N.Q.	Iniuſtis nuptijs quæſitus
I.D.P.	Iuri dicundo præerit
I.D.C.	Iuris dicendi cauſa
I.C.E.V.	Iuſta cauſa eſſe,uel eius ui debitur
IIII.V.	Quartum uir
III.V.	Triumuir

I.FO.

I.FO.POP.	*In foro Põpilij. aliâs Popilij*
I.O.M.S.	*Ioui optimo maximo ſacrũ*
I.D.	*Inferis dijs*
IN.FR.P.VI.	*In fronte pedes ſex*
IN.AG.P.X.	*In agro pedum decem*
IVNON. ET PROSERP.	*Iunoni & Proſerpinæ*
IN.F.IN.A.V.L.P.X.	*In fronte in agro uerſus, lõge pedum decem*

ADDITIO I.

I.	*Inter*
IA.	*Interea*
I.C.	*Iulius Cæſar uel ĩtra circulũ*
I.T.	*Intra tempus*
I.S.S.	*Inferius ſcripta ſunt*
I.F.B.	*In foro boario*
I.F.FL.	*In foro Flauij*
IVD.	*Iudicium*
I.H.	*Iuſtus homo, uel in hoſtem*
I.L.	*Iure legis, uel iuſta lege*
IAN.	*Ianuarius*
III.V.	*Triumuiri*
X.V.	*Decemuiri*
ID.	*Idus*
IVR.D.	*Iuriſdictio*
I.P.	*Iuſta perſona*

I.V.

I.V.	*Iuſtus uir*
I.O.M.I M.	*Ioui optimo max. immortali*
IN.FRO.P.VI.LAT. VII.	*In fronte pedes ſex,latitudĩe 7.*
I.SN.R.	*In ſenatu* Romano
IM.	*Imperator*
IN.F.P. / IN.FR.P.	*In fronte pedes*
IN.AG.P.	*In agro pedes*
I.	*Vnum uel Iunius uel Iulius*
IOVI.SABAZ.	*Ioui Sabazio*
II.	*Iterum & ſecundus*
IVN.	*Iunius.*IVL.*Iulius*
II.V.*uel*.II.VIRI.	*Duûmuiri*
I.P.	*Ius pontificum*
I.S.	*Iudicatum ſolui*

K

K.*uel*.K L.	*Kalendæ*
K.Q.	*Kalendæ quintiles*
K.I.*uel* IAN.	*Kalendæ Ianuarij*
K.S.	*Kalendæ ſextiles*
K.D.	*Capite diminutus*
K.C.	*Capite cenſus, uel cenſuum uel cæſus*
K.C.	*Carthago ciuitas*

K.P.	*Cardo poſitus*
K.T.	*Capite tonſus*
KAR.	*Carthago*
K.M.	*Cardo maximus*
K.F.	*Cardo finalis.*
K.	*Caſtra*
K.P.	*Caſtra ponit*
K.DD.	*Caſtra dedicamus*
K.*uel* K*a*.	*Cariſsima*
K.	*Caput*
K.K.	*Calumniæ cauſa*
K.	*Cardo*

ADDITIO K.

K.N.	*Kalendæ nouembres*
KAL.	*Kalendæ*
KAL.IAN.	*Kalendis Ianuarijs*
K.D.	*Kalendæ Decembris*
K.DD.	*Caſtra dedicata*
KAR.	*Cariſsimus*

L

L.	*Lucius uel Lolius*
L.C.	*Lucius Catius*
L.M.*uel* M̄.	*Lucius Murena*
LC.S.	*Lucrum ſacrum*
LC.D.*uel* DIV.	*Lucrum diuinum*

L.RD.	*Locum redditum*
L.EM.	*Locus emptus*
L.P.	*Locus propitius uel proprius*
L.Q.S.	*Locus quo ſupra*
LA.C.	*Latini Coloni*
L.T.	*Lucius Tatius, uel Titius*
L.S.	*Laribus ſacrum*
L.P.C.R.	*Latini priſci ciues Romani*
L.D.DD.	*Locum dijs dedicauit*
L.D.D.D.	*Locus datus decreto Decurionum.*
L.D.A.B.M.	*Locum dedit Aulus bene merenti*
LG.D.	*Legem dat uel dedit*
L.AG.	*Lex Agraria*
L.IV.	*Lex Iulia*
L.VOC.	*Lex Voconia*
L.CIN.	*Lex Cincia*
LIB.	*Libertas uel libertus*
L.L.	*Lucij liberti*
LEG.X.	*Legio decima*
L.PVB.	*Loco publico*
L.PR.	*Loco priuato*
L.H.	*Locum hunc*
L.F.	*Lucij filius*
L.D.	*Locũ dedit*
L.L.Q.F.	*Luciũ Lucium Quĩti filiũ*

L.L.L.	*Lucij liberti locus,pueritiã ſignificat et quinquagĩta*

ADDITIO L.

L.V.G.P.	*Lucius uetus Galliæ procu= rator.*
L G.	*Legauit,uel Legatum.*
L.AP.	*Ludi Apollinis,uel Apolli= nares*
L.P.D.	*Locus publicæ datus*
LG.D.	*Legio decima*
L.S.	*Liberto ſuo*
LL. SS.*uel* L.SS.	*Libertis ſuis*
L.M.	*Locus monumenti*
L.P.	*Lege punitus*
L.Q.S.	*Locus quæſitus ſenatui*
L.F.	*Lucius Flauius,uel Flamini us,uel Lucij filius.*
L.A N.	*Lucius Annius,uel quĩqua= ginta annis*
L.L.L.M.M.	*Lacerat lacertũ Largij mor dax Memmius*
L.A.D.	*Locus alteri datus*
L.B. M. D.	*Locum bene merenti dedit, uel donauit*
L.E.D.	*Lex eius damnata*
L. R.	*Lege rogatus,uel lex Roma (na*

L.V

L.V.	*Lex uetat, uel quinquaginta-quinque*
L.F.	*Lucij filius*
L.	*Quinquaginta*
LVD.	*Ludus uel ludi*
LVD.SEC.	*Ludi ſæculares*
LVD.SEC.FAC.C.	*Ludos ſæculares faciundum, uel faciundos curauit.*
LEG.X.	*Legionis decimæ*
LEG.III.	*Legionis tertiæ*
LAT.P.VIII. S.	*Latum pedes octo & ſemis*
L.Q.ET.LIB.	*Libertisq; & libertatibus*
L.C.	*Latini Coloni*
L. C.	*Lucius Cornelius*
L.D.	*Legem dat, uel locus diuinus*
L.P.	*Locus populi*
L.S.	*Locus, uel lucus ſacer*
L.D.DD.	*Locum dono dedit*
L. PVB.	*Lucius Publius*
L.H.	*Locus hæredum, uel locum hæredibus*

M

M.	*Marcus*
MAX.	*Maximus*
MA.	*Macuuius*

MVN.	*Municipia, uel municeps*
M.E.M.	*Municeps eius municipij*
MAG.EQ.	*Magiſter equitum*
M.	*Monumentum*
MV. *uel* M.	*Mutius*
M.F.	*Marci filius*
M.L.	*Marci liberti, uel militis lo-cus*
MNF.L.	*Maniſeſtus locus.*
M.N.	*Meo nomine*
MV.F.	*Mutij filius*
W.	*Mulier*
MS.	*Menſibus uel menſes*
M.POS. *uel* P.	*Menſam poſuit*
MIL.	*Miles*
M.C.	*Monumentum condidit, uel conſecrauit*
M.MAN.	*Marcus Manlius*
M.N.	*Milia nummûm*
M.LEP.C.REG. INST.	*Marcus Lepidus ciuitatem Regij inſtaurauit.*
M.R.	*Militiæ Rauennatis*
M.POP.	*Marcus Popilius*
M.AEM.	*Marcus Aemylius*
M.REG.	*Militiæ Regienſium*

ADDITIO. M.

MAG.	*Magiſter uel magiſtratus*

MO.	*Monumentum uel moneta*
M.P.	*Marcus Pacuuius*
M.C.	*Marcus Cicero, uel Cato*
C.	*Calphurnius*
MER.S.	*Mercurio ſacrum*
M.H.	*Magnus homo*
M.I.	*Maximo Ioui*
M.R.	*Miles Romanus*
M.S.P.	*Monumentum ſuũ, uel memoriæ ſuæ poſuit*
M.B. *uel* MVL.B.	*Mulier bona*
M.AVR.	*Marcus Aurelius*
MM.	*Milites*
M.X.	*Menſes decem*
M.N.	*Meo nomine*
MAXX.	*Maximi in multitudine*
M.N.	*Milia nummûm*
M.	*Mille*
Met.	*Metius*
MAN.	*Manius*
MIL.	*Miles*
MILIT.	*Milites, uel militauit*
M.	*Mille, uel miles, uel Mutius: uel Munius, uel moneta*
M.L.	*Mille quinquaginta*

N

N.	*Non uel Nonius*
N.uel N.	*Noſter uel nepos*
N.L.	*Nominis Latini*
N.K.C.	*Non calumniæ cauſa*
NON.	*Nonarium*
N.	*Numiſmatis,uel nummus*
N.	*Noſtro uel Neptuno*
N.F.N.	*Nobili familia natus*
N.CL.	*Nero Claudius*
N.G.uel NOB.G.	*Nobilis genere*
N.MACR.	*Nonius Macrinus*
N.uel N.uel NEP.	*Nepos uel neptis*
NEP.S.uel SAC.	*Neptuno ſacrum*

ADDITIO N.

N.uel NR.CL.	*Nero Claudius*
NN.PP.	*Noſtrorum principum*
NEG.	*Negotiator*
N.L.	*Non licet*
NOB.	*Nobilis,*NOBB. *nobiles*
N.F.C.	*Noſtrum,uel noſtræ fidei cõmiſſum*
NQ.	*Nunq̃,uel nuſquàm,uel nequam*
aliâs Natus. N.H.	*Notus homo*
NAT.	*Natalis,uel natalitia,uel natalia*

NAV.

NAV.	*Naues, uel nautæ*
NVP.	*Nuptiæ*
NATOR.	*Natorum*
N.FA.NA.	*Nobili familia natus*

ADDITIO N.

NEPTVN.	*Neptunus, uel Neptunalia*
NR.	*Nero*
NAC.	*Nactus*
NEP.RED.	*Neptuno reduci*
N.L.	*Non liquet*
NON.	*Nonis*
NV.	*Numa*
N.	*Numerus, uel nomen*
NON.AP.	*Nonis Aprilis*
N.C.C. *uel* N.K.C.	*Non calumniæ cauſa.*

O

O. *uel* OP.	*Optimo*
OP.	*Oportet*
O.P.	*Optimo principi*
OR.	*Ornato*
O.	*Ordo*
OB.CIV.SER. *uel* O.C.S.	*Ob ciues ſeruatos.*
O.V.F.	*Omnibus uiris fecit*
OB.M.E.	*Ob merita eius*

OB.M.P.E.&.C.	*Ob merita pietatis & concordiæ*
OB.	*Obiter*
O.	*Opertum,uel mortem ſubijt*
D.M.	*Dijs manibus.*
O.K.	
OR.M,*uel* M.	*Ordo militum*
ORB.PAR.	*Orbati parentes*
O.V.D.	*Omni uirtuti dedito*

ADDITIO O.

O.M.	*Optimus maximus*
O.P.F.	*Optimo principi fecit,uel patrono uel patruo*
OPP.	*Oppidum*
O.V.F.	*Omnia uiuens fecit, uel optimo uiuenti fecit.*
OP.MAX.	*Optimus maximus*
O.P.*uel* OPT.PRIN.	*Optimo principi*
O.P.F.	*Optimo principi fecit*
OB.C.S.	*Ob ciues ſeruatos*
OP.	*Opiter*
O.V.F.	*Optimo uiro fecit.*

P

P.	*Publius*
POP.	*Populus*

P.R.	*Populus Romanus*
P.I.R.	*Populum iure rogauit*
P.S.	*Poſuit ſibi*
PS.	*Plebiſcitum*
PR.	*Prætor*
PRR.	*Prætores*
PP.C.*uel*.P.C.	*Patres conſcripti*
P.C.	*Pactum conuētum*
P.C.	*Pecunia conſtituta*
P.P.	*Pater patriæ*
P.P.P.	*Primus pater patriæ*
PR.S.	*Prætoris ſententia*
P.R.E.*uel* EX.	*Poſt reges exactos*
PROC.	*Proconſul*
PONT.MAX.	*Pontifex maximus*
PR.VR.	*Prætor urbanus*
P.H.C.	*Publicus honor curandus*
PAR.	*Parentum*
P.M.	*Principi militum*
P.	*Pupillus*
PV.	*Pupilla*
PR.PER.	*Prætor peregrinus*
PIENT.	*Pientißimus*
P.P.	*Pater patratus*
P.IV.*uel* I.	*Principi iuuentutis*
PROCOS.	*Proconſul*
PROCOSS.*uel*	*Proconſules*

PROCC.

PROCC.	
PRAE.VIGIL.	*Præfectus uigilum*
PRAE.VRB.	*Præfectus urbis*
P.S.F.	*Publicæ ſibi fecit*
P.F.	*Publij filius*
P.F.	*Pius felix*
P.L.	*Publij libertus*
PRI.KL.*uel* K.	*Pridie Kalendas*
P.M.	*Pontifex maximus*
PRAE.PRAES.	*Præfectus præſidij*
PATR.	*Patritius*
PLEB.*uel* PLE.	*Plebis*
P.S.F.C.	*Publicæ ſaluti faciundum curauit, uel publico, uel proprio ſumptu faciūdū*
PLEBS.VRB.ET.HON.V.	*Plebs urbana & honore uſi.*
P.P.P.P.E.S.S.S.E. V.V.V.V.V.V.V. F.F.F.F.	*Primus pater patriæ profectus eſt, Secū ſalus ſublata eſt, Venit uictor ualidus uincens uires urbis ueſtræ: Ferro, fame, flamma, frigore.*
PACE.P.R.	*Pace populo Romano.*

ADDITIO. P.

P.IR.	*Populus, uel Publius irrogauit*
PA.DIG.*uel* P.D.	*Patritiatus dignitas.*

POT.

POT.	*Poteſtas*
PARTH.	*Parthicus*
P.D.	*Publicæ dedit*
PEC.	*Peculium, uel pecunia*
P. *uel* PRI.K.	*Pridie Kalendas*
P.Q.	*Poſtq̃*
PROV.	*Prouincia*
POM.	*Pomponius*
PRS.	*Præſes*
PRSS.	*Præſides*
PVB.	*Publicus*
PICEN.	*Piceni*
PRON.	*Pronepos, uel proneptis*
PRAEF.	*Præfectus*
PERT.	*Pertinax*
PRS.P.	*Præſes prouinciæ*
PRAEF. VR.	*Præfectus urbis*
PRINC.IVVENT.	*Prĩceps iuuentutis* (bertus
P.AEL.AVG.LIB.	*Publicus Aelius Auguſti li-*
P.S.F.	*Publicæ ſaluti, uel ſibi fecit*
P.	*Poſuit uel pes, uel paſſus, uel Publius*
POST.	*Poſthumius, uel poſthu-*
PROPRAET.	*Proprætor* (mus
PRID.NON.APR.	*Pridie nonas Aprilis*
PR.PR.	*Proprætor*
P.P.HISP.C.	*Præſes prouĩciæ Hiſpaniæ citerioris*

	dterioris
PAL.	*Palmenſi*
P.F.	*Publicæ fiat*
P.SS.	*plebiſcita*

Q

Q.	*Quintus uel Quintius*
Q. *uel* Q.V.	*Quartus*
Q..M.	*Quomodo*
Q.AM. *uel* A.M.	*Quemadmodum*
Q..S.S.S.	*Quæ ſupra ſcripta ſunt*
Q..R.F.E.V.	*Quod recte factū eſſe uidebitur*
Q.VAESS.	*Quæſtores*
Q..L.	*Quinti liberti*
Q.VAES.	*Quæſtor*
Q..N.A.N.N.	*Quando neq; ais, neq; negas*
Q..B.F.	*Quare bonum factum*
Q..E.R.E.	*Quanti ea res erit*
Q..F.	*Quinti filius*
Q..L.F.	*Quinti Lucij filius*
Q. *uel* Q. VINT.	*Quintilius*

ADDITIO Q.

Q..B.M.V.	*Quæ bene mecum uixit*
Q..E.R.E .IV.DA.	*Quāti ea res erit iudicaū dabo*
Q.VIR.	*Quirites*
Q..L.	*Quinti libertus*

Q.M.	*Quintus Mutius*
Q.B.F.	*Quare bene factum*

R

R.L.P.	*Recte legi poßit*
R.F.E.D.	*Recte factum eßе dicetur*
R.F.E.V.	*Recte factum eſſe uidebitur*
R.P.	*Res publica*
RET.P.XX.	*Retro pedum uiginti*
RVR.	*Rura*
R.P.C.	*Retro pedes centum*
R.P.	*Romani principes*
R.C.	*Roma ciuitas*
R.R.	*Rurum Romanorum*
R.REG.	*Rurum Regienſium*
R.FERRARIN.	*Rurum Ferrarinorum*
R.D.	*Regis domus*
R.R.	*Ruderibus recolligendis*
R.R.R.F.F.F.	*Regnum Romæ ruet, ferro fame flamma*
R.P.C.	*Reipublicæ conſtitutor*
R.N.LON.P.X.	*Retro nõ lõge pedes decem*

ADDITIO R.

R.*uel* RO.	*Roma*
RO.*uel* ROM.	*Romani*
REG.	*Regio*

REI.

REI.M.	*Rei militaris*
R.R.	*Reiectis rudibus, aliâs rudèribus*
R.VE.	*Res Veronenſis*
RG.F.	*Regis filius*
R.G.C.	*Rei gerundæ cauſa*
R.S.P.	*Res ſua publica*
RVR.	*Rurſus*

S

SP.	*Spurius*
SER.	*Sergius, uel Seruius*
S.C.	*Senatus conſultum*
SEX.	*Sextus*
S.D.	*Sententiam dicit uel dedit*
SYL.	*Sylla, uel Syluius*
S.N.L.	*Socij nominis Latini*
S.F.S.	*Sine fraude ſua*
S.T.A.	*Sine tutoris autoritate*
S.P.Q.R.	*Senatus populúsque Romanus.*
S.N.S.Q.	*Si negat ſacramento quærito*
S.S.C.	*Secundum ſuam cauſam*
S.L.	*Sacrorum ludorum, uel ſacrum ludum*
S.S.	*Sacri ſcrinij*
S.P.	*Sacri palatij*

S. uel

S.uel	*Semiſue cum dimidio*
S.P.D.	*Salutem plurimam dicit*
S.S.S.	✕ *Senio ſanctiſſimo ſacrũ*
S.C.F.E.	*Senatus conſultũ factũ eſt*
SS.	*Sanctiſſimus*
S.	*Sacrum, uel ſacellum, uel Sulpitius, uel ſanctus*
S.S.	*Somnium ſomniator*
SIC.V.	*Sicut uoluit*

✕ *aliâs Sancto Syluano.*

ADDITIO S.

SEX.P.	*Sextus Pompeius*
SARM.	*Sarmatius*
S.uel S N.	*Senatus*
SATVR.	*Saturnus, uel ſaturnalia*
S T.	*Sitibus pro litibus, repertũ apud Ferentũ in ciuitate Hiſtomo*
SEPT.	*Septimus, uel Septimius*
S.uel S E V.	*Seuerus*
SEV.AVG.ARM. PARTH.	*Seuerus, Auguſtus, Armeniacus, Parthicus*
S.	*Sacrum*
ST.	*Statius*
SER.	*Sertor*
SAC.SOL.DED.	*Sacrum, Soli, dedicauit*
PRI.NO.AP.IDIB.	*pridie nonas Aprilis idib.*

IANVA.	*Ianuarijs*
S.D.	*Senatus decreto*
SCRIB. AEDIL.	*Scribæ ædilitio*
S.S. *uel* SEN.SEN.	*Sententia ſenatus*
SS.	*Seſtertius*

T

T.	*Titus*
TI.	*Tiberius*
T.A.	*Titus Anius*
T.A.	*Tutore autore, uel tutoris autoritate*
TR.PL.	*Tribunus plebis*
TVL.	*Tullius*
TR. M.	*Tribunus militum*
TR. AER.	*Tribunus ærarij*
TR.POT. *uel* TRIB. POT.	*Tribunitiæ poteſtatis*
TR.CEL.	*Tribunus celerum*
TR.V. MON.	*Triumuiri monetales*
TR.V.CAP.	*Triumuiri capitales*
T.F.	*Titi filius*
T.F.I.	*Teſtamento fieri iußit*
T.S.F.I.	*Teſtamẽto ſibi fieri iußit*
TIB.D.F.M.	*Tibi dulci filio meo*
T.V. *uel* TIT.V.	*Titulo uſus*

ADDI-

ADDITIO T.

TR.PL.uel.P.	Tribunus plebis
TP.B.uel T.B.	Tempus bonum
TM.D.uel DD.	Terminum dicauit, uel dedicauit
T.C.	Teſtamento cauetur
TAR.	Tarquinius
TER.	Terẽtius uel terminus
T.L.	Titus Liuius, uel Titi libertus
TR.LEG.II.	Tribunus legiõis ſcđæ
T.P.	Terminũ uel titulũ po (ſuit.
TVT.	Tutela
T.S.F.I.	Teſtamento ſuo fieri (iuſſit
T.	Titus
T I.	Tiberius, uel Titus
TRI.PL.	Tribunus plebis
TR.PL.	
TRI.MIL.	Tribunus militum
TR.MIL.	
TT.	Titi duo, uel plures, uel teſtamento
TIT.V.	Titus Veſpaſianus
TRANS.P.A.	Trans Padum amnem

V

V.F.S.E T.S	*Viuēs,uel uiuus fecit ſibi & ſuis.*
V.R.	*Vrbs Roma*
VRBISAL.	*Vrbiſalia aliâs urbs Saluia*
VAT.	*Vates uel uatum*
V.A.	*Veterano aßignatum*
V.FR.uel F.	*Vſus fructus*
V.F.	*Viuens uel uiuus fecit*
V.B.A.	*Viri boni arbitratu*
V.P.R.	*Veteri poſſeſſori reddi- tum*
V.PRAE.	*Vir prætorius*
V.DICT.	*Vir dictatorius*
V.VRB.	*Vir urbanus*
VI.VIR.uel VI. VIR.	*Sextumuir*
V.S.L.M.	*Viuens ſibi locum monumen ti.*
V.C.	*Quintum conſulis*
V.S.L.M.	*Viuens ſibi legauit monumē tum.*
V.P.	*Viuens poſuit*
V.D.	*Viuens donauit uel dedit*
V.S.	*Viuens ſtatuit*
V.F.	*Vale feliciter,uel felix*
VX.uel VX.uel VC.	*Vxor*
V.S.L.M.	*Voto ſoluto,uel ſolenni libe ro munere*
V.M.M.	*Votum merito Mineruæ*

ADDI-

ADDITIO V.

V.F.	Vſusfructus, uel uir fortis
VAL.	Valerius
V.B.F.	Vir bonæ fidei
V.E.	Verumetiam
V.I.	Vir iuſtus
VRB.C.	Vrbs condita
VIC.	Victor
VICC.	Victores
VIR.VE.uel V.V.	Virgo Veſtalis
VIR.	Virgilius uel uirtus
VRB.	Vrbs, uel urbanus
V.N.	Quinto nonas
V.V.	Viua Venus
V.uel.VIX.	Vixit
V.F.	Viuens fecit
V.C.	Vir clarus, uel cõſularis
V.S.L.M.P.	Viuus ſibi locum monumenti poſuit
V.Q.A.L.K.S.	Vigĩti quĩq; aſſes legitime condẽnati ſunto
V.	Quinque
V.V.MAX.	Virgo Veſtalis maxima
V.A.XII.M.II.D.III. H.IIII.	Vixit ãnos xij. menſes ij. dies iij. horas iiij.
VOL.	Voleſus
VOP.	Vopiſcus

VO.	*Volero*
VI.S.	*Sex & ſemis*
VI.V.	*Sextumuir*
V.P.	*Vir prudens, uir perfectus*
V.S.	*Vir ſacer*

X

X.V.	*Decemuir, uel uiri*
X.	*Decem*
X.	*Denarij*
XV.VIR.S.F.	*Quindecimuir ſacris faciundis.*
XXII.S.	*Viginti duo & ſemis*
IXI.	*Significat mille uidere in marmore*

Roma=

τέλος.

ROMANO

RVM CIVIVM NOMINA PRONO *mina, ac cognomina, eorumq́; magiſtratuum, quæ in antiquis deſcripta codicibus reperiuntur per abbreuiationem literarum ſunt, ut infra patebit.*

Per primum nomen, prænomen intelliges.
Per ſecundum, proprium nomen.
Per tertium uerò agnomen. Idemq́; eſt ſupra nomen interdum, ut in exemplo,

C. IVLIVS CAESAR.

CN. POMPEIVS MAGNVS.

L. STATIVS DIODORVS.

L. POMPEIVS CORNELIANVS.

Et ſic debent poni omnia in eo caſu, & proferri, in quo poſitæ ſunt dictiones, ad quas referuntur.

Marcus	*Imperator*	*Cæſar*	*Auguſtus*
M. CICERO	IM.	CAES.	AVG.
M. CICERONI IMPERATORI.			
HIRCIVS ET			*Imperatores*
PANSA			IMPP.
SYLVANVS ET		*Conſules*	*Deſignati.*
MVRENA.		COSS.	DESIG.

ALIAE LITERAE EX VALERIO
Probo excerptæ.

Et his ſimilia. Secundum hæc curiarum nomina, tribuum, comitiorum, ſacerdotiorum, poteſtatuum, magiſtratuum, præfecturarum, ſacrorum ludorum, rerũ urbanarum, rerum militarium, collegiorum, decuriarum, faſtorum, numerorum, mẽſurarum, iuris ciuilis, & ſimilium cæterorum, notationes proprias habent.

LITERAE SINGVLARES IN IVRE CIuili, de legibus, & plebiſcitis.

P. I. R. P.Q. I.
Populum Iure Rogauit, Populusq́; iure

S. I. F. P. R. E. A. D. P.
aliâs ſciuit. Suſcepit In Foro Pro Roſtris Et Ante Diem Pridie.

E. H. O. L. N. R.
Eius Hac Omnibus Lege Nihilum Rogatur.

S. R. L. E. E. C. Q. O. R. E
Si Rem Lex Ex Eius Cauſá Que Oĩm Rerũ Eſto.

S. N. L.
Socij Nominis Latini.

L.

L.	P.	C.	R.			
Latini	Priſci	Ciues	Romani			
M.	E.	M.	D.	D.	E.	
Municipibus	Eius	Municipij	Dare	Dãnas	Eſto	
C.	E.	C.				
Coloni	Eius	Coloniæ.				
Q.	E.	R.	F.	E.	D.	
Quod	Eius	Recte	Factũ	Eſſe	Dicatur	
L.	I.	D.	A.	C.		
Lex	Iulia	De	Adulterijs	Coërcẽdis		
V.	D.	P.	R.	L	⁎F.	⁎ Aliâs P.
Vnde	De	Plano	Recte	Lege	Fecit.	Poſsit.
A.	A.	A.	F.	F.		
Aere	Argento	Auro	Flando	Ferundo		
I.	N.	Q.	Q.	(quæſitos quæſitus		
Iniuſtis	Nuptijs	quæſita	quæſitus.	Alij, Iuſtus nuncius		
S.	Q.	S.	S.	E.	Q.	I.	N
Si	Quid	Sacri	Sãcti	Eſt,	Quod	Iure	Non
S.	R.	E.	H.	L.	N.	R.
Sit	Rogatum	Eius	Hac	Lege	Nihil.	Rogatur

V.P.R. Veteri poſſeſſori redditum

V.A. Veterano aſsignatum

S.P.R.R. *Senatus populúsque Romanus.*

S. C. P.S.

Senatus Conſultum Plebiſcitum

Q. D. E. R. F. P. D. E.

Quod De Ea Re Fieri Placeret, De Ea

R. V. I. C.

Re Vniuerſi ita Cenſuerunt.

Q. F. E. I. S. F.

Quod Factum Eſt In Senatu Ferunt

D. C. S.

De Conſulum Sententia.

S. Q. M. D. E. R. A. P.

Si Quid Me De Ea Re Ad Populũ,

P. V. L. O. E. COSS. PR.

Plebẽm Ve Latu Opus Eſt, Cõſules, Prætores,

TR. PL. Q. N. S. Q. ✱E.

✱ Aliâs Eis. *Tribuni Plebis, Qui Nunc Sunt, Quod Eius*

V. A. P. P. V. F.

Videbitur Ad Populum Plebẽm Ve Ferant

Vel Quod Si Non-Tulerint Eos Prætores, Tribuni Plebis, Qui Deinceps Erunt, Quod Eis Videbitur, Ad Populum Plebẽmue Ferant.

S.F.S. *Sine fraude ſua.*

IN-

IN ACTIONI-
BVS HAEC.

A. T, M. D. O.

Aio Te Mihi Dare Oportere.

Q. N. T. S. Q. P.

Quãdo Negas, Te Sacramẽto Quĩgenario Prouoco

Q. N. A. N. N.

Quando Neque Ais Neque Negas.

E. I. M. C. V.

Ex *Iure Manu Conſertum Vocauit.*

S. N. S. Q.

Si Negat Sacramento Quærito

S. S. C S. D.

Secundum Suam Cauſam, Sicuti Dixi.

E. T. V.

Ecce Tibi Vindicta

Q. I. I. T. C.

Quando In Iure Te Conſpicio.

P. A. F. A.

Poſtulo Anne Fias Autor.

T. I. A. V.

Teneor Iudicem Arbitrum Ve. *Alias tempore.*

P.

P.	V.	D.
Poſtulo	*Vti*	DES.

I.	D.	T.	S.	P.
In	*Diem*	*Tertium*	*Siue*	*Perendinum*

A.	L.	AE.
Arbitrium	*Liti*	*Aeſtimandæ*

Q.	B.	F.
Quare	*Bonum*	*Factum*

IN EDICTIS PERPETVIS.

I.	D.	P.	E.
Iuri	*Dicundo*	*Præ*	*Erit*

I.	D.	C.
Iuris	*Dicundi*	*Cauſa*

Q.	R.	F.	E.	V.
Quod	*Recte*	*Factum*	*Eſſe*	*Videbitur*

V.	B.	A.
Viri.	*Boni*	*Arbitratu*

D.	M.	F.	V.	C.
Doli	*Mali*	*Fraudis*	*Ve*	*Cauſa*

I.	D.	I.D.
Iudicium	*Dabo.*	*Iuriſdictio.*

Q.

Q. S. S. S.
Quæ Supra Scripta Sunt

Q. E. R. E. T. P. I.
Quãti Ea Res Erit, Tãtæ Pecuniæ Iudicium

R. D. T. Q. P.
Recuperatoriũ Dabo, Teſtibus Quę Publicæ

DT. D. D. P. F.
Duntaxat Decem Denunciandi Poteſtatẽ Faciã.

N.K.C.	Non calumniæ cauſa.
C.C.	Conſilium cœpit, uel cauſa cognita
F.C.	Fraude creditoris, uel fiduciæ cauſa, uel fideicommiſſum.
C.E.D.	Conuictum eſſe dicatur.
P.C.	Pactũ cõuentũ, uel pecunia cõſtituta
H.S.	Hoc ſic, uel hic ſit, uel hora. 2.
C.V.	Centum uirum, uel clariſſimi uiri
S.T.A.	Sine tutoris autoritate
Q.A.M.	Quemadmodum.
Q.M.	Quomodo, uel quo magis
P.P.L.I.	Pro prædictæ litis iudicijs
I.S.	Iudicatum ſolui
M.F.P.	Malæ fidei poſſeſſor

DE PONDE-RIBVS.

Semis alicuius rei notatur . S. *uel* S S.
As nummus eſt liberalis notatur per ✠ *uel* L.
Diſpõdius nũmus eſt bilibris, notatur p LL. *uel* LL
Sextertius nũmus eſt duarũ ſemis librarum LLS. *uel* HS.
Denarius decem librarum nummus ⊗ * X.

DE NVMERIS.

QVoniã *mentio cœpit de numeris, ideò breuiter oſtendamus, qua figura quis numerus repræſentetur. Nã ſi omnis numerus ſimpliãßime per figuram unitatis repræſentaretur, neceſſe eſſet ut denarius p decem unitates repræſentaretur, nouenarius p nouem, & ſic de alijs. Sed quia hoc pareret faſtidiũ, inſtitutum eſt, ut omnis numerus uſq; ad quinarium p figurã unitatis repræſentetur per unum* I. *Binarius per duo* I I. *Quinarius per* V. *Denarius per* X. *Et ſi litera præponatur* X. *literæ, ut ſic* IX. *habebis nouẽ, ſi poſtponatur, habebis undecim* XI. L. *quinquaginta.* C. *Centum* D. *ſignificat quingenta.* M. *mille. Et nota quòd quælibet figura, ſi imponatur ei linea ex tranſuerſo directa, tot ſignabit millenarios, quot per ſe ſignificat unitates, ut mille unitates.*

I.

I̅.	Mille ſignificat
V̅.	Quinque milia
X̅.	Decem milia
I.	Vnum notat
V.	Quinque
X.	Decem
L.	Quinquaginta
C.	Centum
∽.uel CC.	Ducenta
D.	Quingenta
M.uel 8	Mille
I.ↃↃ.	Quinq; milia
C.C.I.Ↄ.Ↄ.	Decē milia,uel X̅.uel CCI. ↃↃ uel Ↄ M̅C̅.ue IMI.
DMIↃↃↃ.	Qūquaginta milia.uel D.
CCCIↃↃↃ.	Centum milia uel ǂ.uel C. uel CM̅.
CMↃ.	Mille milia.uel CqↃ.

FINIS.

Lutetiæ,expenſis Chriſtiani VVechel. Anno M.D.XXIX. Menſe Decembri.

